

Cultuur leren smaken

Een onderzoek bij Vlaamse jongeren naar cultuurparticipatie en cultuureducatie

Rapport scholenonderzoek cultuureducatie

Sofie Beunen, Jessy Siongers & John Lievens

Rapport scholenonderzoek: Onderzoekslijn Cultuureducatie

Inhoud

Executive summary: Cultuur leren smaken, een onderzoek bij Vlaamse jongeren naar cultuurparticipatie en -educatie	1
Discrepancie tussen creatieve hobby's en cultuureducatie buiten de school.....	1
Het Deeltijds kunstonderwijs (DKO) en andere vormen van buitenschoolse cultuureducatie: voornamelijk een zaak van kinderen uit het basisonderwijs en het ASO.....	2
Sociale verschillen in buitenschoolse cultuurparticipatie en –educatie groeien doorheen de secundaire schooltijd	2
De sociale kloof in het schools cultuureducatief aanbod	3
Leerkrachten: geïsoleerde ambassadeurs voor cultuur	4
1 Ter inleiding	6
1.1 Waarom een onderzoek naar cultuureducatie ?.....	6
1.2 Wat te verstaan onder cultuureducatie?	7
1.3 Methode: scholenonderzoek.....	9
1.3.1 Dataverzameling	9
1.3.2 Kenmerken respondenten en representativiteit	10
1.4 Leeswijzer	12
2 De vrijetijdsbesteding van Vlaamse jongeren	14
2.1 Vrijetijdsp perceptie	14
2.2 Algemene vrijetijdsparticipatie.....	15
2.3 Muziekvoorkeur	19
2.4 Leesgedrag	20
2.5 Receptieve cultuurparticipatie buitenshuis.....	22
2.6 Actieve cultuurparticipatie of creatieve hobby's.....	24
3 In kaart brengen van cultuureducatie	34
3.1 Cultuureducatie in de vrije tijd	34
3.1.1 Participatie aan buitenschoolse cultuureducatie	34
3.2 Cultuureducatie op school.....	42
3.2.1 Educatie over cultuur: Aanbod kunstzinnige vakken.....	42
3.2.2 Educatie door cultuur: Gebruik van culturele elementen in de klas	44
3.2.3 Boeken lezen voor school	46

3.2.4	Actieve cultuureducatie	47
3.2.5	Receptieve cultuurparticipatie	53
3.3	Cultuurbeleving op school	58
3.3.1	Omkadering receptieve cultuurparticipatie	58
3.3.2	Beoordeling aanbod door leerlingen	64
3.3.3	Inbreng leerlingen.....	67
4	Leerkrachten	71
4.1	Inleidend	71
4.2	Cultuurparticipatie bij leerkrachten	71
4.3	Cultuureducatie in de schoolcontext.....	73
4.3.1	Visie leerkrachten met betrekking tot cultuur op school	73
4.3.2	Belang van (culturele) eigenschappen.....	82
4.3.3	Plaats van cultuur in de klas	83
4.3.4	Gebruik van cultuur in de les: motivering.....	86
4.3.5	Informatie omtrent cultuureducatie	86
4.3.6	Extra inspanningen met betrekking tot cultuur op school	89
5	Verder onderzoek naar cultuureducatie op deze data.....	91
5.1	Cultureel leren in gezinscontext	91
5.2	Cultuurparticipatie en cultuureducatie bij kansengroepen.....	92
5.3	Relatie tussen kunsteducatie op school en schoolprestaties	93
5.4	Leerkrachten	94
6	Bibliografie	95

Executive summary: Cultuur leren smaken, een onderzoek bij Vlaamse jongeren naar cultuurparticipatie en -educatie

Beleidsmakers, cultuurwerkers en onderzoekers zijn het erover eens: cultuureducatie en -participatie op jonge leeftijd vergroten de kans op levenslang participeren aan kunsten en cultuur. Bovendien vormen ze een integraal onderdeel van de opbouw van (culturele) competenties. Gezien het belang van proeven van cultuur op jonge leeftijd is het noodzakelijk een duidelijk en gedetailleerd beeld te vormen van cultuureducatie in Vlaanderen. Om hieraan tegemoet te komen, werd door het Steunpunt voor beleidsrelevant onderzoek Cultuur (www.steunpuntcultuur.be) in 2013 een grootschalig onderzoek gevoerd naar de cultuurparticipatie en –educatie bij jongeren.

Om een representatief beeld te schetsen van de staat van cultuurparticipatie en –educatie bij Vlaamse jongeren, werden data verzameld via een scholenonderzoek. Voordeel van deze methode is dat jongeren uit alle lagen van de bevolking worden bereikt en dat zowel jongeren als hun leerkrachten gemakkelijk kunnen worden bevraagd. Door het bijna-verplicht invullen van de vragenlijsten tijdens de les, is de responsgraad bij leerlingen heel hoog. De onderzoekers bereikten 84 secundaire scholen, die werden geselecteerd op basis van een representatieve steekproef van Nederlandstalige scholen en een extra selectie van scholen in twee grootstedelijke omgevingen (Gent en Antwerpen). De eerste steekproef laat toe een representatief beeld te schetsen van de cultuurparticipatie en –educatie van jongeren. De extra selectie van scholen in grootsteden maakte het mogelijk om in te zoomen op de participatie van etnische minderheidsgroepen. In totaal werden 5086 leerlingen bevraagd, gespreid over de verschillende leerjaren en onderwijsvormen. Daarnaast werden ook 1078 leraren uit de meewerkende scholen bevraagd.

Discrepantie tussen creatieve hobby's en cultuureducatie buiten de school

Vandaag de dag zijn er heel wat vrijetijdsoplossingen voor jongeren. Opvallend in deze context is dat een belangrijk deel van de jongeren (ongeveer 12%) aangeeft akkoord te gaan met stellingen als “ik verveel me regelmatig” en “ik voel me vaak eenzaam in mijn vrije tijd”.

Zo goed als iedereen (95%) heeft minstens één culturele activiteit bijgewoond in de zes maanden voorafgaand aan het onderzoek. 64% van de jongeren beoefende minstens één creatieve hobby in deze tijdsperiode. De bioscoop, bibliotheek of een muziekfestival werden het meest bezocht. Creatief aan de slag met multimedia is de meest beoefende creatieve hobby, gevolgd door zingen, beeldend werk, muziek spelen en fotografie. Bij het uiten van culturele voorkeuren en activiteiten, merken we bovendien hoe nieuwere en meer populaire genres, eerder dan de ‘gevestigde’ kunsten (bv. dans, beeldende kunst, ...), een stuk vaker beoefend worden. Zo zijn vooral de cinema (87%) en muziekfestivals (33%) voornamelijk bezocht en is creatief met multimedia de hobby die door het grootste aandeel jongeren uitgeoefend wordt (23%).

De cijfers over het volgen van cultuurlessen buiten de school tonen echter een meer traditioneel beeld: jongeren hebben les gevolgd of volgen les in beeldende kunst, dans, muziek of woordkunst. Nieuwere hobby's zoals audiovisuele kunst, multimedia en fotografie mogen dan de meest beoefende creatieve hobby's zijn, deze zaken beoefenen jongeren eerder alleen of met vrienden dan in buitenschoolse cultuurlessen.

Het Deeltijds kunstonderwijs (DKO) en andere vormen van buitenschoolse cultuureducatie: voornamelijk een zaak van kinderen uit het basisonderwijs en het ASO

We vroegen de jongeren zowel naar hun huidige als vroegere participatiegedrag in het kunstonderwijs. Iets meer dan de helft van de jongeren (55%) volgde ooit buiten de schooluren een of andere vorm van cultuureducatie. Het DKO blijft daarbij een van de belangrijkste aanbieders. Jongeren opteren hier voornamelijk voor het volgen van lessen in 'highbrow' cultuur (zoals beeldende kunst en een muziekinstrument spelen). De minder formele aanbieders van cultuureducatieve lessen, zoals jeugdhuisen, culturele centra en verenigingen bereiken heel wat minder jongeren dan het DKO. Enkel voor danslessen wordt er vaker beroep gedaan op verenigingen.

Ruim een derde van de ondervraagde jongeren (35%) volgde ooit les in het deeltijds kunstonderwijs. Wel bereikt het DKO relatief meer jongeren in ASO- en A-stroom-richtingen dan jongeren in het BSO, TSO of de B-stroom. Een sociale kloof is hier duidelijk zichtbaar. Kijken we bijvoorbeeld naar muzieklessen, dan stellen we vast dat respectievelijk een vijfde en een kwart van de A-stroom en ASO-jongeren ooit muziek volgde in het deeltijds kunstonderwijs, terwijl slechts 12% van de leerlingen in het TSO dit ooit deden en amper 4% van de leerlingen uit het BSO en B-stroom.

Wanneer we de huidige en vroegere participatie in cultuureducatieve lessen vergelijken, stellen we vast dat heel wat leerlingen afhaken in het secundair onderwijs, en dit blijkt voor alle vormen van cultuureducatie. Jongeren geven vaak aan vroeger lessen in culturele activiteiten gevolgd te hebben maar dit momenteel niet meer te doen. De huidige deelnamecijfers liggen dan ook ver onder de cijfers van vroegere deelname. Waar ooit bijna 40% les volgde op een formele manier (voornamelijk in het deeltijds kunstonderwijs) is dat nu nog maar 15%. In een vereniging, cultureel centrum of jeugdhuis was 33% ooit actief, nu nog slechts 13%. Doorheen het secundair onderwijs neemt de deelname nog licht af: bij de jongste leeftijdsgroep (zij die in het jaar van de bevraging 13 werden) volgt nog een kwart buitenschoolse cultuureducatie, bij de 18-jarigen is dit cijfer sterk gedaald. Veeleer dan in het secundair onderwijs, blijken jonge Vlamingen dus in het basisonderwijs buitenschoolse cultuureducatie te volgen.

Sociale verschillen in buitenschoolse cultuurparticipatie en -educatie groeien doorheen de secundaire schooltijd

Participatiegegevens wijzen herhaaldelijk op de sociale ongelijkheid op het vlak van cultuurparticipatie. Vooral verschillen naar onderwijsvorm zijn daarbij markant. Door te spreken over verschillen naar opleidingsniveau wordt de indruk gewekt dat het al dan niet volgen van hoger onderwijs de aard en de mate van cultuurparticipatie van de Vlaming bepaalt. De verschillen ontstaan echter al heel wat vroeger in de schoolloopbaan. Al bij de aanvang van het secundair onderwijs, in de eerste graad, vinden we bij jongeren duidelijke verschillen terug.

Jongeren in de A-stroom participeren doorgaans meer dan jongeren in de B-stroom. De verschillen tussen de onderwijsvormen nemen evenwel toe in de tweede en de derde graad. Zo ging bv. 24% van de jongeren in de A-stroom de afgelopen zes maanden naar een museum of tentoonstelling, terwijl in de B-stroom slechts 18% van de jongeren dit deed. In de hogere jaren, heeft 35% van de jongeren in het ASO wel eens een museum of tentoonstelling bezocht het voorbije half jaar. Bij de

jongeren in het BSO en TSO is dit respectievelijk slechts 17% en 18%. Hetzelfde geldt voor het spelen van een muziekinstrument: waar zowel in de A-stroom als in het ASO 26% van de jongeren muziek speelt, doet respectievelijk slechts 16% van de B-stroom jongeren en 9% van de jongeren in BSO-richtingen dit. Gelijkaardige verschillen stellen we vast voor andere vormen van receptieve en actieve cultuurbeoefening. Opvallend is wel dat de sociale verschillen in het algemeen een stuk kleiner zijn bij actieve cultuurparticipatie.

De sociale kloof in het schools cultuureducatief aanbod

De school wordt vaak gezien als een van de belangrijkste instituties om de sociale kloof in participatie te verkleinen. Aangenomen wordt dat scholen leerlingen de kans bieden om in contact te komen met verschillende kunstvormen en zelf te participeren. Toch zitten culturele activiteiten en kunstvakken vooral in het educatieve aanbod van jongeren in het ASO en is er minder aandacht voor cultuur in het TSO en het BSO.

Cultuureducatie wordt op school onder verschillende vormen en op verschillende manieren aangeboden: er kan bijvoorbeeld geleerd worden door en over cultuur, evenals op een actieve of meer receptieve/passieve manier. Cultuureducatie kan op een formele wijze via muzieklessen of plastische opvoeding plaatsvinden, of op een minder formele manier via bv. het aanbieden van extra-curriculaire activiteiten (zoals het zangkoor op school of het beschikbaar stellen van muziekinstrumenten tijdens de middagpauzes). In de eerste graad (A- en B-stroom), is het aanbod van dergelijke activiteiten nog vrij gelijkaardig. In de hogere jaren is er een sterke terugval op vlak van cultuurvakken en culturele activiteiten. Verder blijken deze activiteiten meer op het programma van leerlingen in het ASO te staan dan op dat van leerlingen uit het TSO welke het op hun beurt nog meer aangeboden krijgen dan de leerlingen uit het BSO.

Opmerkelijk is dat deze onderwijsverschillen enkel vast te stellen in meer traditionele en legitieme activiteiten (zoals zingen en schrijven), maar nauwelijks tot niet waarneembaar zijn in meer hedendaagse activiteiten (zoals creatief met multimedia). Grote verschillen zijn vast te stellen tussen het aanbod in ASO enerzijds en TSO en BSO anderzijds wat betreft schrijven, zingen, toneel, muziek en dansen. Kleine verschillen observeren we voor DJ'en, radio maken, fotografie, audiovisuele en multimedia en beeldend werk. De breuklijn tussen ASO, TSO en BSO ligt dus niet alleen in het wel of niet organiseren van culturele activiteiten maar tevens in het types van culturele activiteiten die worden aangeboden. ASO-ers beschikken over een groter aanbod, dat bovendien vooral bestaat uit het meer legitiem programma. Nieuwere culturele activiteiten, die mogelijk dichter bij de leefwereld van jongeren staan, worden in het algemeen minder aangeboden in het kader van cultuureducatie.

Het oordeel van de leerlingen over cultuur: 'eerst zien, dan geloven'

Een derde van de leerkrachten denkt dat jongeren niet geïnteresseerd zijn in cultuur. Wanneer we de algemene perceptie van jongeren met betrekking tot kunstmusea bekijken, lijkt deze veronderstelling een zekere waarheid te bevatten. Jongeren definiëren kunstmusea eerder negatief (saaï (59%), niets voor mij (54%),...). Deze negatieve perceptie is mogelijk gerelateerd aan het feit dat de meeste jongeren (69%) aangeven niets van kunstmusea te kennen. Ondanks de eerder negatieve oordelen, vinden ze het belangrijk dat het bestaat (43%) en beschouwen ze kunstmusea niet als elitaire instellingen, maar iets dat er is voor iedereen (48%).

Wanneer ze een kunstmuseum bezocht hebben met school, zijn de percepties plots veel positiever. Aan de leerlingen die een kunstmuseum bezochten met school werd gevraagd wat hun idee van dit museum was. Een veel grotere groep (dan wanneer er naar de algemene perceptie rond kunstmusea gevraagd werd) is positief: dit bezoek beoordelen ze eerder als leerrijk (55%), plezierig (45%), nuttig (42%) en interessant (40%). Dit positieve beeld komt ook terug in de evaluatie van andere cultuuruitstappen, georganiseerd door de school. Uit de cijfers blijkt duidelijk de waarde van cultuureducatie op school. Scholen kunnen een verschil maken en kunnen de perceptie die jongeren hebben met betrekking tot cultuur beïnvloeden. Hierbij moeten we wel vermelden dat in ASO-richtingen de beoordelingen positiever zijn dan de beoordelingen van leerlingen die les volgen in het BSO of TSO.

De omkaderende activiteiten die georganiseerd worden in het thema van de culturele uitstap, zouden mogelijk de perceptie en beoordeling van deze culturele activiteiten kunnen beïnvloeden. Meestal wordt er bij culturele uitstappen wel een of andere vorm van omkadering voorzien, voor of na de activiteit. Het gaat dan bijvoorbeeld om klasdiscussies, leerkrachten die informatiebrochures meegeven, mogelijkheid om de artiesten te ontmoeten, ... Hoewel het meestal gaat over passieve manieren om de activiteit te kaderen (zo vermeldt 80% van de leerlingen die een museum of voorstelling bezochten dat nadien hun mening gevraagd werd), eerder dan een actieve omkaderende activiteit georganiseerd werd (zo geeft 22% van de leerlingen die een museum/voorstelling bezocht aan dat ze zelf iets moesten creëren in het thema van de culturele uitstap). Het is ook niet gebruikelijk dat de culturele activiteit deel uitmaakt van een groter project of dat er in meerdere lessen rond dit thema gewerkt wordt. Verschillen tussen onderwijsvormen zijn hier wederom zichtbaar: leerlingen in het ASO zullen vaker op lange termijn rond het thema van de voorstelling/de tentoonstelling werken en worden sterker betrokken bij het informatie- en evaluatieproces, in vergelijking met jongeren in het TSO en BSO. In de eerste graad is er dan weer meer aandacht voor actieve betrokkenheid bij de culturele uitstap dan dit in de hogere graden het geval is.

Leerkrachten: geïsoleerde ambassadeurs voor cultuur

Leerkrachten hebben een brede interesse in cultuur en zijn ook vaker dan de gemiddelde hoog opgeleide, werkende Vlaming cultureel actief. Tevens hechten ze over het algemeen meer belang aan de ontwikkeling van culturele eigenschappen (zoals bv. creativiteit en brede intellectuele bagage) bij kinderen dan ouders dit doen. Toch leidt dat er niet steeds toe dat ze de culturele microbe overbrengen in de klas. Slechts een minderheid volgde bijlessen omtrent cultuur (11,5% van de leerkrachten deed dit de voorbije drie jaar) of maakt deel uit van een vakoverschrijdende werkgroep voor culturele activiteiten (10% van alle leerkrachten). De creatieve hobby's die ze in de vrije tijd beoefenen worden, wanneer gebruikt, vooral aangewend om iets te illustreren. Wanneer leraars cultuureducatie integreren in de lessen is dit vaak eerder passief: ze laten een filmfragment zien of vragen naar culturele activiteiten van leerlingen. Veel minder vaak worden kunstenaars in de klas uitgenodigd of wordt er door de leerlingen zelf cultuur gecreëerd.

Dit hangt uiteraard sterk samen met de mogelijkheden van de school: financiële- of tijdsbeperkingen worden door de helft van de leerkrachten aangehaald als drempel voor cultuureducatie. Daarnaast geeft een kwart van de leerkrachten aan dat ze een gebrek aan kennis over kunsten en cultuur ervaren. Opvallend is eveneens dat de helft van de leerkrachten geen idee heeft of andere leerkrachten (ook) geïnteresseerd zouden zijn in cultuur. Bovendien bereikt

cultuureducatieve informatie hen slechts in beperkte mate. Zo geeft bijna de helft van de leerkrachten aan over te weinig informatie te beschikken. Informatie komt ook amper via persoonlijke gesprekken tot bij de leerkrachten. Deze beperkingen zijn opvallend sterker aanwezig bij leerkrachten die lesgeven in TSO- of BSO-richtingen, of bij leerkrachten die exacte wetenschappen of praktijkvakken doceren. Het aanwakkeren van culturele interesses door leerkrachten is dus vaak een heel particulier initiatief dat nauwelijks ingebed lijkt in een breder schoolbeleid met betrekking tot kunsten en cultuur.

1 Ter inleiding

1.1 Waarom een onderzoek naar cultuureducatie ?

Dat cultuureducatie, zowel binnen als buiten de schoolmuren, en cultuurparticipatie op jonge leeftijd de beste garantie bieden op participatie doorheen de latere levensloop, bleek reeds uit eerdere analyses van het Steunpunt Cultuur (zie o.a. Vanherwegen & Lievens, 2014; Vlegels & Lievens, 2011).

De waarde die wordt gehecht aan cultuureducatie komt duidelijk naar voor in de Seoul agenda, welke resulteerde uit UNESCO's tweede wereldconferentie over cultuureducatie. Het doel van cultuureducatie wordt hierin heel breed omschreven. Zo zou cultuureducatie kunnen bijdragen aan de oplossing van hedendaagse sociale en culturele problemen worstelen omdat het ons leert te reageren op en om te gaan met globale uitdagingen zoals vrede en duurzaamheid. In de Seoul agenda wordt cultuureducatie dan ook ruim gedefinieerd als basis voor de creatieve, innovatieve, cognitieve, emotionele, esthetische en sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het wordt verwacht te resulteren in sociale verantwoordelijkheid, sociale cohesie, culturele verscheidenheid en interculturele dialoog. De Seoul agenda streeft naar een systeem waarin iedereen levenslang en intergenerationeel kan leren in en door cultuur¹.

Beleidsmakers in eigen land, op het vlak van cultuur, maar evenzeer binnen de domeinen van onderwijs, media, welzijn en jeugd beklemtonen eveneens het belang van cultuureducatie. Meer specifiek schrijven ze een mediërende, integrerende en participatiebevorderende rol toe aan cultuureducatieve programma's. Cultuureducatie wordt dan ook geacht bij te dragen tot het stimuleren van levenslang leren en het opbouwen van culturele competenties (zie o.m. Schauvliege, 2009; Vermeersch & Vandenbroucke, 2011). Door gewezen minister van cultuur Bert Anciaux werd cultuureducatie daarom omschreven als de dragende structuur van het Vlaamse cultuurbeleid (Anciaux, 2008). Joke Schauvliege sprak samen met haar collega-minister van onderwijs, Pascal Smet over "groeien in cultuur". De nadruk lag daarbij op creatieve ontplooiing, een brede leer- en leefomgeving, iedereen de kans bieden om in contact te komen met cultuur en artistieke talenten de maximale ontwikkelingskansen bieden (Schauvliege & Smet, 2012). Ook in het eindrapport van het burgerkabinet, gelanceerd door huidig minister van Cultuur Sven Gatz wordt cultuureducatie naar voor geschoven als een van de belangrijkste beleidspistes om jongeren te enthousiasmeren voor cultuur (Gatz, 2015a; 2015b).

Vlaanderen heeft een uitgebreid aanbod van cultuureducatieve programma's. Toch is op heel wat terreinen nog verbetering mogelijk. In 2007, gaf Bamford in haar rapport over cultuureducatie in Vlaanderen een aantal lacunes aan met betrekking tot de organisatie en de werking van cultuureducatie in de Vlaamse secundaire scholen (Bamford, 2007). Op basis van kwalitatief onderzoek in Vlaamse secundaire scholen, stelde Bamford dat er nood was aan een duidelijker beeld van het aanbod en de verspreiding van specifieke vormen van cultuureducatie in het Vlaams secundair onderwijs (cfr. Schauvliege, 2009). Daarenboven stelde zij vast dat de verschillende vormen van cultuureducatie vooral toegankelijk zijn voor Vlaanderens meer welstellende en hoger opgeleide elite (Bamford, 2007: 34), ondanks alle beleidsmaatregelen om inclusieve, culturele

¹http://portal.unesco.org/culture/en/files/41117/12798106085Seoul_Agenda_Goals_for_the_Development_of_Arts_Education.pdf/Seoul%2BAgenda_Goals%2Bfor%2Bthe%2BDevelopment%2Bof%2BArts%2BEducation.pdf

vorming te bieden. Gegeven deze conclusies enerzijds, en de continue beleidsinspanningen anderzijds, dringt een duidelijk inzicht in de verschillende vormen van cultuureducatie zich op (zowel in het regulier dagonderwijs, in het deeltijds kunstonderwijs als elders).

Daarom werd in 2013 vanuit het Steunpunt Cultuur een grootschalig onderzoek in Vlaamse secundaire scholen uitgevoerd naar de cultuurparticipatie en –educatie bij jongeren. Scholenonderzoek is niet alleen de meest aangewezen methode om cultuurparticipatie en –educatie binnen een schoolse context in kaart te brengen. Het is tevens de meest geschikte methode om een representatief staal van jongeren te bereiken. Op die manier vormt het dus eveneens een goede basis om uitspraken te doen over de buitenschoolse cultuurparticipatie en –educatie van jongeren. Via scholenonderzoek bereiken we immers ook eerder de jongeren uit kansarme milieus die steeds ondervertegenwoordigd zijn bij andere methoden van dataverzameling. De leerplicht en het (quasi) verplicht invullen van vragenlijsten tijdens de lessen zorgt voor een hoge responsgraad². In paragraaf 2.3 geven we meer gedetailleerde informatie over de dataverzameling.

In dit rapport geven we in eerste instantie een beschrijving van cultuurparticipatie en –educatie bij Vlaamse jongeren. We beschrijven de verschillende vormen van vrijetijdsbesteding, cultuurparticipatie en cultuureducatie in de vrije tijd. Daarna gaan we dieper in op zowel formele, informele als non-formele vormen van cultuur(educatie) op school. Deze culturele kenmerken worden dan in tweede instantie gerelateerd aan enkele relevante schoolkenmerken zoals onderwijsvorm en graad. Omwille van de hoeveelheid van bevraagde indicatoren, is het onmogelijk om binnen het bestek van dit rapport de samenhang met alle socio-demografische kenmerken te beschrijven. Deze verbanden en uitgebreid cijfermateriaal kunnen opgevraagd worden via een online tool: <http://rwebtool.ugent.be/culteduc>. Daarnaast zal in dit rapport tevens ingezoomd worden op de leerkrachten. We gaan na wat voor beeld er leeft bij leerkrachten omtrent cultuur en cultuureducatie, welke culturele activiteiten ze aanbieden (of zouden willen aanbieden) en welke plaats cultuur krijgt in hun leven. In het laatste deel van dit rapport stellen we tevens de belangrijkste resultaten voor van een aantal meer gevorderde analyses, dewelke te vinden zijn in aparte publicaties. In deze publicaties gaat het onder meer over cultureel leren in de gezinscontext, cultuurparticipatie van verschillende etnische groepen, de relatie tussen kunsteducatie en schoolprestaties en leerkrachtenanalyses.

1.2 Wat te verstaan onder cultuureducatie?

In de aanloop van het onderzoek werd aan menig expert gevraagd te omschrijven wat hij/zij verstond onder het begrip cultuureducatie. Zij die vertrouwd zijn met het veld van de cultuureducatie zal het niet verbazen dat de voornaamste conclusie van deze oefening kan samengevat worden als: er zijn zoveel meningen als er experten zijn. UNESCO hanteert op internationaal niveau een brede definitie. Ze benaderen cultuureducatie op twee manieren en maken een onderscheid naar “leren door cultuur” en “leren in cultuur”. In het eerste geval gaat het over hoe we artistieke expressies, culturele middelen en handelingen kunnen gebruiken als leertool. Cultuur wordt dan interdisciplinair, gebruikt om leerinhouden van andere vakken over te brengen. Bij leren in cultuur leggen ze de nadruk op de waarde van culturele perspectieven. “*The*

² Een kleine bedenking die we hierbij dienen te maken is wel dat we enkel jongeren uit het voltijdse onderwijs bevroegen. Jongeren uit het stelsel ‘leren en werken’ (deeltijds beroepsopleiding) en jongeren uit het buitengewoon secundair onderwijs zijn omwille van pragmatische redenen niet bevroegd.

*“learning in the arts/culture” approach stresses the value of cultural perspectives, multi and inter-cultural, and culturally-sensitive languages through learning processes. This kind of approach contributes to engender understanding of the importance of cultural diversity and reinforce behaviour patterns underlying social cohesion”.*³

Het veld van de cultuureducatie is dus breed, zeer breed. Iets meer gefocust, maar nog steeds omvangrijk is de omschrijving die het Nederlandse LKCA (Landelijk Kennisinstituut voor Cultuureducatie en Amateurkunsten) geeft aan Cultuureducatie: “Het doelbewust leren over en doormiddel van kunst, erfgoed en media via gerichte instructie, zowel binnen- als buitenschools. Deelnemers leren over cultuur door er actief mee bezig te zijn en zelf iets te maken. Ze leren van het kijken en luisteren naar cultuuruitingen, van cultuurbezoek en van lezen over cultuur. En door te reflecteren op eigen werk en dat van anderen. Het betreft zowel kunsteneducatie, erfgoededucatie als media-educatie”⁴.

Het mag aan de hand van deze definitie duidelijk zijn dat cultuureducatie zich niet beperkt tot de schoolcontext en op verschillende manieren plaatsvindt. Daarenboven omvat het zowel het “leren door cultuur” als het “leren over cultuur”, zoals reeds aangehaald in de definitie van UNESCO. In de definitie van het departement Cultuur wordt dit onderscheid eveneens benadrukt, maar wordt het specifieker: cultuur als doel versus als middel. Met cultuureducatie als doel wordt bedoeld dat men zij het actief of receptief kennismaakt met en inzicht verwerft in cultuur, alsook cultuur beleeft. Wanneer cultuureducatie echter het middel is en er geleerd wordt door cultuur, is cultuur het instrument om educatieve doelen te bereiken die zich buiten het domein van cultuur bevinden⁵. Belangrijk is ook het onderscheid dat gemaakt wordt naar actieve en receptieve cultuurparticipatie. Actieve cultuurparticipatie omvat alle vormen van het actief beoefenen en artistiek ontwikkelen van, of betrokken zijn bij cultuur. Dus zelf maken, doen en leren. Actieve cultuurparticipatie wordt soms ook amateurkunsten genoemd. Receptieve cultuurparticipatie betreft het bezoeken, beschouwen van cultuur⁶. Het gaat in dit rapport over zowel receptieve als actieve cultuurbeoefening en daarbinnen over tal van disciplines binnen de kunsten, erfgoed en media. We bespreken cultuureducatie uitgebreid en in de breedte: van de lessen muzikale opvoeding op school tot urban dance in het jeugdhuis. Van een schoolse uitstap naar een museum tot het leren spelen van elektronische muziek in een vereniging.

In de LKCA-definitie wordt cultuureducatie bekeken als een bewust proces: cultureel leren wordt cultuureducatie daar waar een doelbewust cultureel leerproces wordt opgezet. Onderzoek leert ons dat het proces van cultureel leren evenwel lang niet altijd volledig bewust plaatsvindt (Beunen et al., 2015b; 2015c; Siongers & Smits, 2014; Siongers, Vanherwegen & Lievens, 2014; Thomson & Sanders, 2010; Willekens & Lievens, 2014). Cultureel leren vindt ook op minder bewuste manieren plaats, waarvan culturele socialisatie in het gezinsmilieu het voorbeeld bij uitstek vormt. Denk maar aan ouders die de kinderen meetrokken naar musea of theatervoorstellingen, ouders die zelf actief

³ <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/creativity/arts-education/>

⁴ <http://www.lkca.nl/kennis-a-z/begrippen#bc>

⁵ https://cjsm.be/cultuur/sites/cjsm.cultuur/files/public/competentieverwerving_en_waardering_stimuleren_verdiependetekst.pdf

⁶ <http://www.lkca.nl/kennis-a-z/begrippen#bc>

met muziek bezig zijn, Maar deze meer onbewuste vormen van cultureel leren vinden ook plaats binnen de schoolcontext: leerkrachten die hun eigen culturele interesses en activiteiten een plaats geven binnen hun lessen zullen hun leerlingen, eerder op een onbewuste manier, cultuur aanbieden. Ook vrienden die samen muziek maken, zullen van elkaar leren. Het gaat hier om eerder indirecte, informele vormen van cultureel leren, die we benoemen als culturele socialisatie. Hoewel deze vormen van cultureel leren niet strikt benoemd worden als cultuureducatie, nemen we ze omwille van hun belangrijke impact ook mee op in dit rapport.

In figuur 1 wordt een overzicht gegeven van de vormen van cultureel leren die in dit rapport worden beschreven. De expliciete (of bewust opgezette) vormen van cultuureducatie kunnen we plaatsen op een continuüm, gaande van zeer formele tot non-formele vormen van cultuureducatie. Er bestaat heel wat variatie wat betreft de formaliteit en gestructureerdheid, ook binnen de nu volgende voorbeelden. We zouden kunnen stellen dat het DKO en de lessen muzische en plastische opvoeding op school typevoorbeelden zijn van formele en gestructureerde vormen van cultuureducatie. Extra-curriculaire activiteiten op school waaraan leerlingen op vrijwillige basis kunnen deelnemen, vormen dan een voorbeeld van eerder non-formele vormen van cultuureducatie op school. Daarnaast beschrijven we in dit rapport de culturele interesses van leerkrachten en hun visie op cultuureducatie, omdat deze mee het cultureel klimaat vormen van de school. Op een eerder informele wijze worden aan jongeren culturele competenties en interesses meegegeven.

Figuur 1. Vormen van cultureel leren: continuüm van formeel tot informeel leren, op school en in de vrije tijd

Cultureel leren	Vrije tijd	School
Cultuureducatie		
Formeel	DKO	Lessen MO, PO, ...
Minder formeel	Lessen gevolgd in verenigingen, clubs, ...	Workshops georganiseerd op school culturele uitstappen
Non-formeel		Gebruik van culturele elementen in de les, ...
Cultuursocialisatie		
Informeel	Cultureel klimaat thuis, invloeden van vrienden en ouders, ...	Cultureel klimaat op school (bv. culturele interesse en participatie van leerkrachten)

1.3 Methode: scholenonderzoek

1.3.1 Dataverzameling

Zoals reeds eerder in deze inleiding aangegeven werd geopteerd voor de methode van scholenonderzoek. Meer concreet, voerde het “Steunpunt Cultuur” in samenwerking met het “Jeugdonderzoekplatform” (JOP) in de lente van 2013 een surveyonderzoek uit in 84 secundaire scholen in Vlaanderen.

Daartoe werden twee steekproeven getrokken. Een eerste steekproef betreft een representatieve steekproef van secundaire scholen in het Vlaamse Gewest. Om zo goed mogelijk een representatief staal van Vlaamse jongeren te benaderen, werd een gestratificeerde steekproef van Vlaamse secundaire scholen (enkel gewoon dagonderwijs) getrokken op basis van een steekproefraster. Hierbij wordt rekening gehouden met de volgende drie schoolkenmerken: het onderwijsnet, het aanbod van graden, en het aanbod van onderwijsvormen. Daarnaast werd een extra steekproef van scholen in een grootstedelijke context getrokken. Deze oversampling van scholen in een stedelijke context heeft tot doel een voldoende aandeel jongeren met niet-Belgische achtergrond te bereiken. In de grootsteden Gent en Antwerpen werd geen representatieve steekproef getrokken, maar werden alle scholen gecontacteerd die niet deelnamen aan de JOP-monitor Antwerpen-Gent in 2012. In totaal werden via deze selectie 184 scholen gecontacteerd, waarvan er 84 meewerkten, wat neerkomt op een responsgraad van 45,7%. De responsgraad in Antwerpen en Gent ligt evenwel beduidend lager (35,7%) dan in de Vlaamse representatieve steekproef (52,3%). Voor meer gedetailleerde informatie verwijzen we naar het technisch verslag (Beunen et al., 2015a).

Binnen alle meewerkende scholen werd vervolgens op basis van de klassenlijsten een toevalssteekproef van klassen getrokken. Er werd op toegezien dat van elke aangeboden onderwijsvorm binnen elk aangeboden leerjaar minstens een klas werd getrokken. In elke klas vulde de helft van de leerlingen de vragenlijst van het JOP in, terwijl de andere helft de vragenlijst van het Steunpunt Cultuur voor zijn rekening nam. Wij werken verder met deze laatstgenoemde vragenlijst. Op deze manier bekwamen we gegevens over cultuurparticipatie en cultuureducatie van 5086 leerlingen. We zullen in dit rapport uitsluitend gebruik maken van de Vlaamse representatieve steekproef, dewelke bestaat uit 4029 (na weging 4043) leerlingen verdeeld over 67 scholen. In een aantal van de papers waar we etnische verschillen beschrijven (zie hoofdstuk 5 voor een samenvatting van deze papers), maken we wel gebruik van de volledige dataset omdat de oversampling van scholen in een grootstedelijke context geleid heeft tot een voldoende aantal jongeren van niet Belgische origine (30%).

Daarnaast kregen ook alle leerlingen een vragenlijst mee voor een van hun ouders. Leerlingen en ouders konden zelf beslissen wie van de ouders de vragenlijst invulde. Van 2002 leerlingen mochten we een ingevulde vragenlijst ontvangen van de ouders. Tenslotte konden ook leerkrachten ($n_{\text{totale steekproef}}=1098$; $n_{\text{representatieve steekproef}}= 877$) en directies ($n=65$) online een vragenlijst invullen. In dit rapport focussen we op de leerlingen- en leerkrachtenvragenlijsten.

1.3.2 Kenmerken respondenten en representativiteit

Alvorens we in het tweede hoofdstuk van dit rapport overgaan naar de vrijetijdsparticipatie van de ondervraagde jongeren, geven we hieronder eerst nog enkele socio-demografische en schoolgerelateerde kenmerken van de ondervraagde leerlingen uit de representatieve steekproef weer. We maken hierbij gebruik van de ongewogen data om een beeld te schetsen van de representativiteit van de dataset.

1. Socio-demografische gegevens
 - 4029 leerlingen
 - 12-22 jaar
 - 47,5% jongens-52,2% meisjes

- 48,6% ASO en A-stroom, 23,3% TSO, 26,6% BSO en B-stroom
- 73,9% etnische Belg

Er wordt gewerkt met vragenlijsten afgenomen bij 4029 leerlingen. In deze dataset waren 1913 jongens en 2112 meisjes aanwezig. Dit is een verhouding van 47,5% ten opzichte van 52,2%. De jongeren zijn tussen 12 en 22 jaar oud, met 97% tussen de 12 en 19 jaar oud en een gemiddelde leeftijd van 16 jaar. 71,3% van deze jongeren woont nog in bij beide ouders. Nemen we daarbij de jongeren die (afwisselend) bij een van beide ouders wonen, dan is dat 98,6% van de respondenten.

Op basis van de klassenlijsten zien we dat 27,5% uit het ASO komt en dan zijn er nog de 21,1% van de respondenten uit de A-stroom. Verder bestaat de onderzoekspopulatie uit 1,6% KSO'ers en 7,9% jongeren uit de B-stroom. Tevens zijn er in onze onderzoekspopulatie ook 23,3% TSO'ers en 18,7% BSO'ers aanwezig.

Tabel 1. Percentages respondenten naargelang onderwijsvorm; ongewogen data van de representatieve steekproef versus gewogen data

	Percentages representatieve steekproef (ongewogen)	Percentages gewogen data
A-stroom	21,1%	21,0%
B-stroom	7,9%	8,0%
ASO	27,5%	28,1%
KSO	1,6%	1,6%
TSO	23,3%	22,5%
BSO	18,7%	18,8%
Totaal (N)	4029	4043

We merken dat de cijfers voor de gewogen en ongewogen data lichtjes verschillend zijn. Onze steekproef benadert dus heel goed de werkelijkheid. Toch zijn er net iets minder leerlingen in de A-stroom en in het ASO bevraagd dan dat er in de populatie aanwezig zijn. Bijgevolg zijn er dus net iets meer leerlingen uit het BSO of de b-stroom bevraagd. Er zijn voornamelijk iets meer leerlingen uit het TSO bevraagd dan er in de bevolking aanwezig zijn.

Om te corrigeren voor onder- of oververtegenwoordiging van bepaalde groepen werden weegcoëfficiënten berekend op basis van onder andere onderwijsvorm. Deze weegcoëfficiënten worden berekend op basis van onderwijsnet, graad en geslacht. Dit betekent dat we onze cijfers vergelijken met bevolkingscijfers op vlak van onderwijsnet, graad, onderwijsvorm en geslacht. Vervolgens wordt een coëfficiënt berekend om er bijvoorbeeld voor te zorgen dat er in onze onderzoekspopulatie evenveel jongeren in een bepaalde onderwijsvorm en van een bepaald geslacht gerepresenteerd worden als dat er in de populatie aanwezig zijn. Concreet betekent dit dat de antwoorden van ondervertegenwoordigde groepen sterker doorwegen dan deze van oververtegenwoordigde groepen. Zoals uit tabel 2 blijkt is onze steekproef bijna representatief voor de bevolking en is er dus geen sprake van een sterke weging. Onze steekproef benadert dus zeer goed de werkelijke verdeling (de steekproefcoëfficiënten liggen dan ook zeer dicht in de buurt van 1).

Tabel 2. Weegcoëfficiënten

	Populatie N	proportie binnen populatie (totaal)	Steekproef N	Proportie binnen steekproef	Gewicht
Eerste graad					
Vrij onderwijs onderwijs-jongen	53389	0,129001	581	0,131537	0,980718
Vrij onderwijs onderwijs-meisje	52324	0,126428	567	0,128368	0,984887
Andere netten -jongen	18919	0,045713	190	0,043016	1,062706
andere netten-meisje	14944	0,036108	148	0,033507	1,077640
Tweede en derde graad					
vrij onderwijs*aso/kso*jongen	40880	0,098776	437	0,098936	0,998385
vrij onderwijs*aso/kso*meisje	51386	0,124161	544	0,123161	1,008126
vrij onderwijs*tso*jongen	37280	0,090078	414	0,093729	0,961046
vrij onderwijs*tso*meisje	30302	0,073217	331	0,074938	0,977039
vrij onderwijs*bso*jongen	23771	0,057437	259	0,058637	0,979527
vrij onderwijs*bso*meisje	21398	0,051702	228	0,051619	1,001629
andere netten*aso/kso*jongen	10745	0,025963	105	0,023772	1,092159
andere netten*aso/kso*meisje	12759	0,030829	127	0,028753	1,072214
andere netten*tso*jongen	12333	0,029800	135	0,030564	0,974998
andere netten*tso*meisje	7431	0,017955	82	0,018565	0,967168
andere netten*bso*jongen	14762	0,035669	155	0,035092	1,016441
andere netten*bso*meisje	11242	0,027163	114	0,025809	1,052464

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is onderverdeeld in vier grote delen.

In een eerste deel gaan we in op de buitenschoolse vrijetijdsbesteding van jongeren en in het bijzonder op de buitenschoolse cultuurparticipatie. We brengen daarbij de algemene vrijetijdsperecepties van jongeren in beeld en bekijken wat hen dagelijks bezighoudt, evenals de plaats die cultuur inneemt in de leefwereld van jongeren. We gaan na welke muziek ze beluisteren en welke boeken ze lezen. We lichten verder de receptieve uithuizige cultuurparticipatie toe. Evenals creatieve hobby's die in het deeltijds kunstonderwijs, dan wel in een vereniging of jeugdhuis of in meer informele kringen, met vrienden of alleen, beoefend kunnen worden.

In een tweede luik gaan we dieper in op "cultuureducatie", waarbinnen we een onderscheid maken tussen cultuureducatie in de vrije tijd en cultuureducatie op school. Zowel binnen het vrijetijdsaanbod als binnen de schoolse context kunnen we, zoals hoger reeds aangegeven de onderscheiden vormen van cultuureducatie plaatsen op een continuüm. Gaande van zeer formele en gestructureerde vormen van cultuureducatie tot zeer informele en weinig gestructureerde vormen van cultuureducatie. Eerder dan via scherpe en strikte scheidingslijnen, kunnen we dus spreken van een continuüm en zal de "formaliteitsgraad" van bepaalde activiteiten verschillen van school tot school of van organisatie tot organisatie. Het gaat hier over piano leren spelen in het DKO, evenals het volgen van een graffiti-workshop in het jeugdhuis. Het gaat over leerkrachten

wiskunde die iets uitleggen aan de hand van muziek, evenals over een klasuitstap naar het museum. We brengen tevens het aanbod kunstzinnige vakken in kaart, evenals de boeken die leerlingen lezen voor school en de actieve culturele activiteiten die ze tijdens en buiten de lessen kunnen volgen. In dit tweede deel zullen we aandacht besteden aan verschillende vormen van cultuureducatie en worden de sociale verschillen naargelang onderwijsvorm in beeld gebracht. Tevens gaan we in dit deel in op de omkadering van cultuureducatieve activiteiten op school en de beleving van deze activiteiten. Dit alles vanuit het leerlingenperspectief.

In het derde deel van dit rapport bekijken we cultuureducatie niet langer vanuit een leerlingen-, maar vanuit een leerkrachtenperspectief. Hier wordt ingegaan op de visie van leerkrachten op cultuur, de manieren waarop leerkrachten aandacht hebben voor cultuur in hun lessen, maar wordt tevens gekeken naar de cultuurparticipatie van leraren zelf. Leraren vormen immers rolmodellen voor jongeren en kunnen via hun eigen culturele gedrag een invloed uitoefenen op de visie die jongeren hebben ten aanzien van cultuur en de gedragingen die ze op dat vlak stellen. In dit laatste geval gaat het om een meer impliciete vorm van cultureel leren of socialiseren.

Ten slotte geven we in een vierde deel een overzicht en korte abstracts van de meer gevorderde analyses die tot op heden werden uitgevoerd op de data.

Per onderwerp worden bij aanvang van het onderwerp enkele bulletpoints weergegeven met de belangrijkste resultaten. Op het einde van ieder (groter) hoofdstuk kan u een samenvatting vinden.

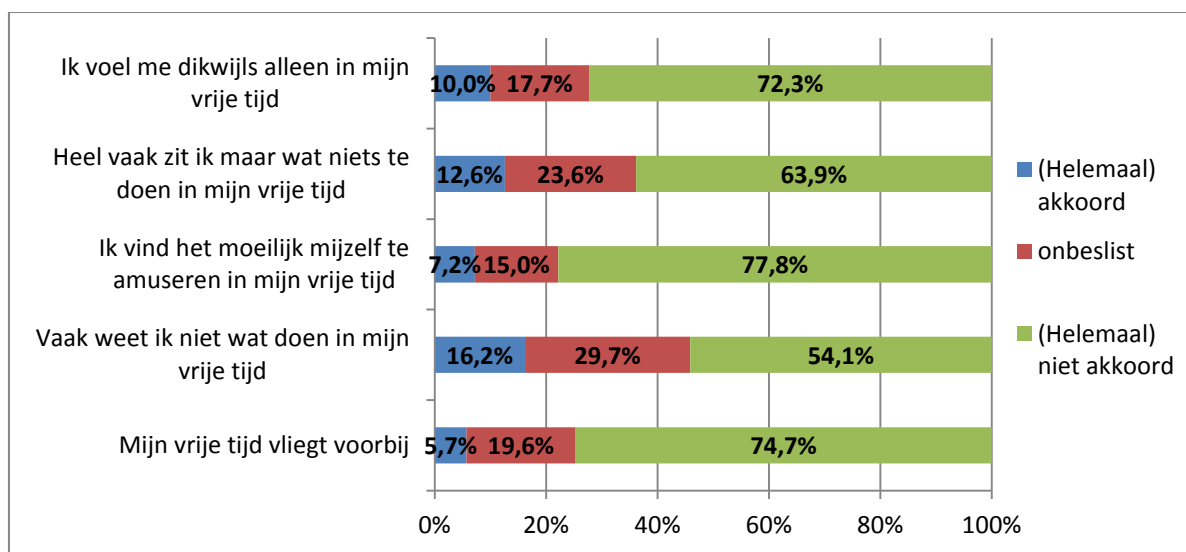
2 De vrijetijdsbesteding van Vlaamse jongeren

2.1 Vrijetijdsperceptie

- 7 tot 16% van de jongeren verveelt zich en/of voelt zich eenzaam in de vrije tijd
- Het zijn vooral jongeren uit de B-stroom en in de tweede plaats het BSO die zich vervelen

Alle leerlingen kregen een aantal stellingen voorgelegd over hun vrije tijd en de mate waarin zij deze (zinvol) weten in te vullen. Zij konden antwoorden op deze stellingen aan de hand van een vijf-puntenschaal: 'helemaal akkoord', 'akkoord', 'tussen beide', 'niet akkoord' of 'helemaal niet akkoord'. In figuur 2 hebben we telkens de twee uiterste categorieën samengenomen.

De meeste leerlingen weten hun vrije tijd goed in te vullen en voelen zich niet alleen in hun vrije tijd. Voor drie kwart (74,7%) vliegt de vrije tijd voorbij, 77,8% amuseert zich in de vrije tijd en 72,3% voelt zich niet alleen. Een nipte meerderheid geeft aan niet akkoord te gaan met de stelling "vaak weet ik niet wat doen in mijn vrije tijd" (54,1%). Toch is er ook een weliswaar klein, maar toch relevant deel van de jongeren dat vindt dat de tijd tergend traag gaat (5,7% vindt dat zijn of haar vrije tijd niet voorbij vliegt). 10% voelt zich eenzaam en 16,2% weet vaak niet wat te doen in de vrije tijd. Een opvallend deel vindt het moeilijk zichzelf te amuseren (7,2%) en zegt dan maar niets te doen (12,6%).

Figuur 2. Vrijetijdspercepties; percentages jongeren die (helemaal) akkoord, (helemaal) niet akkoord of onbeslist zijn over stellingen omtrent vrijetijdsbesteding en verveling (N=3384-3416)

We splitsen we deze stellingen op naar onderwijsvorm en kijken wie akkoord gaat. Hier stellen we vast dat jongeren uit de B-stroom eerder aangeven zich te vervelen, dat de vrije tijd niet voorbij gaat en dat ze zich vervelen of alleen voelen. Ze vervelen zich een stuk meer in vergelijking met jongeren uit de A-stroom. Zo geeft 26,6% van de jongeren die les volgen in de B-stroom aan dat ze vaak maar wat niets zitten te doen in de vrije tijd, terwijl bij de jongeren in de A-stroom maar 12,5% dit aangeeft. Tevens vindt 17,4% van de B-stroom-leerlingen dat de vrije tijd maar niet voorbij gaat, terwijl dit in de A-stroom maar 5,3% vindt. Deze verschillen stellen we ook vast in de hogere jaren bij wat oudere leerlingen. Zo geeft 22,5% van de leerlingen in het BSO aan vaak niet te weten wat

te doen, terwijl in het ASO slechts 10,4% dit aangeeft. Gelijkaardige verschillen vinden we bij de andere stellingen terug. Het TSO neemt bij alle stellingen een middenpositie in.

Tabel 3. Percentages leerlingen die (helemaal) akkoord gaan met stellingen met betrekking tot vrije tijd; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	BSO	TSO
“Mijn vrije tijd gaat maar niet voorbij”	5,3% _{a, b}	17,4% _c	3,0% _b	7,6% _a	5,1% _{a, b}
“Ik weet vaak niet wat doen in mijn vrije tijd”	18,0% _{a, b}	29,9% _c	10,4% _d	22,5% _{b, c}	14,0% _{a, d}
“Ik vind het moeilijk me te amuseren”	8,5% _a	16,6% _b	3,9% _c	9,7% _{a, b}	6,2% _{a, c}
“Heel vaak zit ik maar wat niets te doen”	12,5% _{a, b, c}	26,6% _d	10,3% _c	15,0% _b	10,2% _{a, c}
“Ik voel me dikwijls alleen in mijn vrije tijd”	10,9% _{a, b, c}	18,5% _c	7,8% _b	12,3% _{a, c}	8,5% _{a, b}

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

2.2 Algemene vrijetijdsparticipatie

- *Drie kwart van de jongeren luistert dagelijks muziek en sms't dagelijks, de helft van de jongeren kijkt dagelijks TV*
- *Sporten doet 86,4% wel eens en is ook een activiteit die jongeren frequenter beoefenen*
- *78,2% verveelt zich wel eens, bij 11,3% is dit zelfs dagelijks.*

Muziek vervult een centrale rol in de leefwereld van jongeren en het luisteren naar muziek is een van de meest beoefende activiteiten bij secundaire scholieren: 72,9% beluistert dagelijks muziek. Slechts 2,9% geeft aan de voorbije zes maanden nooit muziek beluisterd te hebben. Ook de ‘mobiele’ communicatiemiddelen beheersen sterk het vrijetijdsleven van jongeren: 69,7% geeft aan dagelijks te sms'en of te bellen met vrienden. Opnieuw geeft slechts 3,5% aan dit nooit te doen. TV kijken gebeurt ook nog steeds frequent, maar moet toch het onderspit delven voor muziek en het mobieltje. 54% van de jongeren kijkt elke dag TV en 28,1% doet dit meermaals per week. Sporten doet 86,5% van de jongeren. Een grote groep doet dit tevens op zeer reguliere basis: 19% van alle leerlingen sport dagelijks, 36,2% meermaals per week.

Activiteiten met het gezin blijven centraal in het jongerenleven. Slechts 4,4% geeft aan de voorbije zes maanden nooit een activiteit met het gezin gedaan te hebben en 38,9% van de jongeren doet dit minstens een keer per maand. Ook op bezoek gaan bij familieleden gebeurt op regelmatige basis: slechts 3,7% gaat nooit op bezoek bij familie, terwijl respectievelijk 31% iedere week en 29,1% een of meermaals per maand (maar niet wekelijks) een familielid een bezoekje brengt. Uiteraard nemen ook activiteiten met vrienden een belangrijke plaats in: slechts 4,2% doet nooit activiteiten met vrienden, terwijl 28,4% dit meerdere keren per week doet en 25,2% eenmaal per week.

Gezien de jonge leeftijd van sommige respondenten (voornamelijk tussen 12 en 19 jaar), is het niet zo verwonderlijk dat bijna een kwart van de ondervraagde jongeren (23,3%) de voorbije zes maanden niet naar een feestje of fuif is geweest. Wanneer ze dit wel gedaan hebben, blijft dit ook

voornamelijk beperkt tot enkele keren per maand. Op café gaan gebeurt nog minder: 43,2% heeft dit niet gedaan de voorgaande zes maanden en slechts 22,9% doet dit minstens een keer per week. Uiteraard zijn hier sterke leeftijdsverschillen. Eveneens leeftijdsgebonden is weekendwerk, ook dit werd slechts door de helft van de respondenten gedaan in de referentieperiode. Toch geeft ook 23,4% van de jongeren aan minstens een keer per week als jobstudent te werken.

Weinig jongeren hebben technische hobby's: 67,5% heeft geen technische hobby uitgeoefend in de referentieperiode en slechts 6% rapporteert elke dag een technische hobby te beoefenen. Hier is niet zozeer leeftijd doorslaggevend maar geslacht. Bij de meisjes geeft slechts 16,6% aan een technische hobby te hebben, bij de jongens is dit 50,3%.

Jongeren zijn zeer actief. Toch geeft 78,2% van de jongeren aan zich wel eens te vervelen, bij 11,3% van alle leerlingen is dit zelfs dagelijks. Het lijkt er dan ook op te wijzen dat we een onderscheid moeten maken naar gradatie van verveling. Verveling an sich maakt deel uit van het gewone leven van een jongere, het wordt pas problematisch als jongeren zich frequent vervelen en de andere momenten niet zinvol weten in te vullen.

Tabel 4. Algemene vrijetijdsbesteding: percentages naargelang frequentie uitoefenen activiteit (referentieperiode 6 maanden)

	Niet	Minder dan eenmaal / maand	Een of meermaals / maand	Eenmaal / week	Meerdere keren / week	Dagelijks	N
Muziek luisteren	2,9%	1,9%	2,9%	5,0%	14,4%	72,9%	3549
Sms'en of bellen	3,5%	2,4%	3,4%	4,9%	16,0%	69,7%	3500
TV, dvd, video...	2,1%	2,2%	5,2%	8,4%	28,1%	54,0%	3535
Met uiterlijk bezig zijn	14,1%	15,6%	15,7%	12,6%	15,8%	26,1%	3521
Sporten	13,6%	6,8%	8,8%	15,7%	36,2%	18,9%	3556
Gamen	29,5%	11,3%	11,8%	11,0%	18,5%	17,8%	3527
Je vervelen	21,8%	17,6%	14,3%	17,0%	17,9%	11,3%	3532
Vrienden ontmoeten op straat...	21,2%	14,5%	20,7%	17,1%	17,1%	9,3%	3532
Technische hobby's	67,5%	9,2%	6,4%	5,9%	4,9%	6,0%	3525
Samen iets met vrienden doen	4,2%	8,6%	28,2%	25,2%	28,4%	5,4%	3533
Familieleden bezoeken	3,7%	13,5%	29,1%	31,0%	18,2%	4,6%	3534
Afspreken met lief/partner	49,1%	5,2%	8,3%	12,5%	20,8%	4,1%	3507
Dingen samen met het gezin doen	4,4%	17,8%	38,9%	21,7%	14,5%	2,7%	3621
Wandelen, spelen in een bos	24,5%	26,7%	24,4%	13,2%	8,7%	2,5%	3532
Weekendwerk, klusjes die geld opbrengen	47,0%	15,1%	14,6%	13,8%	8,0%	1,6%	3556
Op café gaan	43,2%	15,2%	18,8%	14,2%	7,3%	1,4%	3517
Winkelen	9,1%	24,6%	44,0%	13,5%	7,4%	1,3%	3562
Sportwedstrijd kijken	45,0%	19,4%	16,4%	12,0%	6,4%	0,8%	3560
Feestje	23,3%	23,7%	31,0%	15,7%	5,5%	0,7%	3534

Deze activiteiten worden ook bekeken per onderwijsvorm. In grote lijnen leiden we hieruit af dat vooral BSO- en ook TSO-leerlingen frequenter afspreken met hun vrienden of lief om iets te doen. Ze gaan bij hen thuis langs of spreken af op straat, op pleinen of in de stad. Anderzijds vervelen leerlingen in deze laatstgenoemde onderwijsvormen zich ook frequenter. Sporten en iets in de natuur doen zoals wandelen wordt vooral gedaan door ASO en A-stroom-leerlingen (meer dan door TSO- of BSO-leerlingen). Ze zijn ook diegenen die frequenter gaan sporten: drie kwart van de leerlingen in ASO, TSO en A-stroom sporten minstens wekelijks, in de B-stroom en het BSO is dit ongeveer de helft van de leerlingen die wekelijkst sport. Muziek luisteren gebeurt eveneens frequenter in het ASO en het TSO in vergelijking met de andere onderwijsvormen.

De tijd die men iedere dag spendeert aan tv kijken (hierboven aangehaald), sociale netwerksites, gamen en het bezoeken van culturele verenigingen of kunstonderwijs werd nog meer in detail bevraagd.

Sociale media beheersen meer en meer het sociale leven van jongeren, zo wordt wel eens gesteld. Er zou nauwelijks nog tijd resten voor andere meer actieve activiteiten. We stellen inderdaad vast dat een groot aandeel van de respondenten sociale media gebruikt. Dit blijkt onder meer wanneer we de cijfers van alle respondenten met die van de participanten vergelijken en vaststellen dat deze een gelijkaardig gemiddeld gebruik aangeven. Uit de gegevens blijkt dat sociale netwerksites op een gemiddelde weekdag (ma-di-do) 1 uur 50 minuten per dag worden gebruikt (op basis van cijfers van alle respondenten). Op woensdag en vrijdag telkens gemiddeld 2 uur 4 minuten, in het weekend zelfs gemiddeld 2 uur 32 minuten per dag. Deze cijfers zijn vrij hoog, maar hierbij moet worden vermeld dat het gebruik van sociale netwerksites mogelijk vaak samen met andere activiteiten gebeurt. Jongeren van vandaag zijn multitaskers en kijken TV terwijl ze op allerlei sociale media actief zijn. TV kijken blijft ook vandaag nog steeds een van de meest beoefende activiteiten onder jongeren. Gemiddeld kijken jongeren op een normale weekdag (ma-di-do) 1u53min televisie. Op woensdag en vrijdag is dat iets meer, namelijk 2u16min. En in het weekend wordt er gemiddeld 2u en 54 minuten TV gekeken.

Gamen gebeurt wat minder: we noteren een gemiddelde game-tijd van 44 minuten op een maandag, dinsdag of donderdag, met een stijgend gebruik op vrijdag of woensdag (1 uur) en een dubbel zo hoog gemiddeld gebruik op een weekenddag (1 uur 27 minuten). De gemiddelde tijdsduur ligt hier niet zo hoog omdat de helft van de respondenten niet participeert. Wanneer we enkel de jongeren bekijken die aangaven te gamen, de *gamers*, liggen de gemiddelden al meteen een stuk hoger. Op weekdagen gamen gamers gemiddeld 1 uur en 16 minuten, terwijl dit op woensdag en vrijdag kan oplopen tot 1 uur 43 minuten en in het weekend gamen gamers gemiddeld 2 uur 29 minuten per dag.

Gezien de focus op cultuurparticipatie en -educatie, werd in deze tijdsbestedingsvragen eveneens gepolst naar de tijd besteed aan kunstonderwijs of een culturele vereniging. Omdat deze activiteit in contrast met de voorgaande activiteiten een beperkt aantal participanten telt, is het niet verwonderlijk dat de gemiddelde tijd besteed aan deze activiteit heel wat lager ligt. Het gemiddelde voor een weekdag (ma-di-do) ligt op 10 minuten per dag. Op woensdagen en zaterdag stijgt de gemiddelde duur merkkelijk: gemiddeld 19 minuten op woensdag en 24 minuten op zaterdag. Zoals aangegeven wordt deze gemiddelde tijdsbestedingsduur sterk omlaag getrokken door een grote meerderheid die niet participeert. Het gaat hier ook enkel over kunstonderwijs of culturele

verenigingen, niet over bijvoorbeeld het spelen van muziek in de huiskamer of beeldhouwen met vrienden. Wanneer we kijken naar de jongeren die aangaven minstens eens in een gemiddelde week deel te nemen aan dergelijke activiteiten, liggen de gemiddelden veel hoger. Hoewel het op dagen als maandag, dinsdag en donderdag maar om gemiddeld 37 minuten gaat, ligt het gemiddelde op woensdag en vrijdag op 1 uur en 4 minuten. Op zaterdag worden culturele verenigingen het meest bezocht en dit voor gemiddeld 1 uur en 22 minuten. Zondag wordt er gemiddeld 50 minuten besteed aan activiteiten in culturele verenigingen.

Tabel 5. Gemiddelde tijdsbesteding aan culturele vereniging of kunstonderwijs, sociale media, TV kijken en gamen: in gemiddeld aantal uren en minuten per dag en centrum- en spreidingsmaten; cijfers voor alle respondenten

	Culturele vereniging				Sociale media			
	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon
Gemiddeld aantal uren per dag: alle respondenten	0:10	0:19	0:24	0:14	1:50	2:04	2:32	2:31
Mediaan	0:00	0:00	0:00	0:00	1:00	1:00	2:00	2:00
Standaardafwijking	0:39	0:53	1:04	0:53	2:32	2:40	3:03	3:04
<i>N</i>	2908	2924	2922	2883	3109	3109	3109	3091
<i>Missings</i>	1135	1119	1121	1161	934	934	934	952
	TV kijken				Gamen			
	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon
Gemiddeld aantal uren per dag: alle respondenten	1:53	2:16	2:54	2:54	0:44	1:00	1:30	1:24
Mediaan	2:00	2:00	2:00	2:00	0:00	0:00	0:30	0:00
Standaardafwijking	1:49	2:03	2:30	2:37	1:33	1:51	2:30	2:24
<i>N</i>	3199	3192	3192	3189	2965	2981	2999	2978
<i>Missings</i>	844	851	851	854	1078	1062	1044	1065

Tabel 6. Gemiddelde tijdsbesteding participanten aan culturele vereniging of kunstonderwijs, sociale media, TV kijken en gamen: in gemiddeld aantal uren en minuten per dag en centrum- en spreidingsmaten; cijfers enkel voor diegenen die aangaven ooit per week de betreffende activiteit uit te voeren

	Culturele vereniging				Sociale media			
	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon
Gemiddeld aantal uren per dag: participanten	0:37	1:04	1:22	0:50	1:58	2:13	2:44	2:43
Mediaan	0:00	0:45	1:00	0:00	1:00	1:00	2:00	2:00
Standaardafwijking	1:05	1:20	1:35	1:30	2:35	2:42	3:05	3:06
N	844	863	862	834	2898	2899	2899	2882
Missings	77	58	59	88	48	47	47	64
	TV kijken				Gamen			
	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon	ma-di-do	Woe-vrij	zat	zon
Gemiddeld aantal uren per dag: participanten	1:56	2:20	2:59	2:59	1:16	1:43	2:34	2:24
Mediaan	2:00	2:00	2:00	2:00	1:00	1:00	2:00	2:00
Standaardafwijking	1:49	2:02	2:29	2:36	1:53	2:09	2:50	2:44
N	3114	3107	3107	3104	1713	1730	1748	1739
Missings	56	63	63	66	68	51	33	42

2.3 Muziekvoorkeur

- *Top 3 muziekvoorkeur: Engelstalige popmuziek, hip hop, R 'n 'B*
- *Minst geliefde genres: kleinkunst en klassieke muziek*
- *ASO-leerlingen: meer klassieke muziek, soul/funk, kleinkunst, singer-songwriter, wereldmuziek, dubstep, reggae, punk, rock, jazz en blues en Engelstalige pop. BSO-leerlingen: meer techno en Nederlandstalige pop*

Muziek staat zeer centraal in het leven van jongeren, zo blijkt uit de vorige vraag rond algemene tijdsbesteding. De leerlingen werden 18 muziekgenres voorgelegd en konden aan de hand van een vijfpuntenschaal⁷ aangeven of ze deze genres helemaal niet graag tot heel graag beluisteren. Daarnaast kregen ze de mogelijkheid aan te duiden wanneer ze de muziekstijl niet of onvoldoende kenden om een appreciatie te geven. We laten de neutrale antwoorden en antwoorden van mensen die aangeven het muziekgenre niet te kennen, even buiten beschouwing.

Niet geheel onverwacht, komt Engelstalige popmuziek als het meest geapprecieerde muziekgenre bij Vlaamse secundaire scholieren uit de bus: 79,3% van de leerlingen (met een voorkeur) geeft aan hier graag tot heel graag naar te luisteren. Verder is ook R 'n B geliefd onder de leerlingen: 72,5% luistert hier (heel) graag naar. Daarna volgen op relatief korte afstand hip hop/dubstep en drum & base waar respectievelijk 70,9% en 66% van de studenten aangeeft (heel) graag naar te luisteren. Het genre dat het minst graag beluisterd wordt, is kleinkunst en chanson: slechts 6,9% duidt aan hier (heel) graag naar te luisteren. Ook klassieke muziek wordt maar door 12,5% van de leerlingen aangegeven als een genre waar men (heel) graag naar luistert. Niet alleen zijn dit genres waar weinig leerlingen een uitgesproken voorkeur voor hebben. Het zijn tevens de genres waar Vlaamse jongeren het meest uitgesproken een afkeur voor hebben: 93,1% van de jongeren deelt mee (helemaal) niet graag naar kleinkunst te luisteren en 87,5% geeft ook aan dat klassieke muziek niets

⁷ In tabel 7 worden de twee uiterste categorieën samengenomen.

voor hem/haar is. Ook schlagers (83,6% van de jongeren met een voorkeur apprecieert dit niet), metal (81,5%) en soul/funk (82,5%) worden (helemaal) niet geapprecieerd.

Tabel 7. Muziekvoorkeur: percentages jongeren die genre (heel) graag of (helemaal) niet graag beluisteren (enkel jongeren met een voorkeur; jongeren die het genre niet kennen of neutraal antwoordden zijn buiten beschouwing gelaten)

	Beluistert dit (heel) graag	Beluistert dit (helemaal) niet graag	N
Engelstalige pop	79,3%	20,7%	3720
R 'n B	72,5%	27,5%	3731
Hip hop, gangsta rap	70,9%	29,1%	3746
Dubstep, drum & base	66,0%	34,0%	3763
Dance, house, trance	60,8%	39,2%	3738
Rock	48,7%	51,3%	3710
Reggae, ska	46,5%	53,5%	3713
Techno	44,0%	56,0%	3738
Jazz, blues	24,7%	75,3%	3703
Nederlandstalige pop	24,1%	75,9%	3710
Punk (rock)	22,5%	77,5%	3714
Singer songwriter, folk	19,3%	80,7%	3712
Wereldmuziek	18,6%	81,4%	3730
Metal	18,5%	81,5%	3716
Soul, funk	17,5%	82,5%	3708
Schlagers, populaire muziek	16,4%	83,6%	3728
Klassieke muziek	12,5%	87,5%	3716
Kleinkunst, chanson	6,9%	93,1%	3686

Muziekvoorkeuren, zo weten we ook reeds uit ander onderzoek, verschillen over de onderwijsvormen. Jongeren in het ASO luisteren meer dan jongeren in andere onderwijsvormen naar klassieke muziek, soul/funk, kleinkunst, singer songwriter muziek, wereldmuziek, dubstep, reggae, punk en rock. Ze luisteren, evenals jongeren in de A-stroom, meer naar jazz en blues en Engelstalige pop. Minder dan jongeren in de andere onderwijsvormen luisteren ze naar techno. Ze luisteren ook minder naar Nederlandstalige pop in vergelijking met jongeren in het BSO. Naast het gegeven dat jongeren in het ASO vaker naar muziek luisteren (zoals bleek uit vorige vraag), blijken ze dus tevens ook een bredere smaakvoorkeur te hebben en meer muziekgenres te appreciëren.

2.4 Leesgedrag

- *Geliefde boekgenres: strips (27% las dit in vrije tijd laatste zes maanden), spannende fictie (21,8%) en meidenverhalen (20,7%)*
- *42,7% van de respondenten las het afgelopen half jaar een boek (geen strips) in de vrije tijd*
- *Voornamelijk ASO en A-stroom leerlingen lezen boeken in de vrije tijd*

Aan alle respondenten werd gevraagd, per boekgenre, hoeveel boeken ze lazen gedurende de voorgaande zes maanden. Daarbij werd een onderscheid gemaakt tussen boeken die ze lazen voor school en boeken die ze in hun vrije tijd (en niet als schoolopdracht) lazen. We kijken hier enkel naar deze laatste categorie⁸. 42,7% van de ondervraagde jongeren geeft aan de afgelopen zes

⁸ We beschouwen missings hier als mensen die niet lezen.

maanden minstens een boek te hebben gelezen (strips niet meegerekend). 18,9% van de leerlingen stelt dat dit een tot drie boeken zijn. Bijna een kwart van de secundaire scholieren geeft aan het afgelopen half jaar in de vrije tijd meer dan drie boeken gelezen te hebben.

Tabel 8. Percentages naar frequentie boeken lezen in de vrije tijd de laatste zes maanden; alle genres samen

Geen boeken gelezen	57,3%
1 tot 3 boeken gelezen	18,9%
Meer dan 3 boeken gelezen	23,8%
<i>N</i>	4043

De voorkeur van jongeren gaat daarbij duidelijk naar het lezen van strips (27,2% van de respondenten las dit genre de afgelopen zes maanden in de vrije tijd), gevolgd door spannende fictieverhalen (21,8%). De top drie wordt afgesloten met meidenverhalen en romantische verhalen, gelezen door 20,7% van de respondenten. Dichtbundels en poëzie zijn het minst geliefd. Slechts 3,2% van de leerlingen geeft aan de voorgaande 6 maanden tijdens de vrije tijd een dichtbundel of poëzie gelezen te hebben. Ook historische, politieke of maatschappelijke romans worden slechts door 3,6% van de jongeren gelezen.

Tabel 9. Percentages jongeren die een bepaald genre lasen in de vrije tijd laatste zes maanden

	%
Strips	27,2%
Spannende fictie	21,8%
Romantische verhalen, meidenverhalen	20,7%
Jeugdboeken	16,3%
Science fiction	16,1%
Non-fictie	6,4%
Literaire romans	6,2%
Historisch, politieke of maatschappelijke romans	3,6%
Dichtbundels, poëzie	3,2%
<i>N</i>	4043

Het zijn vooral leerlingen in het BSO en de B-stroom die niet lezen in de vrije tijd. Frequent lezen doen vooral jongeren in het ASO en de A-stroom. Iets meer dan 30% van elke groep las meer dan drie boeken het afgelopen half jaar. 20,8% van de leerlingen in het TSO las frequent. Terwijl in het BSO en de B-stroom maar 11% van de leerlingen aangaf meer dan drie boeken gelezen te hebben.

Tabel 10. Frequentie boeken gelezen in de vrije tijd de laatste zes maanden; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	BSO	TSO
Geen boeken gelezen	50,2% _a	82,2% _b	42,4% _c	76,4% _b	58,5% _d
Een tot 3 boeken gelezen	18,5% _a	6,6% _b	25,3% _c	12,3% _b	20,8% _{a,c}
Meer dan 3 boeken gelezen	31,2% _a	11,3% _b	32,3% _a	11,4% _b	20,8% _c

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

2.5 Receptieve cultuurparticipatie buitenshuis

- *Bioscopen (86,6%) en bibliotheken (53,9%) worden het vaakst bezocht. Concerten van klassieke muziek (5,3%) en ballet- of dansvoorstellingen (13,1%) het minst.*
- *'Lowbrow' cultuur: in gezelschap van vrienden, 'highbrow' cultuur: in gezelschap van ouders.*
- *Met uitzondering van het bezoek aan muziekfestivals en concerten: jongeren uit de A-stroom meer dan in de B-stroom.*
- *In 2^e en 3^e graad worden de verschillen nog uitgesproken. Bv. toneelvoorstelling: BSO: 13,3%, ASO: 30,9%, TSO: 18,5%*
- *Bij bezoeken muziekfestival: minder variatie tussen onderwijsvormen*

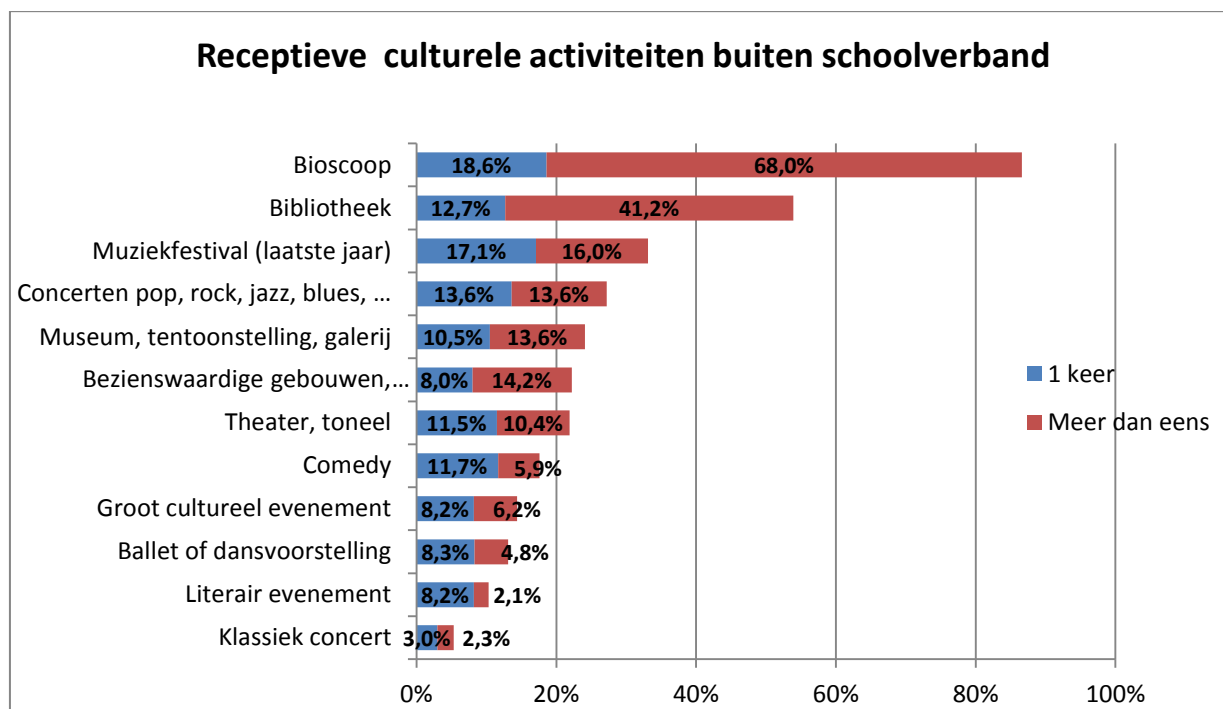
Aan alle respondenten werd een lijst met 13 zeer diverse vormen van uithuizige culturele activiteiten voorgelegd. Voor elk van deze activiteiten werd gevraagd of ze deze activiteit hadden bijgewoond de voorbije zes maanden (uitgezonderd voor muziekfestivals waar de referentieperiode een jaar bedraagt). Daarbij werd het onderscheid gemaakt tussen een eenmalig en veelvuldig bezoek.

Bioscoopbezoek is de meest vermelde culturele activiteit bij Vlaamse jongeren: 86,6% van de ondervraagde jongeren bezocht het afgelopen halfjaar een bioscoop. Ruim twee derde (68%) van alle jongeren bezocht meer dan eens een bioscoop en bij 45,9% van de respondenten gebeurde dit zelfs meer dan twee keer (niet weergegeven in grafiek). Op reeds enige afstand volgt het bibliotheekbezoek. Toch heeft ook nog meer dan de helft (54% van de deelnemers aan de enquête) de voorbije 6 maanden wel een bibliotheek bezocht. 28,9% van de respondenten ging zelfs meer dan twee keer naar de bibliotheek. Hoewel we hierbij wel de bedenking dienen te maken dat het bezoeken van een bibliotheek ook mogelijk is voor andere zaken dan het ontlenen van een boek of cd en het bijvoorbeeld ook gerelateerd kan zijn aan schooltaken.

De andere activiteiten werden allen maximum door een derde van de jongeren gesteld. Leeftijd speelt hier wel nog een bepalende rol. Zo gaf 33,1% aan het voorbije jaar een muziekfestival bijgewoond te hebben en meldde 27,2% het voorbije half jaar een bezoek aan een niet-klassiek concert. Beide activiteiten worden echter vooral door de wat oudere leerlingen uitgeoefend. Net als bij volwassen populaties, worden literaire evenementen en klassieke concerten zeer weinig bezocht (zie bv. Lievens, Siongers & Waeye, 2015). Slechts 10,3% van de respondenten woonde een literair evenement bij in de zes maanden voorafgaand aan de bevraging. En bij klassieke concerten halveert dit percentage nog eens: amper 5,3% van de jongeren heeft het voorbije half jaar wel eens een opera of klassiek concert bijgewoond.

Aan personen die de desbetreffende culturele activiteit bijgewoond hebben werd tevens gevraagd naar het gezelschap waarmee ze deze activiteit stelden. Het gezelschap waarin men deelneemt aan activiteiten is sterk afhankelijk van de aard van de activiteit. Bibliotheekbezoek is hier de uitzondering: 61,5% van de participanten geeft aan deze alleen te bezoeken. Verder is er een duidelijk onderscheid tussen activiteiten die meer in gezinsverband en activiteiten die vooral samen met vrienden worden beoefend. Meer kunstzinnige en highbrow activiteiten worden het meest in gezinsverband beoefend. Jongeren zullen bijvoorbeeld niet snel naar een museum, toneel, klassiek concert of dansvoorstelling gaan in het bijzijn van hun vrienden. Iets meer dan de helft geeft aan deze activiteiten met de moeder uit te voeren, op de tweede plaats wordt de vader aangeduid als

gezelschap. Bij bezienswaardigheden geeft 64,5% de moeder op en 61,4% duidt de vader aan als partner. De andere activiteiten behoren duidelijk meer tot de leefwereld van jongeren en worden meer in het gezelschap van vrienden gesteld. 83,1% van de bioscoopgangsters gaat met vrienden tegenover een vijfde in gezelschap van de ouders. Als ze naar concerten van popmuziek, rock, folk, wereldmuziek, dance, jazz of blues gaan, gaat 74,1% met vrienden. Muziekfestivals zijn bij uitstek de activiteit om met vrienden bij te wonen: 89,6% van de festivalgangsters gaat er heen met vrienden.

Figuur 3. Receptieve culturele activiteiten buiten schoolverband, laatste zes maanden; percentages naar frequentie (N van 3780-3866)

Wanneer we de deelname aan deze receptieve cultuuractiviteiten per onderwijsvorm bekijken, kunnen we reeds bij de aanvang van het secundair onderwijs een duidelijke sociale kloof vaststellen. In de eerste graad kan met uitzondering van het bezoek aan musea of concerten (zowel klassiek als niet-klassiek) en het bezoeken van grote culturele evenementen of festivals vastgesteld worden dat de jongeren uit de A-stroom meer receptieve culturele activiteiten bijwonen dan jongeren uit de B-stroom⁹. In de bovenbouw (2^e en 3^e graad) worden de verschillen nog meer uitgesproken. Zo geeft in het BSO 13,3% van de leerlingen aan een toneel bijgewoond te hebben, terwijl dit percentage in het ASO maar liefst 30,9% bedraagt. We vinden voor erfgoed, dat van de leerlingen in het ASO 34,4% het voorbije half jaar minstens een keer een monument, bezienswaardig gebouw of archeologische site heeft bezocht, terwijl in het BSO slechts 12,5% aangeeft dit gedaan te hebben. Het TSO neemt een tussenpositie in.

Verder zullen ASO-leerlingen eerder een klassiek concert bijwonen of naar de bioscoop gaan. Bibliotheken worden vaker bezocht door jongeren uit het ASO dan door jongeren uit het TSO, die deze dan weer meer bezoeken dan leerlingen in het BSO. Een comedyvoorstelling, museum, ballet-

⁹ Deze uitzondering heeft wellicht te maken met het feit dat het bijwonen van concerten en muziekfestivals sterk leeftijdsgebonden is en jongeren in zowel de b- als de A-stroom minder concerten bezoeken.

of dansvoorstelling, niet-klassiek concert en een cultureel en literair evenement worden vaker bezocht door leerlingen uit het ASO dan door leerlingen uit TSO en BSO (die deze cultuurvormen ongeveer evenveel bezoeken). Een muzikfestival bezoeken jongeren van alle onderwijsvormen vanaf de tweede graad ongeveer evenveel.

Tabel 11. Receptieve cultuurparticipatie in de vrije tijd, laatste 6 maanden; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	TSO	BSO
Comedy	16,2% _a	8,2% _b	25,2% _c	16,3% _a	12,2% _{a,b}
Bioscoop	86,8% _{ab}	75,5% _c	90,2% _b	86,3% _{ab}	85,1% _a
Museum	23,9% _a	17,6% _{ab}	35,3% _c	18,0% _b	16,7% _b
Ballet-of dansvoorstelling	18,5% _a	8,7% _b	16,6% _a	9,5% _b	7,8% _b
Bezienswaardigheid	23,0% _a	9,4% _b	34,4% _c	17,5% _{ad}	12,5% _{bd}
Theater, toneel	23,2% _a	14,0% _{bc}	30,9% _d	18,5% _{ab}	13,3% _c
Klassiek concert	7,3% _a	3,9% _{ab}	6,5% _a	3,0% _b	4,2% _{ab}
Niet-klassiek concert	23,1% _a	25,5% _a	34,4% _b	23,7% _a	25,6% _a
Bibliotheek	60,6% _a	42,8% _b	69,8% _c	48,6% _b	31,8% _d
Cultureel event	13,4% _a	9,8% _a	18,3% _b	13,0% _a	12,7% _a
Literair evenement	14,6% _a	5,8% _b	14,0% _a	7,5% _b	4,9% _b
Muzikfestival	19,4% _a	24,3% _a	38,6% _b	37,3% _b	37,1% _b

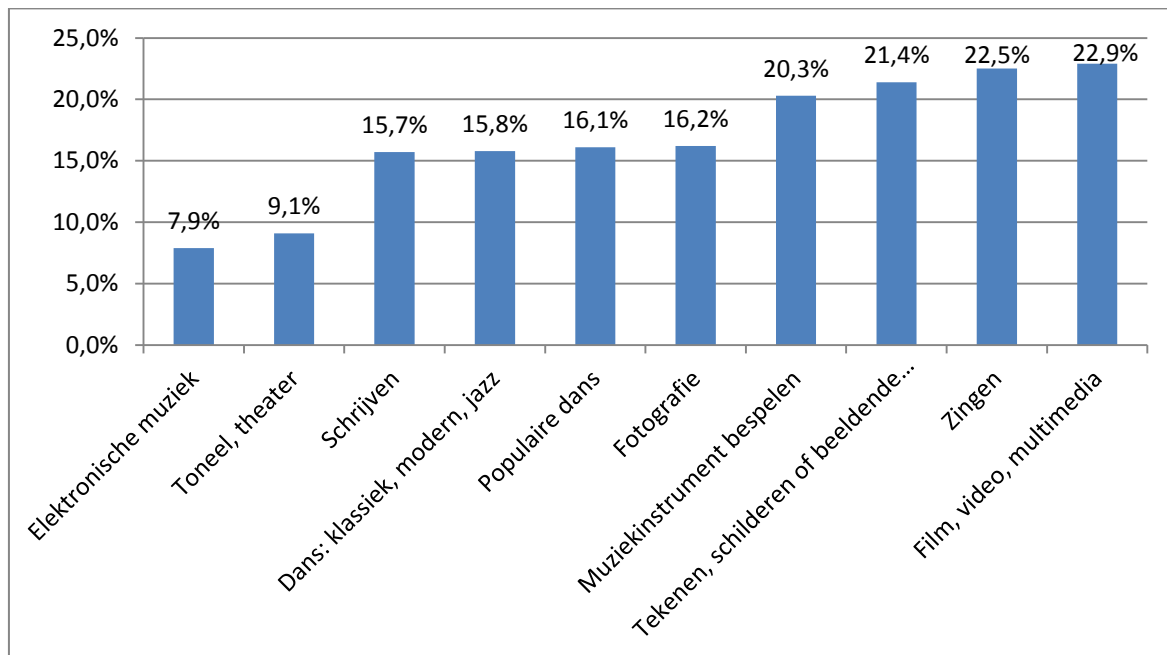
Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

2.6 Actieve cultuurparticipatie of creatieve hobby's

- 63,7% van de respondenten heeft de afgelopen zes maanden minstens eenmaal een creatieve hobby uitgeoefend
- Meest beoefend: werken met multimedia, zingen en beeldende kunst
- Activiteiten worden vooral alleen en met vrienden uitgeoefend, minder in clubverband of deeltijds kunstonderwijs (DKO)
- ASO leerlingen hebben vaker creatieve hobby dan TSO-en BSO-leerlingen (in eerste graad minder sterke verschillen)
- In formele verbanden (zoals het DKO): opvallend meer ASO-leerlingen die participeren: vooral voor muziekinstrument spelen
- Non-formele en informele uitoefening van creatieve hobby's: gebeurt minder (enkel voor dans). Weinig verschillen naargelang onderwijsvorm

Naast de receptieve en meer passieve vorm van cultuurparticipatie werden de jongeren tevens bevraagd over hun actieve culturele activiteiten of creatieve hobby's. 63,7% van de respondenten heeft de afgelopen zes maanden (in eender welk formeel of informeel verband) minstens eenmaal een creatieve hobby uitgeoefend. Jongeren gaan het meest creatief aan de slag met multimedia: 22,9% van de respondenten geeft aan in de vrije tijd creatieve activiteiten uit te voeren met computer- en filmprogramma's (zoals bijvoorbeeld Photoshop). Net daarachter, met een quasi even hoog percentage participanten, volgen zingen (beoefend door 22,5% van de jongeren), tekenen, schilderen of beeldende kunst (21,4%) en het bespelen van een muziekinstrument (20,3%). Elk van deze creatieve activiteiten werd dus door ongeveer een vijfde van de jongeren beoefend in de zes maanden voorafgaand aan de bevraging. Een volgende reeks van activiteiten wordt door ongeveer 16% van de jongeren beoefend: fotografie, klassieke dansvormen (klassiek

ballet en jazzballet, moderne dans), urban dance (bv. hip hop, streetdance) en schrijven. De rij van creatieve hobby's wordt afgesloten met theater en elektronische muziek, dewelke respectievelijk door 9,1% en 7,9% van de respondenten worden beoefend.

Figuur 4. Actieve culturele activiteiten in de vrije tijd, de laatste zes maanden; (N= 3839-3897)

Deze creatieve hobby's kunnen zowel individueel als in een meer gestructureerd en formeel verband beoefend worden. De wijze waarop de activiteit wordt beoefend verschilt naargelang de activiteit. De meest gestructureerde en formele vorm van cultuureducatie buiten het reguliere schoolgebeuren, vormt zonder twijfel het Deeltijds Kunstonderwijs (DKO). 15,2% van alle leerlingen geeft aan les gevolgd te hebben in het DKO of een andere kunstopleiding in de vrije tijd, de laatste zes maanden. Ruim een tiende (10,7%) van de ondervraagde leerlingen heeft lessen gevolgd binnen één specifieke activiteit, 3,4% in twee activiteiten en slechts een klein procent (1,1%) volgde lessen in meerdere creatieve hobby's. Het Deeltijds kunstonderwijs scoort nog steeds goed in de disciplines die het aanbiedt, met name muziek, drama, dans en beeldende kunst. Zo wordt het bespelen van een muziekinstrument en het spelen van theater door een groot aandeel van de beoefenaars in het DKO beoefend. 42,2% van de jongeren die een muziekinstrument bespelen, doet dit (onder meer) in het deeltijds kunstonderwijs. Ook van de theaterbeoefenaars doet 34,4% dit in het DKO. Klassiek dansen doet 14,6% van de dansers in het DKO, terwijl 13,3% van de beeldende kunstenaars voor deze formele opleiding kiest en 10,1% van de zangers zingt in het DKO. Voor de andere activiteiten zakt het percentage beoefenaars dat dit in DKO-verband doet onder de 10%. Helemaal niet vaak gevolgd in het DKO blijken lessen in het maken van elektronische muziek, schrijven, werken met multimedia en fotografie.

Wanneer we specifiek per DKO-discipline kijken (die in het DKO onderscheiden worden), merken we dat de discipline muziek (wat zingen, een instrument spelen en elektronische muziek maken inhoudt) erg vaak gekozen is onder de muzikanten: 91,3% van de beoefenaars kiest ervoor muzikale vorming in het DKO te volgen. Let wel, dit is maar 11,4% van alle respondenten (die een muzikale discipline volgden in het kunstonderwijs de afgelopen zes maanden). Verder is ook woord en drama vaak gevolgd in het DKO: 59,4% van de jongeren die toneel spelen of schrijven geeft aan dit in een

formele DKO-opleiding te volgen (wat overeenkomt met 3,3% van de respondenten). Beeldende kunst wordt in het deeltijds kunstonderwijs breed bekeken. Het gaat hier meer specifiek over fotografie, creatief met multimedia, tekenen, schilderen of beeldende kunst. Bijna de helft (45,7%) van de mensen met deze creatieve hobby, oefent deze uit in het kunstonderwijs, wat neerkomt op 4,5% van alle respondenten. Dans wordt minder in het deeltijds kunstonderwijs beoefend.

Tabel 12. Percentages participanten in disciplines van het deeltijds kunstonderwijs; percentage van alle respondenten en percentages van beoefenaars discipline

	% van alle respondenten	N respondenten	% van beoefenaars discipline	N beoefenaars
Dans	3,1%	3407	27,3%	385
Muziek	11,4%	2786	91,3%	349
Woord en drama	3,3%	3211	59,4%	181
Beeldende kunst	4,5%	2579	45,7%	255

Daarnaast zijn er de voorbije decennia evenwel tal van andere vormen van kunstopleidingen op de voorgrond getreden (bv. via privé-initiatieven, cultuurhuizen, cultuurcentra, ...). Het beoefenen van creatieve hobby's in het kader van andere opleidingen is bij jongeren weinig voorkomend. Maximum 3% van de participanten geeft 'andere opleidingen' op in het beoefenen van een bepaalde creatieve hobby.

We gaan vervolgens dieper in op de culturele activiteiten die men de afgelopen zes maanden beoefende in non-formele sfeer, meer specifiek in een club, vereniging of gezelschap. 14,9% van de respondenten geeft aan een van de activiteiten uit de lijst uitgeoefend te hebben in dit verband. Meestal gaat het dan om een (9,2%) of twee (5,2%) activiteiten. In verenigingsverband worden vooral dansactiviteiten door jongeren beoefend. Dit geldt zowel voor dansstijlen die vallen onder de noemer van 'urban dance' (hip hop, breakdance, ...) als de meer traditionele dansvormen (klassiek ballet en jazzballet, moderne dans). Bij beide dansvormen geeft 54% van de participanten aan dit in verenigingen, wellicht dansgezelschappen, te doen. 25,1% van de toneelspelende jongeren doet dit in een vereniging, terwijl 10% van de muzikanten muziek speelt in dit soort verband. Andere culturele activiteiten worden veel minder beoefend in verenigingen.

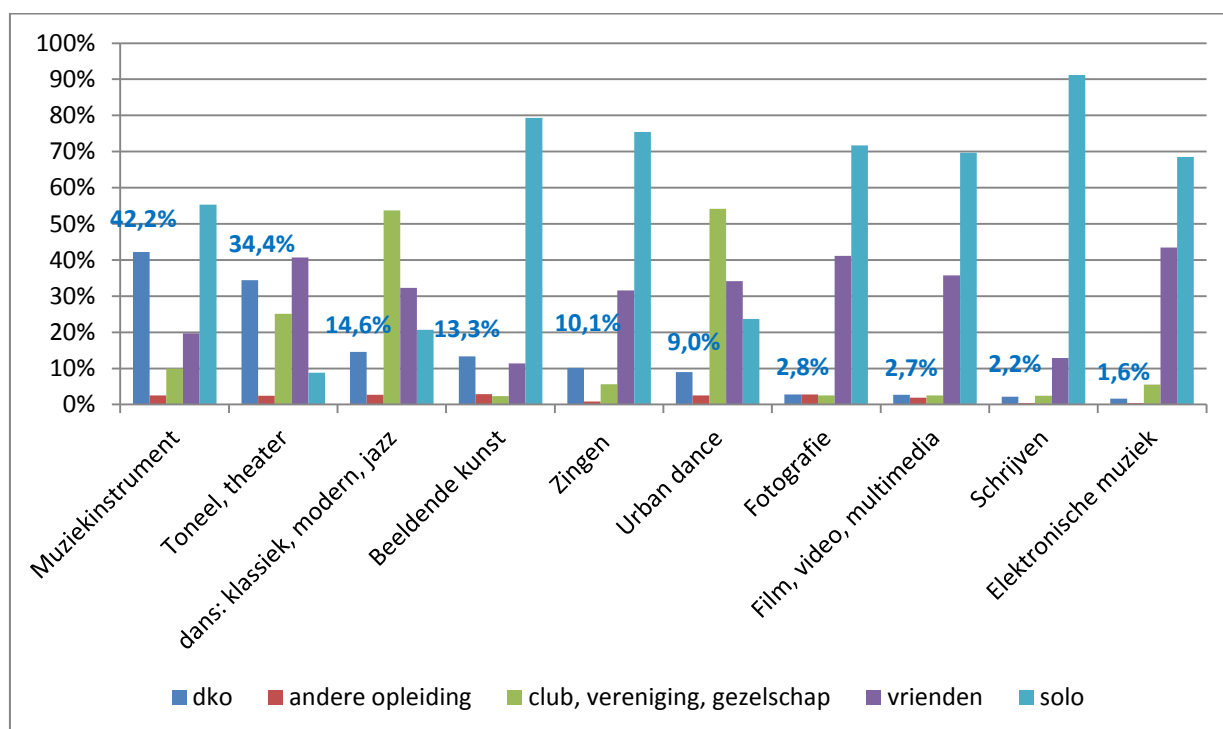
Tenslotte wordt ook heel wat aan cultuur gedaan in een minder formeel verband. We hebben het hier dan over activiteiten die met vrienden of alleen worden beoefend: 46,6% van de respondenten heeft een van deze activiteiten op informele wijze uitgeoefend gedurende de voorbije zes maanden. Vooral het creëren van elektronische muziek, het beoefenen van fotografie en toneel spelen gebeurt in het gezelschap van vrienden; respectievelijk 43%, 41% en 41% van de beoefenaars van deze disciplines gaf aan dit met vrienden te doen. Werken met film en multimedia doet 35,7% van de respondenten met deze creatieve hobby met vrienden en 32% geeft ook aan te dansen met vrienden, zowel klassieke als minder klassieke dansvormen. Schrijven is vooral een solitaire activiteit: 91,2% van de schrijvende respondenten schreef de afgelopen zes maanden alleen. Ook de beeldende kunsten (79,3%), zang (75,4%), fotografie (71,7%), andere audiovisuele kunsten (69,7%) en muziekbeoefening (55,3%) doen jongeren vaak zonder het bijzijn van anderen.

We merken op dat activiteiten uitoefenen in informeel verband opvallend vaker plaatsvindt dan in een meer non-formele context van verenigingen, en dat men vaker solo of met vrienden actief is dan in het DKO een creatieve hobby uitoefent. Zo worden schrijven, tekenen, schilderen,

beeldende kunst, zingen, fotografie, werken met multimedia en elektronische muziek en het spelen van een muziekinstrument het vaakst alleen beoefend. Toneel of theater spelen is het meest uitgeoefend door alle respondenten met vrienden en zowel klassieke als urban dance worden het meest gepraktiseerd in een vereniging, club of gezelschap. Het formele of non-formele aanbod van deeltijds kunstonderwijs of verenigingen bereikt dus maar een beperkt aandeel van de (creatieve) jongeren.

Tabel 13. Creatieve hobby's laatste half jaar: aandeel participanten per activiteit en percentages van deelnemers naargelang verband

	% participanten	N participanten	DKO	andere opleiding	club, vereniging, gezelschap	vrienden	solo
Muziekinstrument bespelen	20,3%	787	42,2%	2,5%	10,0%	19,7%	55,3%
Toneel, theater	9,1%	351	34,4%	2,4%	25,1%	40,7%	8,8%
dans: klassiek, modern, jazz	15,8%	616	14,6%	2,7%	53,7%	32,3%	20,7%
Tekenen, schilderen of beeldende kunst	21,4%	829	13,3%	2,9%	2,3%	11,4%	79,3%
Zingen	22,5%	872	10,1%	0,8%	5,6%	31,6%	75,4%
Urban dans	16,1%	625	9,0%	2,5%	54,2%	34,1%	23,7%
Fotografie	16,2%	623	2,8%	2,8%	2,5%	41,1%	71,7%
Film, video, multimedia	22,9%	887	2,7%	1,9%	2,5%	35,7%	69,7%
Schrijven	15,7%	605	2,2%	0,4%	2,4%	12,9%	91,2%
Elektronische muziek	7,9%	307	1,6%	0,4%	5,5%	43,4%	68,5%

Figuur 5. Creatieve hobby's, de laatste zes maanden; naargelang verband (N per activiteit: 307-887)

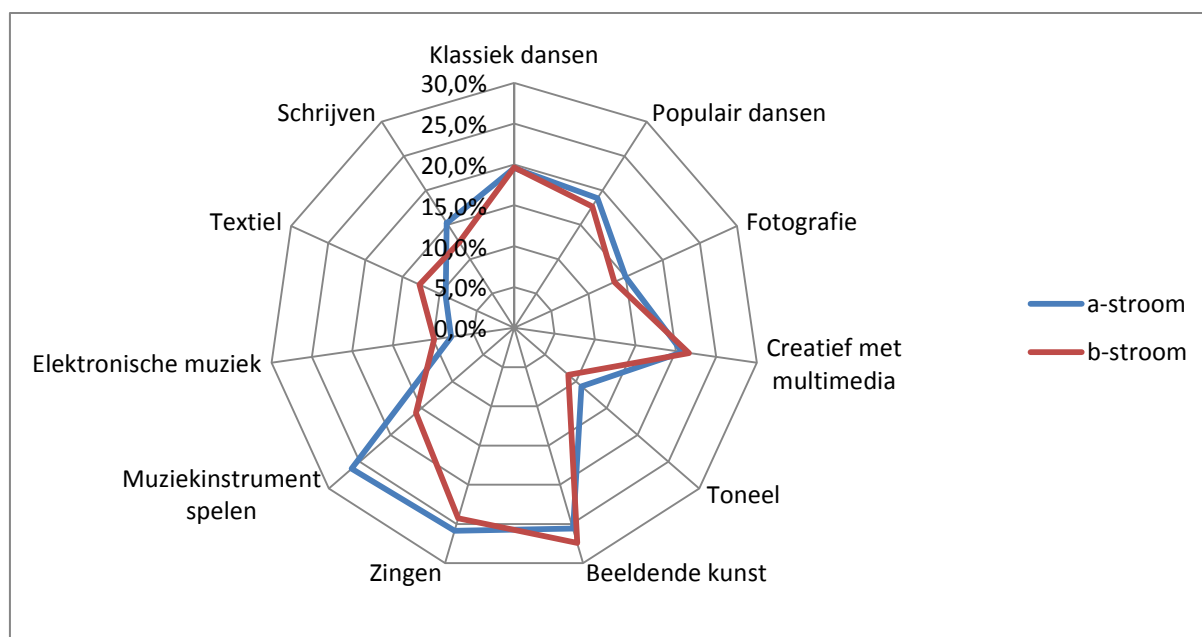
Ook bij het beoefenen van creatieve hobby's (ongeacht het verband) stellen we verschillen tussen de leerlingen vast al naargelang de onderwijsvorm waarin ze zitten. Al zijn deze verschillen wel

merkelijk kleiner dan bij receptieve cultuurparticipatie. Zeker in de eerste graad zijn de sociale verschillen beperkt. Enkel voor het bespelen van een muziekinstrument worden verschillen vastgesteld: Zo bespeelt 26,2% van de jongeren uit de A-stroom een muziekinstrument, terwijl bij de leerlingen in de B-stroom slechts 16% een muziekinstrument bespeelt. In de tweede en de derde graad nemen de verschillen evenwel toe. We merken voor de meeste activiteiten op dat de groep van ASO-leerlingen vaker deze culturele hobby's beoefent dan leerlingen uit TSO en BSO. Het grootste verschil stellen we vast bij het bespelen van een muziekinstrument: terwijl 26,3% van de ASO-leerlingen een instrument bespeelt, doet slechts 17,2% van de TSO-jongeren dit en slechts 9% van de BSO-leerlingen. ASO-jongeren spelen ook vaker toneel (11,6%) dan jongeren in het BSO (4,6%), het aandeel TSO-leerlingen dat toneel speelt zit daar ergens tussen (7,9%). Fotografie, creatief met multimedia, beeldende kunst en schrijven worden tenslotte meer beoefend door ASO-leerlingen dan BSO- en TSO-leerlingen; BSO- en TSO-leerlingen verschillen hier niet van elkaar. Figuur 6 en 7 visualiseren deze gegevens.

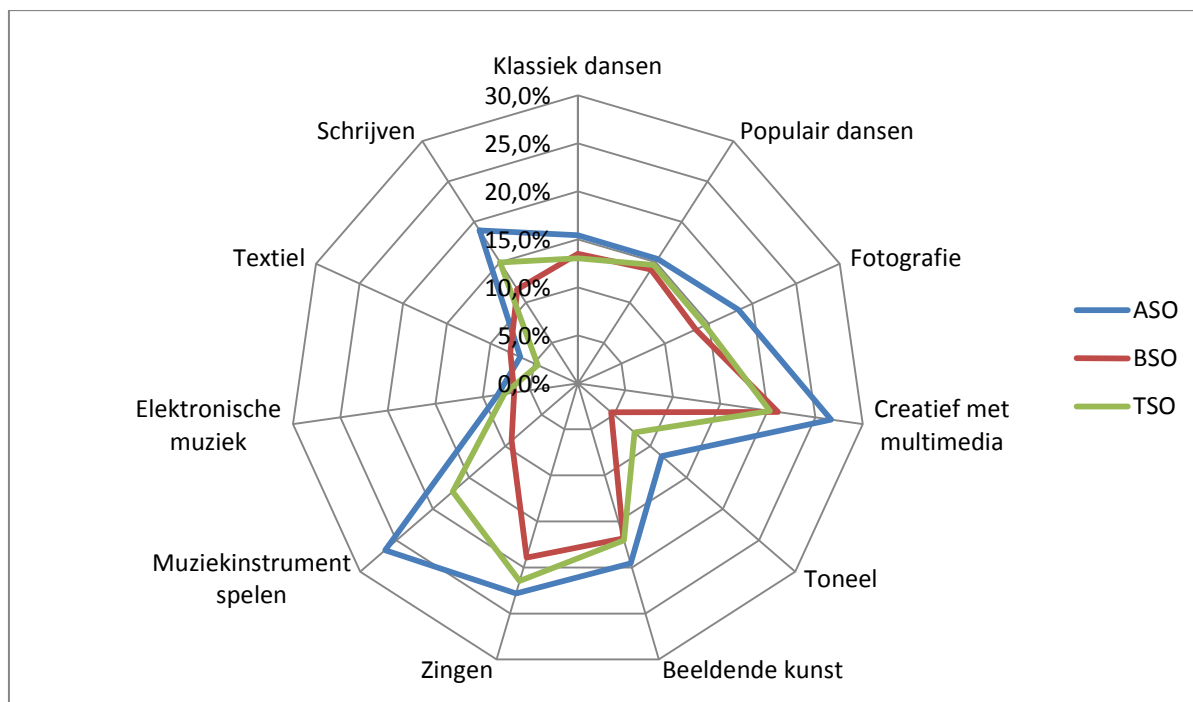
Tabel 14. Creatieve hobby's de laatste zes maanden; percentage participanten per activiteit naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	TSO	BSO
Klassiek dansen	19,7% _a	19,6% _{ab}	15,7% _{ab}	13,1% _c	13,5% _b
Urban dance	18,9% _a	17,8% _a	15,8% _a	14,7% _a	14,1% _a
Fotografie	15,0% _a	13,6% _{ab}	20,4% _b	14,6% _a	13,5% _a
Creatief met multimedia	20,9% _a	21,6% _{ab}	27,7% _b	20,2% _a	21,0% _a
Toneel	10,9% _a	9,0% _{ab}	11,6% _a	7,9% _{ab}	4,6% _b
Beeldende kunst	25,6% _a	27,4% _a	23,1% _a	17,1% _b	16,8% _b
Zingen	25,9% _a	24,3% _{ab}	22,7% _{ab}	21,6% _{ab}	19,0% _b
Muziekinstrument spelen	26,2% _a	16,0% _b	26,3% _a	17,2% _b	9,0% _c
Elektronische muziek	7,8% _a	9,7% _a	8,4% _a	7,8% _a	6,6% _a
Schrijven	15,4% _{ab}	12,6% _{ab}	19,8% _b	15,0% _a	11,7% _a

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Figuur 6. Creatieve hobby's laatste zes maanden: percentages participanten aan activiteiten naargelang onderwijsvorm (eerste graad)

Figuur 7. Creatieve hobby's laatste zes maanden; percentages participanten naargelang onderwijsvorm voor tweede en derde graad

Kijken we specifiek naar welke onderwijsvormen vertegenwoordigd zijn in het DKO, dan merken we dat dit in de discipline muziek voornamelijk ASO- en A-stroom-leerlingen zijn en in veel mindere mate jongeren uit het TSO, BSO of de B-stroom. 17,2% van de ASO-leerlingen volgt les in het DKO omtrent muziek (zingen, muziekinstrument spelen, elektronische muziek), terwijl 6,8% van de leerlingen in het TSO dit doet. Slechts 2,9% van de leerlingen in het BSO volgde de afgelopen zes maanden muzieklessen in het DKO. Voor de lessen wordt merken we eenzelfde tendens op, maar zijn er geen verschillen vast te stellen in de eerste graad (tussen A-stroom en B-stroom). Op vlak van les volgen in de discipline van beeldende kunst in het DKO zien we dat ASO-leerlingen dit vaker doen dan BSO-leerlingen. Voor dansen in het kunstonderwijs zijn er geen verschillen naargelang onderwijsvorm vast te stellen.

Tabel 15. DKO-disciplines ; percentage participanten naargelang onderwijsvorm

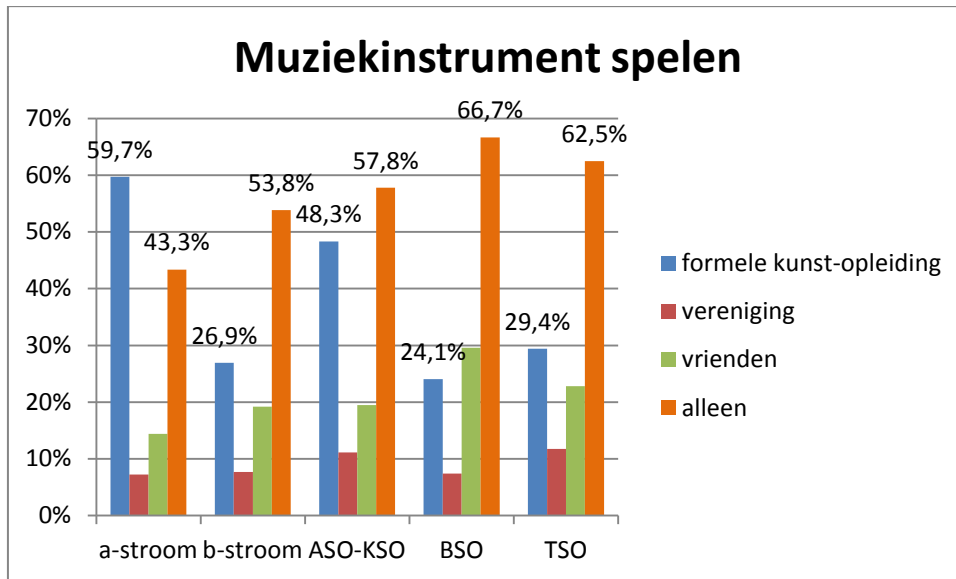
	A-stroom	B-stroom	ASO-KSO	BSO	TSO
DKO woord	5,0% _{a, b}	2,1% _{a, b, c}	5,3% _b	0,3% _c	2,3% _a
DKO muziek	19,0% _a	4,1% _{b, c}	17,2% _a	2,9% _c	6,8% _b
DKO dans	4,6% _a	5,1% _a	3,0% _a	2,1% _a	2,3% _a
DKO beeldende kunst	6,0% _a	4,9% _{a, b}	5,6% _a	2,0% _b	3,8% _{a, b}

Wanneer we enkel kijken naar de participanten die aangeven dat ze in een academie een creatieve hobby uitvoeren, merken we verschillen naargelang onderwijsvorm voor het bespelen van een muziekinstrument, toneel en zingen. Vooral leerlingen in de meer algemene studierichtingen –de A-stroom in de eerste graad en het ASO in de tweede en derde graad- opteren ervoor om hun creatieve hobby uit te oefenen binnen het deeltijds kunstonderwijs. We zagen in de vorige paragraaf reeds dat leerlingen in het ASO en in de A-stroom meer een muziekinstrument bespelen dan leerlingen in de B-stroom, het BSO en het TSO. Wanneer leerlingen in deze laatstgenoemde

onderwijsvormen dan toch een muziekinstrument bespelen, doen ze dit bovendien veel minder in het kader van een kunstopleiding. Van de leerlingen die een muziekinstrument bespelen, beoefent respectievelijk 56,9% en 45,3% in de A-stroom en het ASO deze creatieve hobby binnen het DKO. In de meer beroeps- en technisch georiënteerde richtingen beoefent daarentegen slechts 24 à 27% van de muzikanten deze hobby binnen het DKO. Gelijkaardige verschillen doen zich voor voor toneel en zang.

Wanneer we het participatie in club- of verenigingsverband naargelang onderwijsvorm bekijken, stellen we over alle activiteiten heen vast dat A-stroom- en ASO-leerlingen vaker participeren dan leerlingen in het TSO of BSO. Verder merken we weinig variatie over de onderwijsvormen en weinig significante verschillen, specifiek per activiteit. De aantallen zijn in deze opdelingen wel heel klein om veralgemenende uitspraken te doen.

We bekijken ook specifiek de onderwijsverschillen naargelang participanten in informele culturele verbanden: met vrienden en alleen. Leerlingen uit het TSO en BSO, zagen we hoger, participeren beduidend minder dan leerlingen uit het ASO. Maar als ze participeren, doen ze dit vooral in een minder formeel verband. Wanneer we enkel naar het informele verband kijken, zien we weinig significante verschillen tussen de onderwijsvormen. Leerlingen over alle onderwijsvormen zijn, wanneer ze cultureel actief zijn, ongeveer evenveel actief met vrienden. Het solo uitoefenen van een creatieve hobby is een vaak gekozen verband onder jonge amateurkunstenaars in alle onderwijsvormen. Maar in vergelijking met de andere onderwijsvormen speelt binnen het BSO en TSO een groter aandeel leerlingen op zichzelf een muziekinstrument. De verschillen met andere contexten voor beoefening (bv. DKO) zijn groot. Wanneer leerlingen uit BSO- of TSO-richtingen dus actief muziek zullen maken, zullen ze dit opvallend vaker alleen doen. Leerlingen in het ASO zijn ook voornamelijk informeel met muziek bezig, maar een aanzienlijk deel beoefent muziek (daarnaast) ook binnen het kunstonderwijs, terwijl dit in TSO-en BSO- onderwijsvormen niet het geval is. Gelijkaardige verschillen zien we tussen de A- en de B-stroom. Wanneer ze een muziekinstrument spelen, zal meer dan de helft van de B-stroom-leerlingen dit alleen doen. Slechts een kwart van de muzikanten in deze onderwijsvorm kiest voor een DKO-opleiding. Terwijl in de A-stroom de meerderheid kiest voor het DKO, en 43% op zichzelf een instrument speelt.

Figuur 8. Creatieve hobby's: muziekinstrument spelen naar verband en onderwijsvorm; enkel respondenten die aangaven een muziekinstrument te spelen (N=692)

Conclusie: Jongeren hebben vandaag de dag tal van vrijetijds mogelijkheden. Toch geeft een opvallend aandeel jongeren (ongeveer 12%) aan (helemaal) akkoord te zijn met stellingen als “ik verveel mij regelmatig” en “ik voel me vaak alleen in de vrije tijd”. Vervelen blijkt niet abnormaal; meer dan drie kwart van de jongeren geeft dan ook aan zich wel eens te vervelen. Wel geeft een tiende aan dat dit dagelijks voorkomt.

Heel wat van de vrije tijd gaat verder uit naar sms'en en TV kijken, evenals naar sociale media. Ook doet de overgrote meerderheid van de jongeren aan sport, al dan niet op regelmatige basis. Op het culturele vlak, neemt muziek een prominente plaats in, in het leven van jongeren. Drie kwart van de jongeren geeft aan dagelijks muziek te beluisteren. Ook bioscoopbezoeken staan voor een grote meerderheid op de agenda. Andere culturele activiteiten staan echter minder centraal in het dagelijkse leven van jongeren. Bij het uiten van culturele voorkeuren merken we bovendien een sterke scheidslijn enerzijds tussen jeugdcultuur of cultuurvormen die aansluiten bij de leefwereld van jongeren en anderzijds de cultuurvormen die men rekent tot het culturele canon of de highbrow cultuur. Zo luisteren jongeren liever naar Engelstalige popmuziek en hiphop dan kleinkunst en klassieke muziek en lezen ze opvallend liever strips dan poëzie. Deze highbrow-lowbrow tegenstelling uit zich ook in de keuze van jongeren voor receptieve cultuur: ze gaan bijvoorbeeld vaker naar de cinema dan naar een concert van klassieke muziek of een dansvoorstelling. Deze eerder populaire activiteiten doen ze doorgaans in gezelschap van de vrienden, terwijl concerten en dansvoorstellingen (de kunsten) in gezelschap van ouders plaatsvinden. Variatie vinden we ook terug in het uitoefenen van culturele activiteiten naargelang onderwijsvorm: in de eerste graad stellen we al vast dat de jongeren uit de A-stroom in het algemeen opvallend vaker receptieve culturele activiteiten bijwonen dan jongeren uit de B-stroom. Zo participeerde 11,4% van de leerlingen in de A-stroom in meer dan twee receptieve activiteiten het afgelopen half jaar, tegenover 2,7% van de leerlingen in de B-stroom die meer dan twee activiteiten bijwoonde. In de bovenbouw zijn deze verschillen nog meer uitgesproken: bijna alle receptieve culturele activiteiten (met uitzondering van een muziekfestival) worden vaker uitgeoefend door jongeren in het ASO dan jongeren in TSO of BSO. De afgelopen zes maanden participeerde 22,3% van de jongeren die les volgt in het ASO in meer dan twee receptieve activiteiten. In het TSO is dit 11,4% van de leerlingen, in het BSO 7,3%.

Meer dan de helft (63,7%) van de jongeren heeft een creatieve hobby. Het gaat dan voornamelijk over creatief zijn met multimedia, zingen en beeldende kunst. Creatieve hobby's beoefenen jongeren voornamelijk in informeel verband: alleen of met vrienden. Een aanzienlijk kleiner deel van de jongeren kiest voor het uitoefenen van een creatieve hobby in formeel verband. Het gaat dan voornamelijk over het spelen van een muziekinstrument. Cultureel actief zijn in het verenigingsleven is, uitgezonderd voor dans, weinig voorkomend. Opvallend is dus dat jongeren de creatieve hobby's die ze het meest beoefenen, alleen of met vrienden zullen uitoefenen en niet in het DKO of een vereniging. De voorkeur voor het eerder in informeel verband beoefenen van deze creatieve hobby's kan zowel toe te schrijven zijn aan het feit dat het aanbod van DKO's en verenigingen nog te weinig is afgestemd op de leefwereld van jongeren, maar evengoed aan het feit dat het aanbod van dergelijke activiteiten nog te weinig gekend is bij jongeren. Hierover kunnen we op basis van dit onderzoek evenwel geen uitspraak doen.

Een kleiner aandeel van de middelbare scholieren kiest dus voor het uitoefenen van een creatieve hobby in een formeel verband (deeltijds kunstonderwijs). Wanneer jongeren les volgen in het DKO is dit voornamelijk om een muziekinstrument te leren spelen of om zich te volleren in het theater spelen. Wanneer lessen gevolgd worden in het deeltijds kunstonderwijs betreffen dat voornamelijk klassieke, highbrow activiteiten. Meer recente en onder jongeren meer beoefende vormen van cultuurbeoefening worden amper in het DKO beoefend (zoals creatief met film, video en multimedia).

Naargelang onderwijsvorm, stellen we minder verschillen vast bij actieve dan bij receptieve cultuurbeoefening. Zo zijn er nauwelijks verschillen tussen A- en B-stroom. Wel zijn het voornamelijk leerlingen in het ASO, eerder dan jongeren in TSO- en BSO-richtingen, die een culturele hobby hebben. Bovendien zijn deze jongeren in het ASO ook vaker actief in het deeltijds kunstonderwijs, in het formeel beoefenen van de creatieve hobby. Een opvallend voorbeeld vinden we in de discipline muziek in het kunstonderwijs. Bijna een kwart van de leerlingen in het ASO en de A-stroom is actief in een muzikale discipline in het kunstonderwijs, tegenover respectievelijk slechts 3 en 7% van de jongeren in het TSO en BSO. Deze laatstgenoemde leerlingen zullen, als ze cultureel (bv. muzikaal) actief zijn, dit eerder op zichzelf doen. Hoewel ook ASO-leerlingen eerder informeel actief zijn, zal toch nog een aanzienlijk deel van de amateurkunstenaars (daarnaast) les volgen in het DKO, terwijl dit bij de amateurkunstenaars uit het TSO en BSO niet het geval is.

3 In kaart brengen van cultuureducatie

In het vorige hoofdstuk gingen we bij de amateurkunstbeoefening al wat in op cultuureducatie, door te peilen naar de mate waarin jongeren hun creatieve hobby's beoefenen binnen het deeltijds kunstonderwijs. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op cultuureducatie, waarbij we een onderscheid maken tussen cultuureducatie in de vrije tijd en op school. Zowel op school als in de vrije tijd kan dit gebeuren op tal van manieren, gaande van heel sterk gestructureerd en formeel tot zeer informele vormen. Afhankelijk van de invulling zijn bepaalde activiteiten meer of minder formeel of meer of minder gestructureerd. We bespreken in dit hoofdstuk eerst de lessen in culturele activiteiten in de vrije tijd (die zowel in het deeltijds kunstonderwijs als in een vereniging of jeugdhuis gevolgd kunnen worden) en gaan vervolgens dieper in op de cultuureducatie binnen het reguliere onderwijs (wat leren door en over cultuur inhoudt evenals activiteiten binnen en buiten de lessen, zowel actief als receptief).

3.1 Cultuureducatie in de vrije tijd

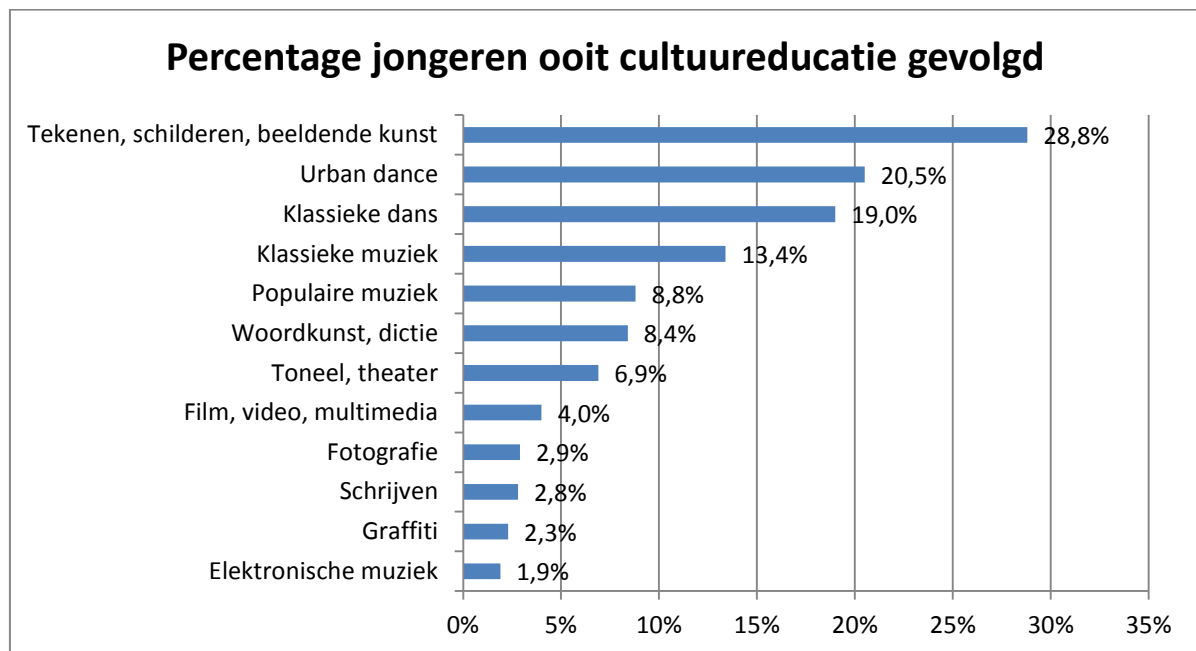
3.1.1 Participatie aan buitenschoolse cultuureducatie

- 55,4% heeft ooit buitenschoolse cultuureducatie gevolgd
- Vaak gevolgd: tekenen, schilderen of beeldende kunst, urban dance, klassieke dans
- 38,2% volgde ooit les in een academie of bij een privéleerkracht (30,9% vroeger en 15,4% nu)
- 32,8% volgde ooit les in een vereniging, cultureel centrum of jeugdhuis (25,2% vroeger en 12,9% nu)
- 34,9% volgde ooit les in het deeltijds kunstonderwijs (28,1% vroeger en 13,2% nu)
- Vooral het DKO wordt gekozen als plaats om lessen in cultuureducatie te volgen. Enkel als jongeren dansen, is dit vaak in een vereniging.
- Culturele centra en jeugthuizen bereiken (op dit moment) weinig jongeren met cultuureducatieve vormingen
- Leerlingen die les volgen in het ASO en de A-stroom participeren meer in cultuur (ongeacht het verband). Ze participeren bovendien ook meer in het DKO
- BSO of B-stroom leerlingen zullen, als ze al participeren, eerder in non-formele verbanden les volgen

Naast het uitoefenen van creatieve hobby's in formeel dan wel informeel verband, is ook specifiek gevraagd naar het les volgen in bepaalde disciplines. Het gaat hier over ooit, vroeger of nu les volgen in een lijst van culturele disciplines. Hierbij kan het om allerlei lesvormen gaan: in een kunst- of muziekacademie (het DKO), bij een privé-leerkracht, in een vereniging, in een cultuurcentrum of in een jeugdhuis. Maar liefst 55,4% van de leerlingen geeft aan ooit een vorm van buitenschoolse cultuureducatie gevolgd te hebben.

Uit figuur 9 blijkt dat ruim een kwart van de jongeren (28,8%) ooit les heeft gevolgd in tekenen, schilderen of beeldende kunst. Ook dansopleidingen zijn zeer frequent gevolgd: een vijfde van de ondervraagde jongeren volgde ooit een opleiding in *urban dance* (bv. hip hop, breakdance, r&b, ...) of in de meer *klassieke* dansdisciplines (bv. klassiek ballet, moderne dans, jazzballet, ...). Verder volgde 13,4% ooit les in klassieke muziek en 8,8% in pop, rock of jazz muziek. 8,4% van de

ondervraagde jongeren volgde les in dictie en/of woordkunst en 6,9% volgde theaterlessen. De nieuwere en meer jeugdige kunstvormen zoals graffiti, elektronische of audiovisuele kunst (film, video, multimedia of computerkunst) vinden we samen met fotografie en schrijven onderaan de rij terug.

Figuur 9. Cultuureducatie in de vrije tijd; percentages respondenten die ooit les gevolgd hebben in een van deze culturele activiteiten (N=3615-3650)

We splitsen deze activiteiten op naar verband waarin ze beoefend worden. Dit kan formeel: in een academie of bij een privéleerkracht, maar kan ook op een informeler niveau zoals in een vereniging, cultureel centrum of een jeugdhuis.

Over alle activiteiten heen, geeft 38,2% aan ooit les gevolgd te hebben in een academie of bij een privéleerkracht. 30,9% zegt op vroegere leeftijd formeel cultureel actief geweest te zijn. Terwijl op het moment van de bevraging nog 15,4% van alle respondenten les volgt in het deeltijds kunstonderwijs of bij een privéleerkracht. De meeste leerlingen zullen wanneer ze formeel les volgen, dit doen in het deeltijds kunstonderwijs. 34,9% van de jongeren volgde hier ooit les. We zien dat nu nog 13,2% aangeeft les te volgen. Voornamelijk beeldende kunst blijkt dan vaak in deze context beoefend: 22,7% van alle respondenten volgde ooit les in het DKO in beeldende kunst, slechts 4,7% doet dit nog steeds. Dansen heeft 16,2% ooit gedaan in het deeltijds kunstonderwijs, en nu is slechts 5,1% van alle respondenten als danser actief in het DKO. Muziek spelen in het DKO (ongeacht het genre) is de discipline die relatief gezien het meeste stand houdt: 16,1% speelde ooit muziek in het kunstonderwijs en 7,6% leert nog steeds muziek in dit formele kader. De discipline van woord, die theater, schrijven en dictie inhoudt, is ooit uitgeoefend door 8,5% van alle respondenten, waar nu slechts 3,2% nog actief is in deze discipline in het kunstonderwijs.

Tabel 16. Percentages van alle respondenten die ooit les volgden in het DKO, naargelang discipline; opgesplitst naar jongeren die ooit les volgden en nu les volgen

		% participanten, van alle respondenten
Beeldende kunst (ooit)		22,7%
	<i>Nu</i>	4,7%
Dans (ooit)		16,2%
	<i>Nu</i>	5,1%
Muziek (ooit)		16,1%
	<i>Nu</i>	7,6%
Woord (ooit)		8,5%
	<i>Nu</i>	3,2%
		<i>N</i> 4043

We bekijken ook per discipline, welke subdisciplines specifiek het meest beoefend worden in een kunstacademie. Zo zien we dat 93% van de klassieke muzikanten ooit les volgde in het DKO. Evenals 86,2% van de woordkunstenaars en 78,2% van de muzikanten in pop-/rock-muziek ooit les volgden in het DKO. Van de leerlingen die ooit een of andere vorm van theaterlessen gevolgd heeft, beoefende op het moment van de bevraging 38% dit binnen het deeltijds kunstonderwijs. Voor 'niet-klassieke' muziek (pop, rock, jazz ...) en klassieke muziek is dat respectievelijk 39% en 37%. Kunsteducatie in het deeltijds kunstonderwijs gebeurt voornamelijk op jongere leeftijd dan het secundair onderwijs. Dit komt zeer sterk tot uiting in de resultaten voor tekenen, schilderen of beeldende kunst, woordkunst en klassieke muziek. 75,2% van jongeren die ooit lessen volgde in beeldende kunst, deed dit ooit in een academie. Op de moment van bevraging, volgt slechts 10,5% van de beeldend kunstenaars les in een academie. Gelijkaardige cijfers vinden we terug voor voorgenoemde activiteiten. Ook voor andere educatieve vormingen in het deeltijds kunstonderwijs zien we dat leerlingen aangeven deze eerder vroeger dan nu gevolgd hebben.

Daarnaast stellen we vast dat jongeren minder snel les volgen bij een privéleerkracht. Alleen voor het spelen van zowel klassieke als pop-rock-jazz muziek, heeft bijna de helft van de jongeren die ooit muzieklessen volgden, ooit les gevolgd bij een privéleraar. Op het moment van de bevraging vormen muzieklessen nog steeds de meest uitgeoefende activiteiten bij privéleerkrachten. Toch geeft slechts 15% van de muzikanten die ooit lessen volgden aan, dit nu te doen bij een privéleerkracht. Ook voor het volgen van fotografie en lessen in elektronische muziek koos respectievelijk 41,3% en 26,2% van de beoefenaars ooit voor een privéleerkracht. Wanneer we de huidige cijfers bekijken merken we bijna een halvering.

We gingen tevens na of jongeren les volgen in minder formele vormen van cultuureducatie, georganiseerd door bijvoorbeeld verenigingen, culturele centra of jeugdhuizen. Globaal genomen, zegt 32,8% van de jongeren ooit les gevolgd te hebben in een van de disciplines in deze minder formele verbanden. Voor 12,9% is dit op het moment van de bevraging nog steeds het geval.

Hier merken we op dat vooral verenigingen bezocht zijn om een aantal activiteiten te praktiseren. Danseducatie wordt voornamelijk gevolgd in verenigingen en dan zowel urban dance als klassieke dansvormen: 83,7% van de *urban* dansers en 77% van de klassieke dansers volgde ooit lessen in een vereniging. Ook hier geven leerlingen aan vroeger meer les gevolgd te hebben. De huidige deelnamecijfers liggen een stuk lager. Respectievelijk 28% van de dansers doen aan urban dance en 24,7% aan klassieke dans in een vereniging op het moment van de bevraging. Theaterlessen

worden eveneens vaak in verenigingsverband gevolgd: ongeveer een kwart van de mensen die ooit lessen volgden in theater doen dit op het moment van de bevraging in een vereniging (61% van de toneelspelers deed dit ooit in een vereniging).

Algemeen beschouwd, werd en wordt het cultureel centrum voornamelijk gekozen voor lessen in klassieke muziek en woordkunst. Respectievelijk 34,3% en 37,9% van de jongeren die ooit lessen volgden in klassieke muziek en woordkunst, deden dit ooit in een cultureel centrum. Nu zegt nog 9,8% van de jongeren die ooit lessen in klassieke muziek volgden en 10,5% van de jongeren die ooit lessen in woordkunst volgden, dit nu te doen in een cultureel centrum. Dit blijven evenwel lagere percentages in vergelijking met de percentages die we voor deze disciplines noteren in het kunstonderwijs. In jeugthuizen tenslotte, worden slechts zelden cultuureducatieve vormingen gevolgd. Enkel lessen in de meer recentere en op jeugdcultuur georiënteerde cultuuruitingen zoals graffiti en elektronische muziek worden al wel eens gevolgd in een jeugdhuis. 39% van de graffitikunstenaars duidde aan ooit lessen gevolgd te hebben in deze discipline in een jeugdhuis. Voor werken met elektronische muziek bedraagt dat percentage 24,5. Op het moment van bevraging volgt nog 6,4% van de graffitikunstenaars en 15,6% van de elektronische muziekbeoefenaars les in een jeugdhuis in deze disciplines. Dit zijn eveneens niet bepaald hoge percentages. Bovendien gaat het slechts om een kleine groep van jongeren die over het algemeen ooit lessen volgden in deze disciplines.

We merken dus dat wanneer jongeren les volgen in een bepaalde discipline, dit nog vaak gebeurt in het reguliere kunstonderwijs. Het les volgen in beeldende kunst, klassieke muziek en woordkunst doet de overgrote meerderheid van de beoefenaars in het deeltijds kunstonderwijs. Ook voor pop-rock-jazz muziek, multimedia, schrijven, elektronische muziek maken, theater spelen en werken met graffiti, wordt het kunstonderwijs zowel 'ooit' als op het moment van de bevraging het meest aangegeven als plaats waar men lessen volgt. Enkel voor danseducatie stellen we vast dat dit meer gebeurt in het verenigingsleven. Jeugthuizen en culturele centra worden slechts beperkt bezocht om lessen te volgen in kunstdisciplines.

Bovendien zien we dat er op het moment van de bevraging een sterke terugval is in het volgen van lessen in cultuur. Het betreft hier geen longitudinaal onderzoek, maar op basis van deze retrospectieve vragen en vergelijkingen tussen verschillende leerjaren hebben we wel enige onderbouwde indicaties voor wijzigingen in cultuureducatie doorheen de nog prille levensloop van deze jongeren.

Tabel 17. Percentages van jongeren die ooit cultuureducatie volgden per activiteit; percentages van participanten naargelang verband (enkel voor participanten); opgesplitst naar ooit (=vroeger en nu) versus nu (gaat enkel over de jongeren die aangaven ooit in deze discipline te participeren)

	% participanten	N participanten	In een kunstacademie	Bij een privéleerkracht	Vereniging	Cultureel centrum	Jeugdhuis
Tekenen, schilderen of beeldende kunst	28,8%	1052					
Ooit			75,2%	7,3%	31,4%	27,2%	9,7%
Nu			10,5%	1,2%	3,3%	2,6%	1,0%
Urban dance	20,5%	744					
Ooit			55,4%	12,7%	83,7%	21,6%	11,4%
Nu			15,2%	2,3%	28,0%	7,5%	4,5%
Klassieke dans	19,0%	688					
Ooit			65,8%	13,4%	77,0%	26,1%	9,6%
Nu			17,8%	1,3%	24,7%	5,6%	3,4%
Klassieke muziek spelen	13,4%	489					
Ooit			93,0%	42,1%	28,2%	34,3%	5,5%
Nu			37,1%	15,1%	12,5%	9,8%	0,7%
Pop/rock/jazz muziek spelen	8,8%	321					
Ooit			78,2%	46,3%	25,1%	31,9%	6,3%
Nu			39,3%	18,7%	11,3%	11,6%	3,4%
Woordkunst, dictie	8,4%	307					
Ooit			86,2%	16,7%	29,2%	37,9%	9,3%
Nu			25,0%	1,4%	7,0%	10,5%	1,6%
Toneel, theater	6,9%	251					
Ooit			70,8%	13,4%	61,0%	30,0%	15,5%
Nu			38,4%	3,2%	25,2%	9,6%	2,0%
Film, video, multimedia	4,0%	143					
Ooit			44,5%	26,2%	29,4%	17,9%	8,5%
Nu			24,2%	11,0%	10,9%	3,4%	1,2%
Fotografie	2,9%	104					
Ooit			40,5%	41,3%	20,4%	14,1%	9,7%
Nu			23,7%	19,1%	7,7%	3,1%	4,8%
Schrijven	2,8%	100					
Ooit			31,9%	16,3%	16,8%	13,9%	9,5%
Nu			21,3%	7,9%	9,2%	6,1%	4,6%
Graffiti	2,3%	82					
Ooit			39,4%	29,5%	32,5%	16,8%	39,0%
Nu			18,0%	10,0%	6,9%	1,8%	6,4%
Elektronische muziek	1,9%	68					
Ooit			32,9%	28,5%	20,2%	17,1%	24,5%
Nu			16,6%	15,4%	12,9%	2,4%	15,6%

We gaan ook dieper in op het ooit volgen van cultuureducatie (in zowel formele als minder formele vorm) naargelang onderwijsniveau. We zien in de eerste plaats grote verschillen tussen de A- en de B-stroom. Jongeren uit de A-stroom volgen of volgden voornamelijk les in klassieke muziek, woordkunst, klassieke dans en toneel, meer dan jongeren in de B-stroom. Verder zijn jongeren uit het ASO ook veel sneller geneigd les te volgen in een culturele activiteit. Zo volgen of volgden ze vaker les in beeldende kunst, klassieke dans, urban dance en toneel dan jongeren uit het BSO of TSO (die ongeveer evenveel participeren). ASO-jongeren volgen of volgden meer les in het spelen van klassieke en pop-rock-jazz muziek evenals in woordkunst. Ze doen dit meer dan jongeren uit het TSO, die op hun beurt meer les volgen dan jongeren uit het BSO. Er zijn verder geen significante verschillen naar onderwijsvorm vast te stellen voor 'nieuwere activiteiten' zoals elektronische muziek, film, video en multimedia, fotografie en graffiti, alsook voor schrijven.

Tabel 18. Percentages ooit cultuureducatie gevolgd per activiteit; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO-KSO	BSO	TSO
Tekenen, schilderen, beeldende kunst	29,2% _a	27,8% _{a,b,c}	36,2% _c	22,3% _b	24,2% _{a,b}
Klassieke muziek spelen	17,3% _a	3,1% _b	22,3% _a	3,6% _b	9,1% _c
Pop, rock, jazz, blues, ... muziek spelen	9,2% _{a,b,c}	3,5% _{c,d}	13,6% _b	3,3% _d	8,2% _{a,c}
Woordkunst	10,1% _{a,b}	2,2% _{c,d}	12,9% _b	3,2% _d	7,2% _{a,c}
Klassieke dans	22,6% _a	12,0% _b	22,6% _a	13,8% _b	17,9% _{a,b}
Urban dance (hip hop, R&B, ...)	20,1% _{a,b,c}	13,7% _c	24,8% _b	16,5% _{a,c}	20,4% _{a,b,c}
Toneel, theater	9,9% _a	3,1% _b	9,6% _a	3,7% _b	4,7% _b

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

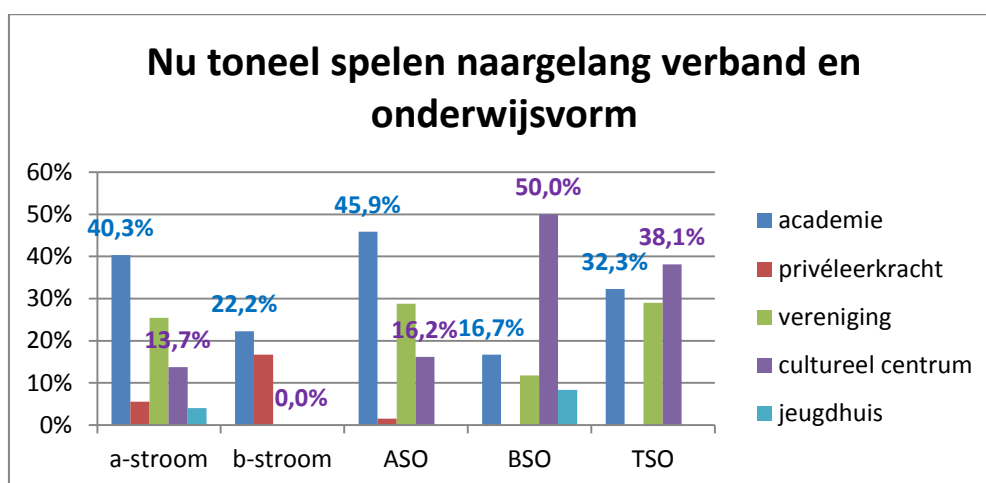
Wanneer we specifiek het les volgen in een academie bekijken, naar onderwijsvorm, stellen we ook enkele significante verschillen vast. De grootste verschillen naargelang opleiding stellen we vast voor het ooit les volgen in muziek. Hier participeren ASO-leerlingen het meest van allemaal (26,2%), gevolgd door A-stroom leerlingen (20,1%) die meer participeren dan de 12,1% van de TSO-jongeren, wat nog opvallend meer is dan de jongeren uit het BSO (5,3%) of uit de B-stroom (3,2%). Voor de andere disciplines zien we gelijkaardige verhoudingen. Enkel voor het ooit beoefenen van dans zijn de verschillen tussen de onderwijsvormen in tweede en derde graad niet significant; wel participeert de A-stroom meer in dans in vergelijking met de B-stroom. We stellen dezelfde tendensen vast wanneer we ooit cultuureducatie volgen, vergelijken met de huidige participatie: ASO leerlingen die het vaakst participeren (vergelijkbaar met A-stroom) en BSO en B-stroom leerlingen die toch opvallend minder actief zijn of waren in het kunstonderwijs in de verschillende disciplines (behalve voor dans). Wel merken we dat de verschillen in participatie tussen onderwijsvormen in het algemeen nu kleiner zijn (bijvoorbeeld voor beeldende kunst) in vergelijking met het ooit les gevolgd hebben. Bij dansen zien we het omgekeerde: voor het ooit volgen van danslessen zijn de verschillen tussen ASO- en BSO- leerlingen niet significant, maar als we naar de huidige cijfers kijken, is dit verschil wel vast te stellen. Wat wijst op het feit dat BSO-leerlingen eerder afhaken in het volgen van lessen in dans.

Tabel 19. Percentages van jongeren die participeren in de verschillende DKO-disciplines: ooit versus nu; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	BSO	TSO
Beeldende kunst (ooit)	23,8% _a	15,8% _{a,b}	31,2% _c	14,2% _b	19,0% _{a,b}
Nu	6,5% _{a,b}	8,8% _b	5,8% _{a,b}	2,9% _{a,c}	2,3% _c
Dans (ooit)	19,7% _a	10,7% _b	17,7% _{a,b}	12,3% _b	16,2% _{a,b}
Nu	8,8% _a	6,1% _{a,b}	5,0% _b	1,9% _c	4,5% _{b,c}
Muziek (ooit)	20,1% _a	3,2% _b	26,2% _c	5,3% _b	12,1% _d
Nu	14,0% _a	2,8% _b	11,4% _a	2,1% _b	4,0% _b
Woord (ooit)	11,3% _{a,b}	5,1% _{b,c,d}	12,4% _a	3,1% _d	6,5% _c
Nu	5,0% _a	2,4% _{a,b}	5,0% _a	0,6% _b	2,0% _b

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

We bekijken hier eveneens de participanten aan minder formele vormen van cultuureducatie naargelang onderwijsvorm. Zoals aangegeven, volg(d)en in het algemeen vooral ASO-leerlingen les in culturele activiteiten, en dit ongeacht het verband. Maar wanneer we specifiek focussen op participanten in deze minder formele verbanden, merken we dat jongeren uit het BSO, als ze cultuureducatie volgen, eerder geneigd zijn om voor het verenigingsleven te kiezen (eerder dan een academie). Deze vaststelling is bijvoorbeeld zichtbaar in de huidige cijfers van toneel spelen. ASO- en A-stroom leerlingen die toneel spelen doen dit opvallend meer in de academie (40-46% van de participanten in deze onderwijsvorm). Jongeren uit het BSO (die ooit toneellessen volgden) doen dit in de helft van de gevallen in een cultureel centrum, terwijl slechts 16,7% van hen dit doet binnen een academie. Dezelfde tendens zien we voor woordkunst. In andere activiteiten merken we dat jongeren voornamelijk in formele verbanden cultuureducatie volgen en er weinig onderwijsverschillen vast te stellen zijn. Voornamelijk omwille van kleine aantallen is het moeilijk om betekenisvolle verschillen vast te stellen tussen onderwijsvormen in specifieke verbanden en specifieke vormen van cultuureducatie.

Figuur 10. Toneel spelen (nu) naargelang verband en onderwijsvorm; enkel jongeren die aangaven ooit toneellessen gevolgd te hebben (N=251)

Conclusie: Ongeveer de helft van de leerlingen geeft aan ooit een vorm van buitenschoolse cultuureducatie gevolgd te hebben. Het gaat dan voornamelijk over tekenen, schilderen of beeldende kunst, urban dance en klassieke dans. De nieuwere en meer jeugdige kunstvormen zoals graffiti, elektronische of audiovisuele kunst vinden we onderaan de rij terug. Men volgt deze lessen eerder in het deeltijds kunstonderwijs (DKO) dan bij een privéleerkracht, in een cultureel centrum, vereniging of jeugdhuis. Jongeren geven aan dat ze vroeger voornamelijk beeldende kunst, woordkunst en klassieke muziek volgden in het DKO. Terwijl ze nu vooral muziek en theater aangeven als beoefende disciplines in het DKO. Het zijn dus voornamelijk de highbrow culturele activiteiten die in het kunstonderwijs aan bod komen.

Op een privéleerkracht doen jongeren slechts zelden beroep. Als ze dit doen is het om muziek te leren spelen. Ook andere, vaak minder formele, verbanden om les te volgen worden minder gekozen door de jongeren in vergelijking met het DKO. Weinig jongeren volgen bv. culturele vormingen of workshops in cultuurcentra of jeugdhuisen. Als jongeren lessen volgen in een cultuurcentrum dan betreft het vooral lessen of workshops in pop-rock-jazz muziek, woordkunst en beeldende kunst. Als jongeren al opteren voor een jeugdhuis, is dit voor lessen in graffiti of het spelen van elektronische muziek (al is het aandeel dat hier ooit lessen volgde heel beperkt). Danslessen (zowel klassiek als niet-klassiek) worden wel vaak gevolgd binnen een vereniging.

Het zijn grotendeels leerlingen uit het ASO en de A-stroom die lessen volgen in cultuureducatieve activiteiten, ongeacht het verband. In het beoefenen van highbrow activiteiten (die voornamelijk in het deeltijds kunstonderwijs plaatsvinden) stellen we de grootste verschillen naargelang onderwijsvorm vast. Het zijn eveneens de ASO- en A-stroom-leerlingen die voornamelijk formeel lessen volgen in het deeltijds kunstonderwijs. Ze spelen onder andere meer muziek en toneel. Voor de nieuwere, meer populaire activiteiten zoals elektronische muziek, film, video en multimedia, fotografie en graffiti stellen we dan weer minder verschillen vast naargelang onderwijsvorm. Bovendien gaan jongeren in het secundair onderwijs minder participeren in het kunstonderwijs. Deelname aan het kunstonderwijs blijkt vooral in het lager onderwijs te gebeuren (jongeren geven aan dit vroeger vaker gedaan te hebben dan nu). Door de daling in deelname in het secundair onderwijs, vervlakken tevens de verschillen tussen de onderwijsvormen.

3.2 Cultuureducatie op school

In het volgende deel zoomen we in op de cultuureducatie in de schoolse omgeving. Binnen de schoolcontext kunnen we verschillende vormen van cultuureducatie onderscheiden. Enerzijds zijn er de vakken die expliciet cultuureducatie tot doel hebben, anderzijds worden er ook workshops buiten de lessen aangeboden of organiseert de school culturele uitstappen. Bovendien is er een onderscheid tussen leren door en over cultuur. Waarbij het vak plastische opvoeding staat tegenover leerkrachten die gebruik maken van culturele elementen zoals film en muziek tijdens de lessen. Een andere vorm van cultuureducatie is bijvoorbeeld cultureel actieve leerkrachten die tijdens de lessen verwijzen naar hun creatieve hobby. Op dit laatste aspect van cultuursocialisatie gaan we dieper in, in het volgende hoofdstuk over leerkrachten. In dit onderdeel gaat het specifiek over formele dan wel informele cultuureducatie, leren over en door cultuur, waarbij we zowel aandacht hebben voor receptieve als actieve culturele activiteiten, zowel binnen als buiten de lessen. Deze activiteiten worden op een bepaalde manier omkaderd, wat een invloed kan hebben op de beleving. Deze omkadering en beleving brengen we ook in kaart. Om tot slot na te gaan welke inbreng leerlingen zelf hebben in dit proces.

Cultureel leren	Vrije tijd	School
Cultuureducatie		
	Formeel	DKO
	Minder formeel	Lessen gevolgd in verenigingen, clubs, ...
	Non-formeel	
Cultuursocialisatie		
informeel	Cultureel klimaat thuis, invloeden van vrienden en ouders, ...	Cultureel klimaat op school (bv. culturele interesse en participatie van leerkrachten)

Figuur 11. Schema cultureel leren: vrije tijd en school

3.2.1 Educatie over cultuur: Aanbod kunstzinnige vakken

- *In eerste graad staat kunsteducatie in het lessenrooster van alle leerlingen, in de bovenbouw (2^e en 3^e graad) daalt het aanbod sterk*
- *Deze daling is het sterkst waarneembaar in het BSO en TSO*

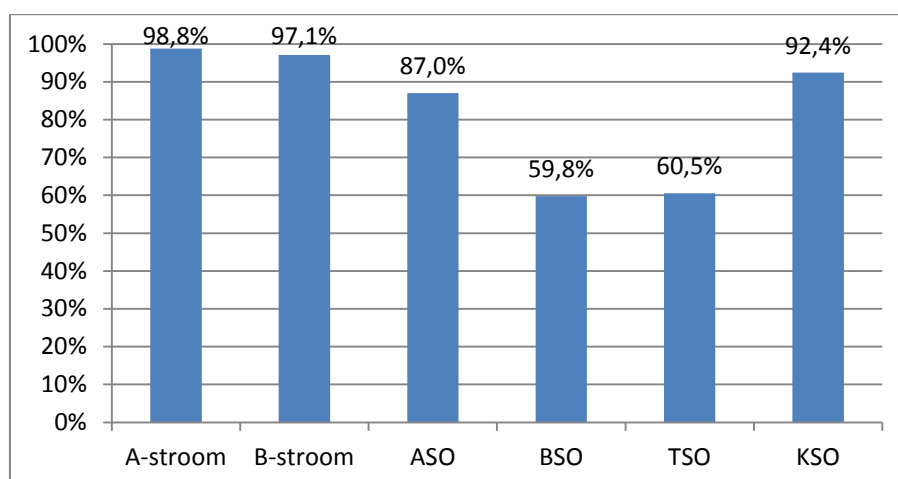
Aan alle leerlingen werd gevraagd of zij een kunstzinnig vak volgen tijdens het lopende schooljaar. Daarbij werden vijf vaak voorkomende artistieke vakken voorgelegd (plastische opvoeding, muzikale opvoeding, muziekgeschiedenis, kunstgeschiedenis, esthetica, dramatische expressie/Nederlandse expressie) en werd tevens de optie gegeven een ander kunstzinnig vak (of vakken) te vermelden.

We stellen vast dat voornamelijk vakken als plastische opvoeding en muzikale opvoeding op het programma staan van leerlingen in het secundair onderwijs. Bijna de helft van de leerlingen geeft het vak PO op, evenals 44,3% MO aanvinkt. Deze vakken worden voornamelijk aangeduid door leerlingen uit de eerste graad. Muziekgeschiedenis en kunstgeschiedenis zijn veel minder vermeld. 1,4% van de leerlingen kreeg les in muziekgeschiedenis, kunstgeschiedenis stond op het programma voor 6,1% van de leerlingen.

Tabel 20. Percentage leerlingen dat aangeeft een bepaald vak gevolgd te hebben dit schooljaar

		N
Plastische opvoeding	49,5%	3331
Muzikale opvoeding	44,3%	3329
Esthetica	12,7%	3329
Dramatische expressie	9,2%	3325
Kunstgeschiedenis	6,1%	3328
Muziekgeschiedenis	1,4%	3329

In de eerste graad hebben in principe alle leerlingen, zowel in de A- als de B-stroom, een kunstzinnig vak in hun verplicht programma. Zowel voor de A- als de B-stroom zijn voor het vak artistieke opvoeding vakgebonden eindtermen gedefinieerd, waarbij een onderverdeling wordt gemaakt tussen muzikale en plastische opvoeding. Zoals kan afgeleid worden uit figuur 12, krijgt in de eerste graad inderdaad zo goed als iedereen een kunstzinnig vak, zowel in de A-stroom als in de B-stroom. Interessanter is evenwel te kijken naar de bovenbouw. Daar stellen we een duidelijke daling ten opzichte van de eerste graad vast en sterke verschillen tussen de onderwijsvormen. Waar in het ASO nog 87% van de leerlingen een kunstgericht vak krijgt, is dat in het TSO en BSO maar ongeveer 60%.

Figuur 12. Aanbod alle kunstzinnige vakken naargelang onderwijsvorm (N=3325)

3.2.2 Educatie door cultuur: Gebruik van culturele elementen in de klas

- *Meest gebruikte culturele elementen in klas, in volgorde: film, muziek, beeldende kunst, literatuur, architectuur*
- *Lessen waarin meest gebruikt: Nederlands, godsdienst of zedenleer en Franse les*

Cultuur kan een doel zijn dat wordt nagestreefd, maar kan ook als middel worden gehanteerd. Dit onderscheid gaat over het leren over versus door cultuur. Met cultuureducatie als doel wordt bedoeld dat men zij het actief of receptief kennismaakt met en inzicht verwerft in cultuur, alsook cultuur beleeft. Wanneer cultuureducatie echter het middel is en er geleerd wordt door cultuur, is cultuur het instrument om educatieve doelen te bereiken die zich buiten het domein van cultuur bevinden¹⁰.

Om educatie door cultuur te bestuderen, legden we de leerlingen een lijst voor van vijf culturele elementen (m.n. muziek, film, beeldende kunst, literatuur en architectuur en design). Deze culturele elementen zouden leerkrachten kunnen gebruiken tijdens de lessen om te leren over andere inhoud. Leerlingen dienden per vak (PAV¹¹, Nederlands, Frans, ...) aan te duiden of leerkrachten gebruik gemaakt hadden van dergelijke culturele elementen.

Film, waaronder ook bijvoorbeeld Youtube-fragmenten vallen, is het meest gebruikte cultuurproduct tijdens de les. Slechts 7,2% van de leerlingen geeft aan dat geen enkele leerkracht een film(fragment) vertoonde het lopende schooljaar. Daarna volgt muziek: 85,5% van de leerlingen gaf aan dat minstens een van hun leerkrachten gebruik maakte van muziek tijdens een of meerdere lessen. Het minst vermelde cultuurproduct is architectuur of design: volgens slechts 36,2% van de leerlingen verwees minstens een leerkracht naar architecturale of designobjecten tijdens het schooljaar.

Eenmalig in contact komen met een van de cultuurproducten is niet zo ongewoon. We bekijken daarom tevens welk aandeel van de leerlingen er regelmatig mee in contact kwam. We leggen hiervoor de scheidslijn op vijf; wanneer leerlingen bij vijf of meer leerkrachten/lessen tijdens het lopende schooljaar contact met een cultuurproduct vermelden, beschouwen we dit als een regelmatig contact met het cultuurproduct in de lessen. Vooral film wordt regelmatig gebruikt als illustratiemiddel of om thema's bespreekbaar te maken: 53,2% van de leerlingen kreeg dit schooljaar in minstens vijf lessen een film(fragment) te zien. De andere cultuurobjecten vinden duidelijk minder hun weg naar de lessen: 17% van de leerlingen geeft aan dat muziek minstens in vijf verschillende soorten lessen aan bod kwam; 11,5% rapporteert een regelmatige aandacht voor literaire objecten (andere dan de handboeken). En wanneer we kijken naar het aandeel leerlingen dat in vijf of meer lessen in contact kwam met beeldende kunst en architectuur het betreffende schooljaar, merken we dat dit respectievelijk slechts 5,2% en 2,4% is.

¹⁰ Deze definitie wordt ook gehanteerd door het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media van de Vlaamse Overheid

¹¹ PAV staat voor Project Algemene Vakken. Algemene vakken worden in het beroepsonderwijs geclusterd binnen dit vak PAV.

Tabel 21. Gebruik van culturele elementen tijdens de lessen; percentages naar frequentie gebruik (volgens de leerlingen) en per cultureel element

	Film	Muziek	Beeldende kunst	Literatuur	Architectuur
Niet het afgelopen schooljaar, in geen enkele les	7,2%	14,6%	27,8%	30,4%	63,8%
Door 1-4 leerkrachten gebruikt	39,8%	68,4%	66,9%	58,0%	33,8%
Door 5 of meer leerkrachten gebruikt	53,2%	17,0%	5,2%	11,5%	2,4%
N	4043	4043	4043	4043	4043

De vakken waar deze artistieke producten het meest gebruikt worden, zijn Nederlands (80,1% van de leerlingen gaf aan dat er het afgelopen schooljaar ten minste een van de voorgelegde artistieke objecten in de les gebruikt werd) en godsdienst of zedenleer (79,6%). Daarna volgen in dalende volgorde de lessen: Frans (69,6%), geschiedenis (61,4%), Engels (55,4%), aardrijkskunde (49,5%), biologie (40,4%) en artistieke vorming (39,1%). In wiskundige en technologische vakken wordt heel wat minder gebruik gemaakt van artistieke objecten. Zo geeft slechts 16,2% van de leerlingen aan dat de leerkracht wiskunde het afgelopen schooljaar gebruik maakte van muziek, film, beeldende kunst, literatuur of architectuur.

Tabel 22. Frequentie gebruik culturele elementen per vak

	Geen gebruik culturele elementen	Een- of twee-malig gebruik	3 keer of meer gebruik gemaakt van culturele elementen tijdens deze les
Nederlands	19,9%	43,5%	36,6%
Zedeleer/godsdienst	20,4%	55,7%	23,9%
Frans	30,4%	49,1%	20,5%
Geschiedenis	38,6%	38,2%	23,2%
Engels	44,5%	38,3%	17,2%
Aardrijkskunde	50,7%	44,7%	4,6%
Biologie	59,6%	38,5%	1,9%
Artistieke vorming	61,0%	21,4%	17,6%
Technisch vak	78,0%	17,7%	4,4%
Praktijk	79,6%	16,0%	4,4%
PAV	82,3%	12,0%	5,7%
Wiskunde	83,8%	14,6%	1,6%
N	4043		

Uit tabel 23 kunnen we duidelijk afleiden dat culturele objecten meer gebruikt worden in het ASO dan in het TSO en BSO. In het TSO wordt, met uitzondering van architectuur, ook meer gebruik gemaakt van al deze culturele elementen wanneer we vergelijken met het BSO. Op basis van tabel 23 stellen we ook vast dat al vanaf de eerste graad, het verschil in gebruik van culturele elementen duidelijk is: in de A-stroom wordt er eveneens van alle elementen opvallend meer gebruik gemaakt dan in de B-stroom. In tegenstelling tot de kunstzinnige vakken, die beduidend meer in de eerste graad gegeven worden, wordt er in de tweede en derde graad duidelijk meer aandacht besteed aan het gebruik van culturele elementen tijdens de lessen. Al is die aandacht er vooral in het ASO. Deze tendens is het meest uitgesproken in het gebruik van literatuur. Waar 91,7% van de ASO-leerlingen

dit schooljaar tijdens de lessen in contact kwam met literatuur, is dit cijfer lager in andere onderwijsvormen. In het TSO kwam 77,7% hiermee in contact, terwijl dit in de A-stroom 62,6% was. In het BSO en de B-stroom gaat het om 43% van de leerlingen die aangeven dat minstens een leerkracht literatuur gebruikte in de les om iets uit te leggen.

Tabel 23. Gebruik van culturele elementen in de lessen dit schooljaar, aangegeven door de leerlingen; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	TSO	BSO
Muziek	87,8% _a	75,5% _b	91,7% _c	87,5% _b	74,5% _a
Film (ook korte zoals youtube..)	91,7% _a	80,7% _b	98,0% _c	95,3% _a	88,1% _d
Beeldende kunst	74,7% _a	59,3% _b	82,1% _c	73,0% _b	58,9% _a
Literatuur	62,6% _a	43,6% _d	91,7% _c	77,7% _b	43,4% _d
Architectuur	40,5% _a	28,7% _b	46,5% _a	30,9% _b	24,8% _b

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

3.2.3 Boeken lezen voor school

- *De helft van de leerlingen las boeken voor school (afgelopen half jaar), voornamelijk spannende fictie en jeugdboeken*
- *ASO-leerlingen lezen frequent boeken voor school, TSO- en A-stroomleerlingen niet of sporadisch en BSO- en B-stroomleerlingen moeten amper lezen voor school*

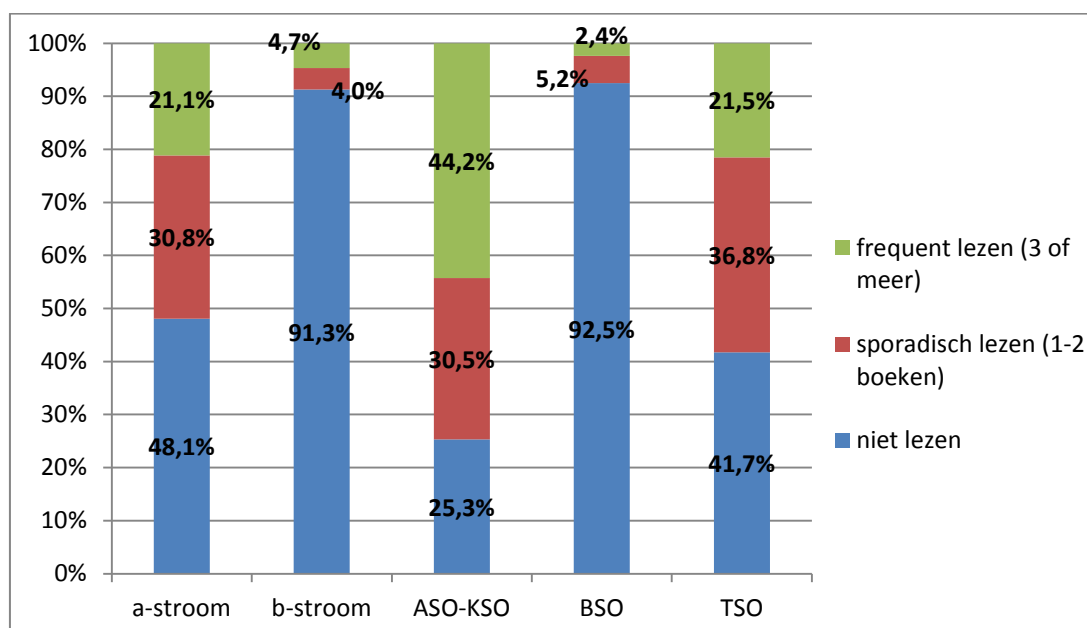
Ongeveer de helft van de leerlingen heeft het voorbije half jaar minstens één boek gelezen voor school. Het gemiddeld aantal boeken dat jongeren lezen voor school, de laatste zes maanden, staat op 1,5 boeken. Het meest gelezen genre voor school is de spannende fictie. Iets minder dan een kwart van de leerlingen (22,2%) gaf aan het laatste half jaar een spannend fictieboek gelezen te hebben voor school. Daarna volgen jeugdboeken en meidenverhalen, welke beiden door ongeveer 16% van de leerlingen werd aangeduid als schoollectuur. Minst gelezen genres voor school zijn poëzie (3,4%) en historische, politieke of maatschappelijke romans (3,8%).

Tabel 24. Percentage leerlingen dat het afgelopen half jaar boeken las verplicht voor school; per boekgenre

	% die dit genre lezen voor school
Spannende fictie	22,2%
Jeugdboeken	15,8%
Romantische verhalen, meidenverhalen	15,5%
Literaire romans	10,2%
Science fiction	7,5%
Non-fictie	5,2%
Historische, politieke of maatschappelijk romans	3,8%
Dichtbundels, poëzie	3,4%
N	4043

Uit figuur 13 blijkt overduidelijk dat leerlingen uit de beroepsgerichte onderwijsvormen heel wat minder verplicht lezen dan de leerlingen uit andere onderwijsvormen. Frequent lezen gebeurt vooral in het ASO (44,2% van de jongeren in deze onderwijsvorm geeft frequent lezen voor school

op). Jongeren in andere onderwijsvormen lezen minder frequent, met A-stroom en TSO op de tweede plaats, waar respectievelijk 21,5% en 21,1% van de leerlingen aangeven frequent te lezen. In het BSO en de B-stroom wordt slechts door 2,4% en 4,7% van de leerlingen frequent gelezen voor school.

Figuur 13. Frequentie boeken moeten lezen voor school de afgelopen zes maanden; naargelang onderwijsvorm

3.2.4 Actieve cultuureducatie

- 76,8% van alle leerlingen kan op school een actieve culturele activiteit beoefenen (zowel binnen als buiten de lessen)
- Voornamelijk aangeboden op school: zingen, schrijven en tekenen, schilderen of graffiti. Tijdens lessen: zingen, schrijven, schilderen. Buiten lessen: dansen en zingen

De leerlingen werd een lijst met dertien culturele activiteiten voorgelegd, welke in een schoolcontext kunnen georganiseerd worden. We peilden bij de leerlingen zowel naar het aanbod binnen als buiten de lessen. Dit geeft een duidelijke kijk op wat de mogelijkheden zijn voor cultuurparticipatie op school. In totaal geeft 76,8% van alle leerlingen aan dat er minstens een vorm van actieve cultuurparticipatie werd georganiseerd het afgelopen schooljaar, hetzij tijdens of buiten de lessen.

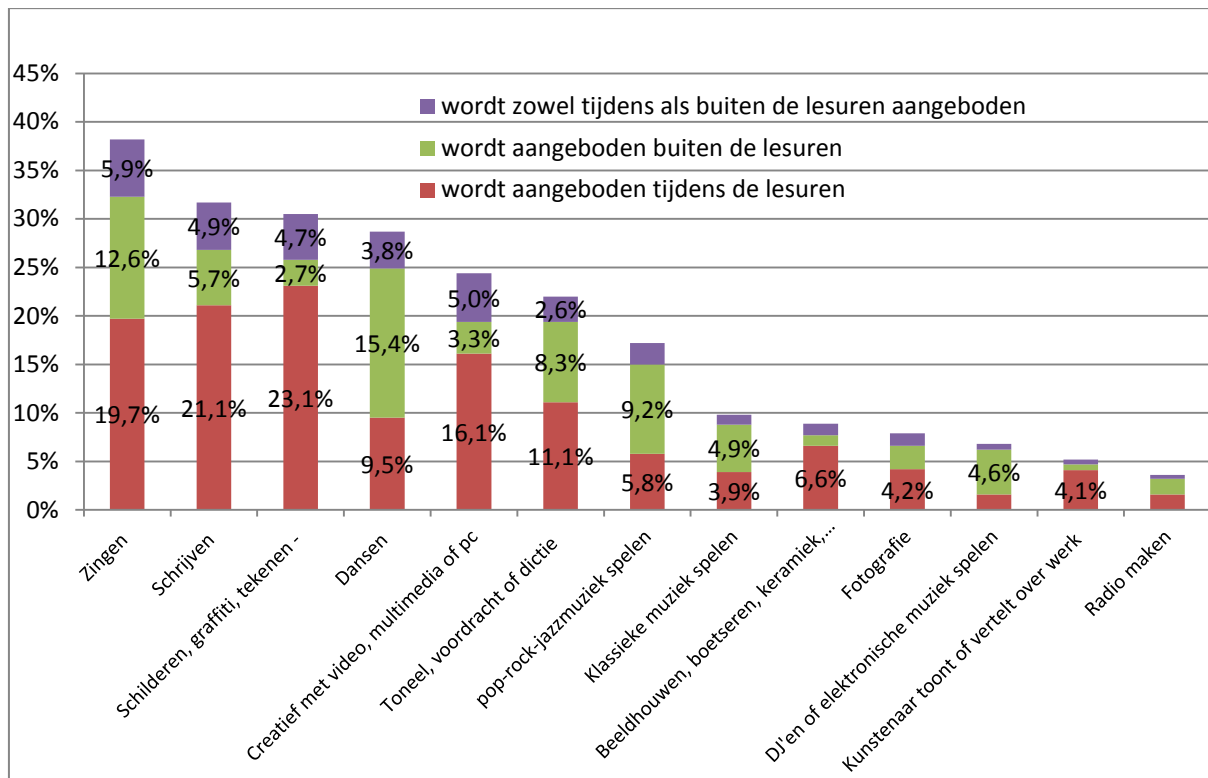
De meest aangeboden activiteiten zijn zingen (40% van de leerlingen geeft aan dat het mogelijk is dit op school te volgen), schrijven (33,9%) en schilderen, tekenen en graffiti (32,5%). Deze hoge cijfers zijn te danken aan het feit dat ze vaak aan bod komen tijdens de lessen. Minder georganiseerd tijdens de lessen maar ook vaak aangeboden, is dans: 31,2% van de leerlingen geeft aan dat het mogelijk is op school dansactiviteiten te volgen. Verder geeft ruim een vierde van de leerlingen (27,3%) aan dat op de school al wel eens creatief aan de slag gegaan wordt met video en multimedia. Hoewel er een ruim aanbod bestaat bij kunsteducatieve organisaties om kunstenaars uit te nodigen in de klas, stellen we vast dat amper 6,7% van de leerlingen aangeeft dat een

dergelijke activiteit wordt georganiseerd op school. Ook schoolradio's blijken in Vlaanderen haast onbestaande (5% van de leerlingen duidt deze mogelijkheid aan).

Tabel 25. Actieve cultuureducatie op school; percentage leerlingen dat aangeeft dat activiteit georganiseerd wordt (binnen of buiten de lessen)

	% dat hierin les kon volgen op school dit schooljaar
Zingen	40,0%
Schrijven	33,9%
Schilderen, graffiti, tekenen	32,5%
Dansen	31,2%
Creatief werken met video, multimedia of pc	27,3%
Toneel, voordracht, dictie	24,3%
Pop/rock/jazz spelen	18,2%
Klassieke muziek spelen	11,1%
Fotografie	9,8%
Beeldhouwen, boetseren, keramiek, potten bakken	9,8%
DJ'en en elektronische muziek	8,1%
Een kunstenaar kwam zijn werk tonen/erover vertellen	6,7%
Radio maken	5,0%
<i>N totaal</i>	4043

In figuur 14 maken we een driedeling en bekijken we of activiteiten aangeboden worden op school: tijdens en/of buiten de lessen. Dan zien we dat activiteiten die in het algemeen het meest aangeboden worden op school tijdens de lessen de eerder traditionele vormen van cultuur zijn zoals beeldende kunst (23,1%), schrijven (21,1%) en zingen (19,7%). Deze drie activiteiten worden ook in het algemeen, zowel binnen als buiten de lessen, het meest aangeboden. Buiten de lessen wordt voornamelijk dansen (15,4%), zingen (12,6%) en pop- en rockmuziek spelen (9,2%) aangeboden. Binnen de lessen is het spelen van elektronische muziek of radio maken allerm minst gebruikelijk. Buiten de lessen is beeldhouwen, een kunstenaar die komt vertellen over zijn werk of het maken van radio dan weer zelden een optie voor jongeren.

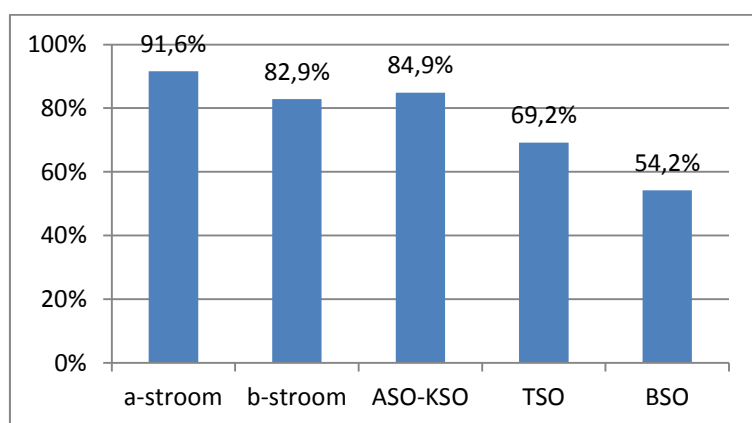
Figuur 14. Actieve cultuureducatie op school dit schooljaar; percentages naargelang aanbod binnen en/of buiten de les per activiteit (N=3683-3888)

Het feit dat deze activiteiten aangeboden worden, betekent nog niet dat jongeren ook effectief deelnemen. We bekijken hier per activiteit of, indien ze georganiseerd werd buiten de lessen, jongeren ook deelnamen. Activiteiten die goed scoren bij jongeren zijn: Creatief werken met video, multimedia of pc, schilderen, graffiti en tekenen, een kunstenaar die zijn werk kwam tonen en schrijven. Meer dan de helft van de jongeren die de optie had hieraan deel te nemen, deed dit ook effectief. 48,9% van de leerlingen die de optie had om aan beeldhouwen of boetseren te doen, heeft ook deelgenomen. Bij toneel is dat 45,4%. Muziek spelen buiten de lessen is minder populair, een kwart van de leerlingen die deze optie heeft, neemt hieraan deel (ongeacht of het klassieke of pop-/rockmuziek betreft).

Tabel 26. Percentage respondentent die deelnamen aan activiteit georganiseerd door de school buiten de lessen (enkel respondentent die aangaven dat school deze activiteit aanbiedt buiten de lessen)

	% respondentent ooit deelgenomen, indien georganiseerd buiten lessen	N
Creatief werken met video, multimedia of pc	62,5%	870
Schilderen, graffiti, tekenen	62,0%	991
Een kunstenaar kwam zijn werk tonen/erover vertellen	55,5%	216
Schrijven	55,2%	1052
Beeldhouwen, boetseren, keramiek, potten bakken	48,9%	322
Toneel, voordracht, dictie	45,4%	779
Fotografie	42,6%	323
Dansen	39,5%	1073
Zingen	39,4%	1319
Radio maken	38,7%	175
DJ'en en elektronische muziek	29,0%	296
Pop/rock/jazz spelen	27,8%	662
Klassieke muziek spelen	25,7%	381

Bekijken we het aanbod in zijn totaliteit en splitsten we dit op naar onderwijsvorm, dan blijken opnieuw vooral de leerlingen in het algemeen onderwijs te kunnen deelnemen aan dergelijke activiteiten. Actieve cultuurparticipatie behoort meer tot de mogelijkheden van leerlingen in de eerste graad en het ASO, dan leerlingen in het TSO en BSO. In de eerste graad merken we al een onderscheid tussen A- en B-stroom, waar jongen uit de A-stroom vaker deze activiteiten kunnen beoefenen. In de tweede en derde graad nemen deze verschillen enkel nog toe. Vooral de groep van BSO-leerlingen heeft aanzienlijk minder mogelijkheden voor actieve cultuurparticipatie op school. Slechts iets meer dan de helft geeft aan dat er een van de activiteiten aangeboden werd op school, terwijl dit in het ASO en het TSO respectievelijk 84,9% en 69,2% is.

Figuur 15. Actieve cultuurparticipatie op school; percentages naargelang aanbod (alle mogelijke activiteiten, zowel binnen als buiten de lesuren aangeboden); naar onderwijsvorm

Over het algemeen hebben leerlingen in de A-stroom iets meer de mogelijkheid om actief cultuur te beoefenen op school, en dit zowel binnen als buiten de lessen. De mogelijkheid tot schrijven,

toneel en zingen is meer aanwezig in de A-stroom. De mogelijkheid tot DJ'en en schilderen, tekenen en graffiti, wordt dan weer meer aangegeven door jongeren die les volgen in de B-stroom.

In de tweede en derde graad nemen de mogelijkheden om te participeren duidelijk af voor zingen en schilderen en tekenen. Zingen gaat van 68,1% van de leerlingen in de A-stroom die dit kunnen beoefenen naar 38,7% van de jongeren in het ASO. Dezelfde activiteit kan door 57,6% van de leerlingen in de B-stroom beoefend worden, tegenover ongeveer 23% in zowel TSO als BSO. Ook schilderen en tekenen, activiteiten die vaak mogelijk zijn in de eerste graad (A-stroom: 51,3% en B-stroom 60,9%) komen in het ASO en BSO opvallend minder voor (respectievelijk 27,6% en 24,1% van de leerlingen kan deze activiteiten beoefenen binnen of buiten de lessen).

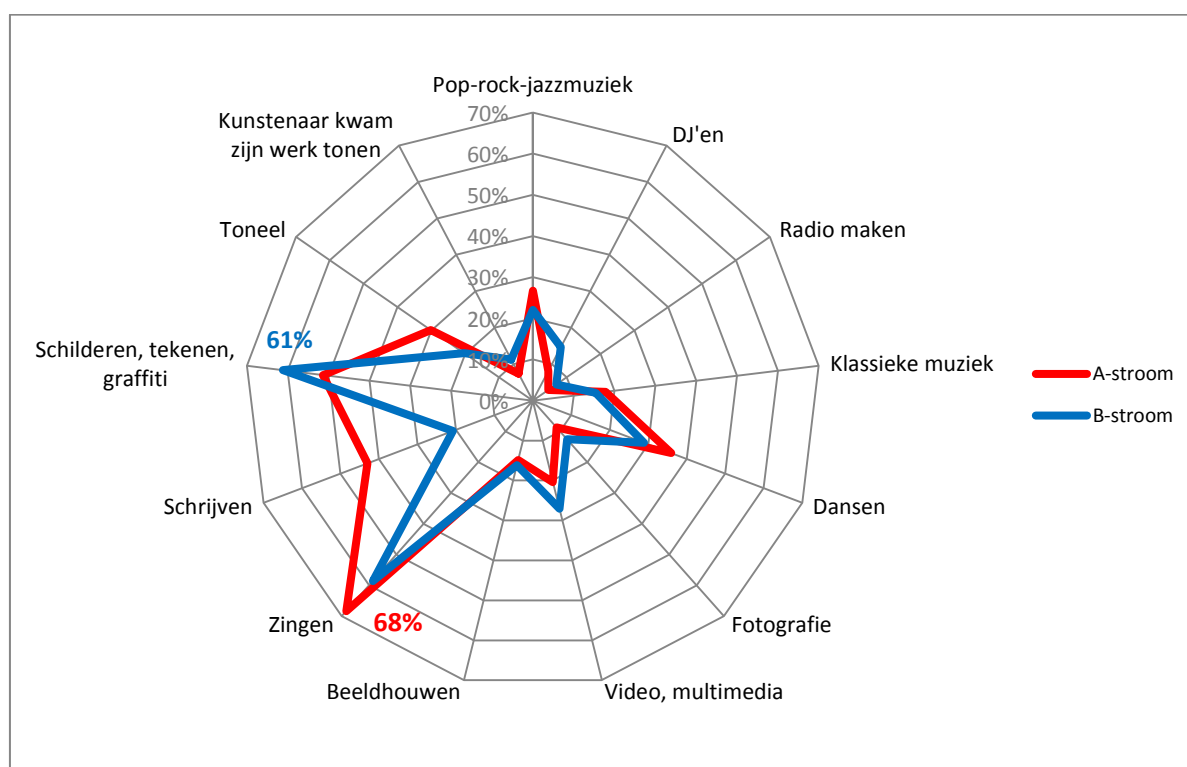
We merken tevens dat alle cultuuractiviteiten in het algemeen vaker aangeboden worden in het ASO dan in het TSO of in het BSO. De grootste verschillen stellen we vast bij dansen, schrijven en toneel. In het ASO kan 37,3% van de leerlingen dansen op school, in het TSO is dat nog 28,6% van de leerlingen, terwijl in het BSO slechts 19,9% deze mogelijkheid aanduidt. Hetzelfde geldt voor schrijven, waar 44,6% ASO-leerlingen opgeeft creatief schrijven te kunnen beoefenen op school, is dit in het TSO 30%, en in het BSO maar 16,9%. In dezelfde mate wordt ook de mogelijkheid tot toneel spelen meer aangeboden in het ASO dan in het TSO en BSO en verschillen de drie onderwijsvormen hierin ook van elkaar. We treffen ook verschillen aan tussen ASO enerzijds en TSO en BSO anderzijds. Waar er voor ASO-leerlingen een groter aanbod is in het spelen van pop-rock-jazz muziek, dj'en, het spelen van klassieke muziek, creatief werken met video en multimedia, beeldhouwen en zingen. In een ASO-richting komt ook vaker een kunstenaar zijn werk tonen dan in BSO- of TSO-richtingen het geval is.

Op basis van tabel 27 zien we ook welke activiteiten in de verschillende onderwijsvormen het meest aangeboden worden. In de A-stroom zijn dat zingen, schilderen en tekenen en dansen; in de B-stroom is dat in de eerste plaats schilderen en tekenen, zingen en dansen. In het ASO worden vooral lessen in schrijven, zingen en dansen aangeboden, terwijl in het BSO vooral schilderen en tekenen in het aanbod zitten, evenals zingen en werken met multimedia. In het TSO zijn de meest aangeboden activiteiten schrijven, dansen en werken met multimedia. Figuur 16 en 17 visualiseren deze verschillen naargelang onderwijsvorm.

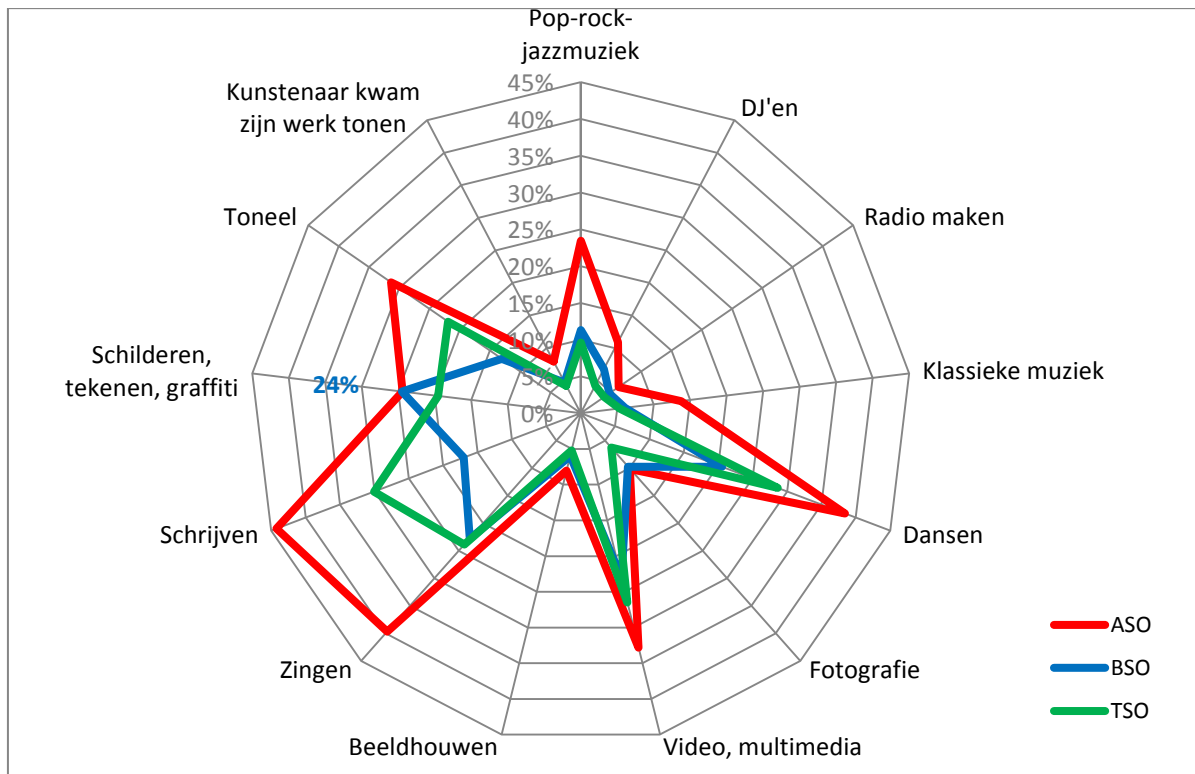
Tabel 27. Aanbod actieve cultuureducatie op school dit schooljaar (zowel binnen als buiten de les); naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	BSO	TSO
Pop-rock-jazzmuziek	26,6% _a	21,5% _a	22,8% _a	10,9% _b	9,5% _b
DJ'en	8,5% _{a,b}	14,0% _c	10,5% _{b,c}	6,6% _{a,d}	4,3% _d
Radio maken	4,7% _a	6,8% _a	5,8% _a	4,5% _a	3,9% _a
Klassieke muziek	17,8% _a	15,3% _a	13,3% _a	5,5% _b	5,4% _b
Dansen	35,9% _a	28,9% _{a,b}	37,3% _a	19,9% _c	28,6% _b
Fotografie	8,8% _{a,b}	12,5% _b	12,7% _b	9,3% _{a,b}	6,2% _a
Video, multimedia	20,6% _a	26,8% _{a,b}	35,4% _c	22,2% _{a,b}	26,6% _b
Beeldhouwen	14,8% _a	16,1% _a	11,1% _a	5,3% _b	5,3% _b
Zingen	68,1% _a	57,6% _b	38,7% _c	22,3% _d	23,9% _d
Schrijven	43,2% _a	20,0% _b	44,6% _a	16,9% _b	30,1% _c
Schilderen, tekenen, graffiti	51,3% _a	60,9% _b	27,6% _c	24,1% _{c,d}	19,3% _c
Toneel	30,0% _a	20,00% _b	30,5% _a	12,6% _c	21,9% _b
Kunstenaar kwam zijn werk tonen	7,5% _{a,b}	11,1% _b	8,3% _b	4,3% _{a,c}	4,3% _c

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Figuur 16. Actieve cultuurparticipatie aangeboden door school (binnen of buiten de lessen) dit schooljaar; naargelang aanbod per onderwijsvorm: eerste graad

Figuur 17. Actieve cultuurparticipatie aangeboden door school (binnen of buiten de lessen) dit schooljaar; naargelang aanbod per onderwijsvorm: tweede en derde graad

3.2.5 Receptieve cultuurparticipatie

- 92,2% kon het afgelopen half jaar met school minstens een culturele activiteit bezoeken (net geen 90% van de activiteiten vindt plaats binnen schooluren en is verplicht)
- Meest aangeboden: toneel of dansvoorstelling, bioscoop en museum over techniek, geschiedenis of wetenschap. Zeer weinig klassieke concertbezoeken
- In A-stroom meer toneel en dansvoorstellingen, in B-stroom meer projecten rond kunst en cultuur aangeboden.
- In ASO veel meer receptieve culturele activiteiten georganiseerd. Grootste verschillen met TSO en BSO in mogelijkheid tot bezoek aan toneel- of dansvoorstellingen en museum rond wetenschap en techniek.

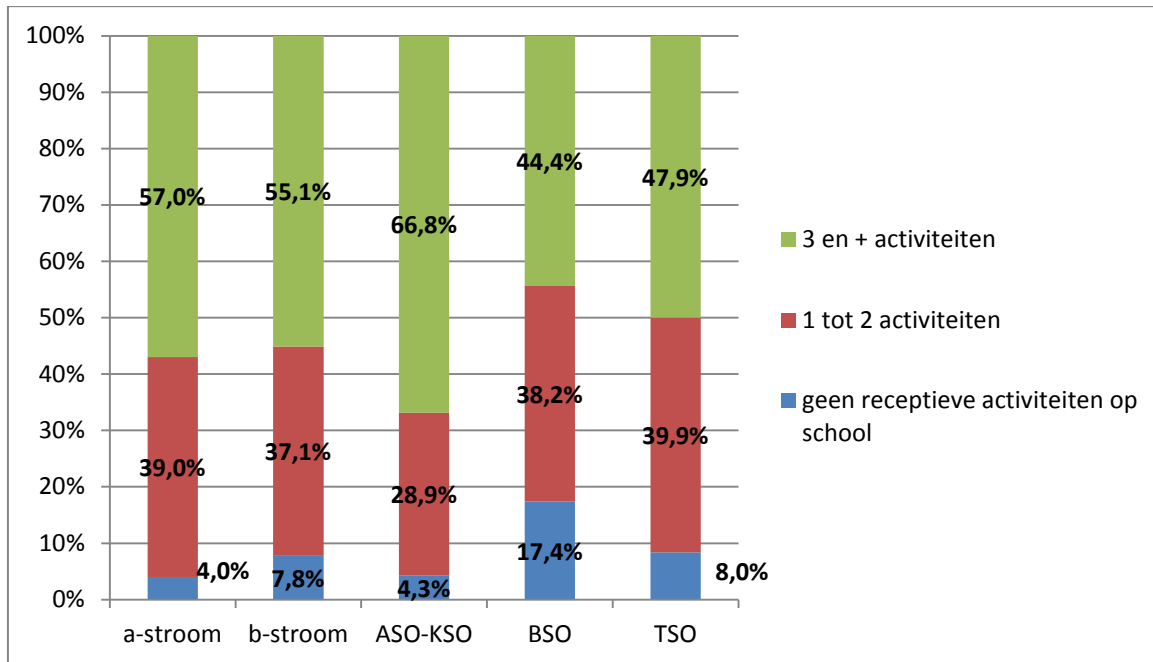
Leerlingen kregen tevens een lijst met tien receptieve vormen van culturele activiteiten voorgelegd. Opnieuw werd er op toegekeken dat een ruim scala van activiteiten werd voorgelegd en niet alleen werd gevraagd naar highbrow activiteiten. Daarnaast werd gevraagd of deze activiteiten tijdens de schooluren plaatsvonden en of het bijwonen van de activiteiten al dan niet verplicht was. In het algemeen geeft 92,2% van de leerlingen aan dat minstens een van de activiteiten uit de lijst georganiseerd werd op school. In de meeste gevallen waren dit twee of drie activiteiten: 20,9% van alle respondenten geeft aan dat het om twee receptieve cultuureducatieve activiteiten gaat en 20,7% spreekt over drie activiteiten die door de school georganiseerd werden het afgelopen schooljaar. In 89,5% van de gevallen vinden deze activiteiten plaats binnen de schooluren en in 88,2% van de gevallen zijn ze verplicht.

De receptieve activiteiten die het meest aangeboden werden het afgelopen schooljaar zijn het bijwonen van toneel en dansvoorstellingen (61,6% van de leerlingen geeft aan dat dit aangeboden werd), filmbezoeken (57%) en het bezoeken van musea over techniek, geschiedenis, wetenschap (50,7%). Meer dan de helft van de leerlingen geeft aan dat deze activiteiten werden aangeboden. Net iets minder vaak aangeboden waren een stadsbezoek met rondleiding (47,6%), het bezoeken van een kunstmuseum (23,2%), een groot project rond kunst en cultuur (20,9%), een bibliotheekbezoek (20,5%) en een bezoek aan een literair evenement (11,8%). Concertenbezoeken worden het allerminst georganiseerd met de school: een pop- of rockconcert kon door 6,1 % van de leerlingen bezocht worden en een klassiek concert slechts door 5%. Het kleinere aanbod kan natuurlijk ook te maken hebben met het feit dat deze activiteiten moeilijker te organiseren zijn binnen de schooluren.

Tabel 28. Receptieve cultuurparticipatie het afgelopen schooljaar; percentage leerlingen dat per activiteit aangeeft of dit door de school georganiseerd werd

	% leerlingen dat aangeeft dat school dit organiseert
Toneel- of dansvoorstelling	61,6%
Bioscoopbezoek	57,0%
Museum of tentoonstelling over wetenschap, techniek, geschiedenis	50,7%
Stadsbezoek met rondleiding	47,6%
Kunstmuseum	23,2%
Project rond kunst en cultuur op school	20,9%
Bibliotheekbezoek	20,5%
Literair evenement	11,8%
Pop- of rockconcert	6,1%
Klassiek concert	5,1%
<i>N</i>	4043

In de eerste graad en in het ASO krijgt de overgrote meerderheid van de leerlingen wel de gelegenheid om via de school receptief cultureel actief te zijn. Ook in het TSO en het BSO percipieert de meerderheid van de leerlingen mogelijkheden voor cultuurparticipatie via school. Wel zien we ook hier weer dat de participatiemogelijkheden voor leerlingen in het TSO wat beperkter zijn dan voor leerlingen in het ASO en dat deze voor leerlingen in het BSO nog een stuk kleiner zijn. In het BSO rapporteert 82,6% van de leerlingen participatiemogelijkheden. In de andere richtingen zegt meer dan 90% minstens eenmaal het afgelopen schooljaar een activiteit aangeboden gekregen te hebben. Aangezien het bezoek aan slechts een culturele activiteit niet zo onwaarschijnlijk is, kijken we in figuur 18 naar de frequentie van bezoeken. Daar stellen we vast dat meer dan de helft van de leerlingen in zowel A- en B-stroom (56%) en zeker in het ASO (67%) drie activiteiten of meer kon bezoeken, terwijl in het TSO (48%) en BSO (44%) minder dan de helft van de leerlingen aangeeft dat er drie of meer activiteiten aangeboden werden op school.

Figuur 18. Aanbod op school van alle receptieve culturele activiteiten samen; percentages naar frequentie per onderwijsvorm en graad

Wanneer we de resultaten voor receptieve activiteiten opsplitsen naar onderwijsvorm en graad, merken we enkele sterke verschillen op. In de eerste graad zien we dat toneel en dansvoorstellingen gangbaarder zijn in de A-stroom dan de B-stroom. 66,8% van de A-stroom leerlingen kon het afgelopen schooljaar een toneelstuk gaan bekijken, tegenover 48,9% van de B-stroomleerlingen. Deze laatsten hadden dan weer vaker de kans om deel te nemen aan een project rond kunst en cultuur het lopende schooljaar. We merken op dat voornamelijk het bibliotheekbezoek en het bijwonen van literaire evenementen sterk daalt na de eerste graad.

In het ASO kan er ongeveer evenveel geparticipeerd worden als in de A-stroom en worden er meer activiteiten aangeboden dan in het TSO en BSO. Wederom stellen we de grootste verschillen vast in het bijwonen van toneel- of dansvoorstellingen: waar in het ASO 71,8% van de leerlingen de kans heeft deze voorstellingen bij te wonen, is dit in het TSO 61,8% en in het BSO 44%. Hetzelfde geldt voor een museum over wetenschap of techniek: waar in het ASO 62,1% van de leerlingen aangeeft de mogelijkheid te hebben dit te bezoeken in de schoolcontext, is dit in het TSO 49% en in het BSO 40,3%. Een bioscoopbezoek komt vaker voor in het ASO en ongeveer evenveel in het TSO, maar minder in het BSO. In het ASO is er eerder de mogelijkheid om een kunstmuseum te bezoeken of een project rond kunst en cultuur bij te wonen dan in het TSO en BSO (waar deze activiteiten ongeveer evenveel georganiseerd worden). In het ASO wordt er vaker een klassiek concertbezoek aangeboden en een stadsbezoek gedaan, iets meer dan in het TSO. We stellen geen verschillen vast tussen de onderwijsvormen in tweede en derde graad voor het bijwonen van literaire evenementen en bibliotheekbezoeken.

Tabel 29. Receptieve cultuurparticipatie het afgelopen schooljaar; percentage leerlingen dat per activiteit aangeeft of dit door de school georganiseerd werd; naargelang onderwijsvorm

	A-stroom	B-stroom	ASO	BSO	TSO
Film	51,9% _a	57,8% _{a, b, c}	61,1% _c	51,4% _a	60,8% _{b, c}
Pop-of rockconcert	7,4% _{a, b}	11,1% _b	6,5% _{a, b}	3,3% _c	5,0% _{a, c}
Klassiek concert	6,2% _a	7,5% _a	6,6% _a	4,0% _{a, b}	2,1% _b
Museum	49,2% _a	40,5% _{a, b}	62,1% _c	40,3% _b	49,0% _a
Wetenschap/techniek					
Kunstmuseum	15,8% _a	18,1% _a	36,7% _b	19,0% _a	17,0% _a
Toneel/dansvoorstelling	66,8% _{a, b}	48,9% _c	71,8% _b	44,0% _c	61,8% _a
Stadsbezoek	41,0% _a	38,0% _a	54,8% _b	48,8% _{b, c}	46,6% _{a, c}
Bibliotheek	34,5% _a	43,5% _a	13,5% _b	15,0% _b	13,6% _b
Project kunst en cultuur	23,4% _a	31,8% _b	25,2% _{a, b}	15,5% _c	13,2% _c
Literair event	17,9% _a	17,1% _a	10,2% _b	8,5% _b	8,9% _b

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Conclusie:

Cultuureducatie op school bestaat in verschillende vormen en gebeurt op verschillende manieren: er wordt geleerd door en over cultuur, zowel receptieve als actieve vormen van cultuur worden aangeboden en dit zowel binnen als buiten de lessen, maar daarnaast komt cultuur ook op minder bewuste en expliciete wijze aan bod tijdens de les. In dit deel bekeken we het culturele aanbod in Vlaamse klassen en scholen.

We stellen allereerst vast dat de scholen eerder een traditioneel pad bewandelen op het vlak van cultuur. De meest gebruikte culturele elementen in de les zijn film (bij uitstek) en muziek; andere vormen gebruiken leerkrachten slechts sporadisch. Het actieve aanbod bestaat voornamelijk uit zingen, schrijven en beeldende kunst binnen de lessen en dansen en zingen buiten de lessen. De meest aangeboden receptieve activiteiten zijn een toneel of dansvoorstelling, film en museum over techniek, geschiedenis of wetenschap. Meer recentere culturele disciplines (bv. DJ'en en elektronische muziek) worden over het algemeen minder aangeboden in het kader van cultuureducatie op school.

Het aanbod verschilt bovendien heel sterk naargelang onderwijsvorm. Deze verschillen in aanbod, zijn reeds merkbaar in de eerste graad. De verschillen tussen A- en B-stroom zijn er vooral naargelang soort activiteit: in de B-stroom gaat er relatief meer aandacht naar eerder populaire culturele activiteiten, terwijl in de A-stroom meer wordt gefocust op kunstactiviteiten. In zowel het formele (bv. kunstvakken) als minder formele aanbod (bv. extra-curriculaire culturele activiteiten) merken we op dat cultuur een veel prominentere plaats krijgt in het ASO dan in het TSO. En in het BSO blijkt cultuur nog minder aanwezig. Tevens gebruiken leraren in het ASO vaker culturele elementen en lezen leerlingen in deze richtingen veel vaker boeken in opdracht van de school in vergelijking met TSO- of BSO- opleidingen. Ook het aanbod verschilt: een activiteit als film is relatief gezien meer te vinden in het aanbod van TSO-leerlingen, terwijl er in het ASO relatief meer aandacht gaat naar het kunstenaanbod zoals musea en theatervoorstellingen. In zowel het TSO als BSO zijn er relatief gezien eerder opties om creatief aan de slag te gaan met multimedia, iets wat in het ASO relatief gezien minder voorkomt.

Er is bovendien een sterke terugval van cultureel leren in de bovenbouw van het secundair onderwijs. Dit komt ten eerste tot uiting in het aanbod van vakken: in de eerste graad staat muzikale en plastische opvoeding op het programma van zowel leerlingen in de A- als B-stroom, maar in de hogere graden is dit aanbod van creatieve vakken beperkt. De organisatie van zowel actieve als receptieve culturele activiteiten daalt ook na de eerste graad. Deze daling is het sterkst in de BSO- en TSO-richtingen.

3.3 Cultuurbeleving op school

Naast informatie over het aanbod en het participatiegedrag van de leerlingen, werd in de vragenlijst tevens gevraagd naar een aantal elementen die betrekking hebben op de cultuurbeleving op school. Meer specifiek polsten we naar de omkadering die werd gegeven bij culturele uitstappen met school, de perceptie en appreciatie van culturele activiteiten en de inbreng die leerlingen zelf hebben in de culturele activiteiten die door de school worden georganiseerd.

3.3.1 Omkadering receptieve cultuurparticipatie

- *Meest voorkomende omkadering van culturele activiteiten: bespreken of mening geven in de klas omtrent voorstelling/museum*
- *Minst aangeboden: “zelf iets maken om in contact te komen met het thema”*
- *Meer omkaderende activiteiten in ASO*
- *Meer omkadering bij museumbezoek*

Twee culturele activiteiten die op het programma van menig student staan in het secundair onderwijs, zijn het bezoek aan een museum en/of tentoonstelling en het bijwonen van een theatervoorstelling. De manier waarop een dergelijk bezoek wordt voorbereid en omkaderd, verschilt evenwel van school tot school. We vroegen daarom alle leerlingen die aangaven een van beide activiteiten het afgelopen schooljaar gedaan te hebben, naar de manier waarop deze activiteit vooraf, ter plekke en achteraf werd omkaderd. We beschrijven in deze paragraaf eerst de omkadering bij museum en tentoonstellingsbezoeken en nadien hoe dit gebeurt bij theaterbezoek.

3.3.1.1 Museum/tentoonstelling

40% van de leerlingen gaf aan een museum en/of tentoonstelling met de school bezocht te hebben het voorbije schooljaar. Bijna alle leerlingen die aangaven een museum bezocht te hebben, gaven aan dat een van de voorgelegde omkaderingsvormen plaatsvond. Slechts voor 1,4% was er bij het bezoeken van een museum of tentoonstelling geen enkele vorm van omkadering. Als er een activiteit georganiseerd werd (museum of tentoonstelling bezocht), waren omkaderende activiteiten eerder minder creatieve zaken zoals ‘de mening geven’ of ‘erover praten in de klas’, eerder dan meer creatieve en meer uitgewerkte activiteiten zoals zelf iets maken om het thema te leren kennen of een spel of doe-opdracht.

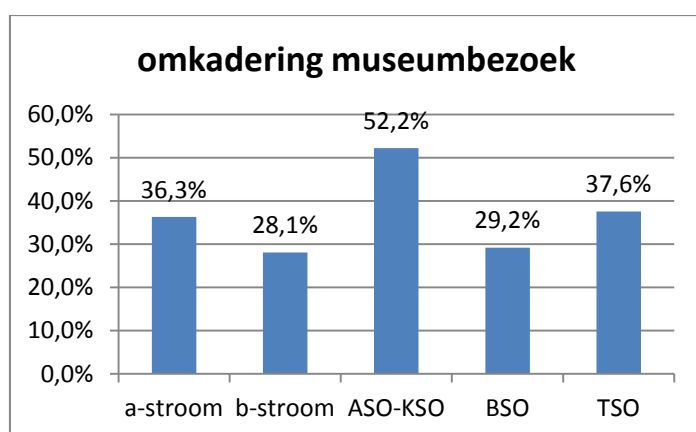
De meerderheid van de leerlingen geeft aan dat een bezoek aan een museum of tentoonstelling wordt nabesproken in de klas (68,8%). Ook 78,4% van de leerlingen die een museum met de school bezocht het lopende schooljaar, zegt dat ze na het bezoek hun mening mochten geven. De meerderheid van de leerlingen indiceert tevens dat ter plaatse een duiding van de activiteit plaatvond: een begeleide rondleiding of een inleiding van iemand van buiten de school of de leerkracht. Deze mondelinge toelichting ter plaatse krijgt duidelijk de voorkeur boven meer passieve inlichtingen vooraf zoals het meegeven van een informatiebrochure. Daarnaast blijkt uit de cijfers dat museumbezoek vaak plaatsvindt in het kader van schoolinhouden: 53,9% van de leerlingen gaf aan dat zij in een of meerdere lessen werkten rond het thema en 38,8% wijst aan dat de activiteit kaderde in een groter project waarrond werd gewerkt op school. Vormen van

omkadering waarin leerlingen meer actief worden betrokken, komen in beperktere mate voor. Een spel of doe-opdracht verbonden aan de activiteit wordt nog wel door 47,9% van de leerlingen vermeld. Maar een verslag schrijven over de activiteit of zelf iets maken om in contact te komen met het thema, wordt door respectievelijk 35,9% en 21,5% van de jonge museumbezoekers aangeduid.

Tabel 30. Omkaderende activiteiten bij een museumbezoek; percentage leerlingen dat aangeeft dat dit gebeurt (enkel leerlingen die aangaven dat museumbezoek heeft plaatsgevonden)

	% dat aangeeft dat deze omkadering plaatsvond bij museumbezoek	N
"We mochten onze mening geven in de klas"	78,4%	1596
"We bespraken de activiteit nadien in de klas"	68,8%	1598
"We kregen een begeleide rondleiding"	65,7%	1599
"Iemand van buiten de school gaf een inleiding"	63,4%	1598
"De leerkracht gaf een inleiding"	56,6%	1580
"We werkten in een of meerdere lessen rond het thema"	53,9%	1602
"Er was een spel of doe-opdracht verbonden aan de activiteit"	47,9%	1602
"We kregen een informatiebrochure mee"	46,0%	1606
"De activiteit kaderde in een groter project waarrond we werkten"	38,8%	1586
"We moesten een verslag schrijven"	35,9%	1589
"We mochten zelf iets maken om in contact te komen met het thema"	21,5%	1587

Ook voor de omkadering gingen we na of deze gehanteerde vormen verschilden naargelang onderwijsvorm. Het valt in de eerste plaats op hoe dergelijke omkadering opvallend meer voorkomt in het algemeen onderwijs. Deze omkadering vindt minder plaats in het TSO en de A-stroom en nog minder in de B-stroom en het BSO.

Figuur 19. Omkaderende activiteiten museumbezoek naargelang onderwijsvorm; algemeen voor alle omkaderende activiteiten bij het museumbezoek (enkel leerlingen die aangaven dat een museum bezocht werd)

Specifiek per activiteit, naargelang onderwijsvorm, zien we dat een spel- of doe-opdracht iets is dat meer in de eerste graad gebeurt. Er wordt wel minder aan deze jongeren (vooral in de A-stroom) gevraagd om een verslag te schrijven dan in de tweede en derde graad het geval is. In de verschillende onderwijsvormen wordt ongeveer evenveel naar de mening van de leerlingen gevraagd. Opvallend is wel dat er in het ASO meer gewerkt wordt rond hetzelfde thema van het

museumbezoek in meerdere lessen, evenals dat de activiteit kadert in een groter project. Dit komt minder voor in het TSO en in het BSO.

Tabel 31. Omkadering museum; percentages leerlingen naargelang onderwijsvorm die aangeven dat deze omkadering plaatsvond (enkel leerlingen die deze activiteit aangeboden kregen)

	A- stroom	B- stroom	ASO	BSO	TSO
"We kregen op voorhand een informatiebrochure mee over de activiteit"	51,0% _a	58,2% _a	44,6% _{a,b}	48,0% _{a,b}	38,8% _b
"We werkten in één of meerdere lessen rond de inhoud/het thema van het museum"	55,8% _{a,b}	56,2% _{a,b}	60,2% _b	44,4% _a	46,7% _a
"De activiteit kaderde in een groter project waarrond we werkten"	35,2% _{a,b}	36,4% _{a,b}	43,5% _b	38,7% _a	33,4% _a
"Onze leraar/lerares gaf ons ter plekke een inleiding"	50,5% _a	44,9% _a	62,8% _b	58,1% _{a,b}	52,9% _a
"Iemand van buiten de school (bv. iemand van het museum) gaf ons een inleiding"	73,2% _a	56,2% _b	59,9% _b	57,3% _b	66,7% _{a,b}
"Er was een spel en/of doe-opdracht verbonden aan de activiteit (bv. zoektocht, quiz, ...)"	60,1% _a	59,6% _a	42,7% _c	41,2% _c	47,1% _{b,c}
"We kregen een begeleide rondleiding"	72,6% _a	57,3% _{a,b}	65,5% _{a,b}	58,7% _b	66,8% _{a,b}
"We moesten nadien een verslag schrijven over de activiteit"	25,8% _a	36,4% _{a,b}	35,3% _b	41,5% _b	42,0% _b
"We bespraken de activiteit nadien in de les"	73,6% _a	65,6% _{a,b}	71,4% _a	66,2% _{a,b}	61,9% _b
"We mochten nadien onze mening geven over de activiteit"	79,0% _a	70,0% _a	81,4% _a	77,8% _a	74,8% _a
"Door zelf iets te maken kwamen we in contact met het thema van de tentoonstelling/museum"	26,3% _{a,b}	36,7% _b	19,3% _{a,c}	24,6% _{a,b}	15,1% _c

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

3.3.1.2 *Theatervoorstelling*

Een gelijkaardige set van vragen werd voorgelegd aan de 54,39% van de leerlingen die te kennen gaven een theatervoorstelling bijgewoond te hebben met de school. Ook hier geeft de overgrote meerderheid (94,3%) van de leerlingen aan dat minstens een vorm van omkadering plaatsvond. Gemiddeld gaat dit dan over 2,1 activiteiten bij een voorstelling het afgelopen schooljaar.

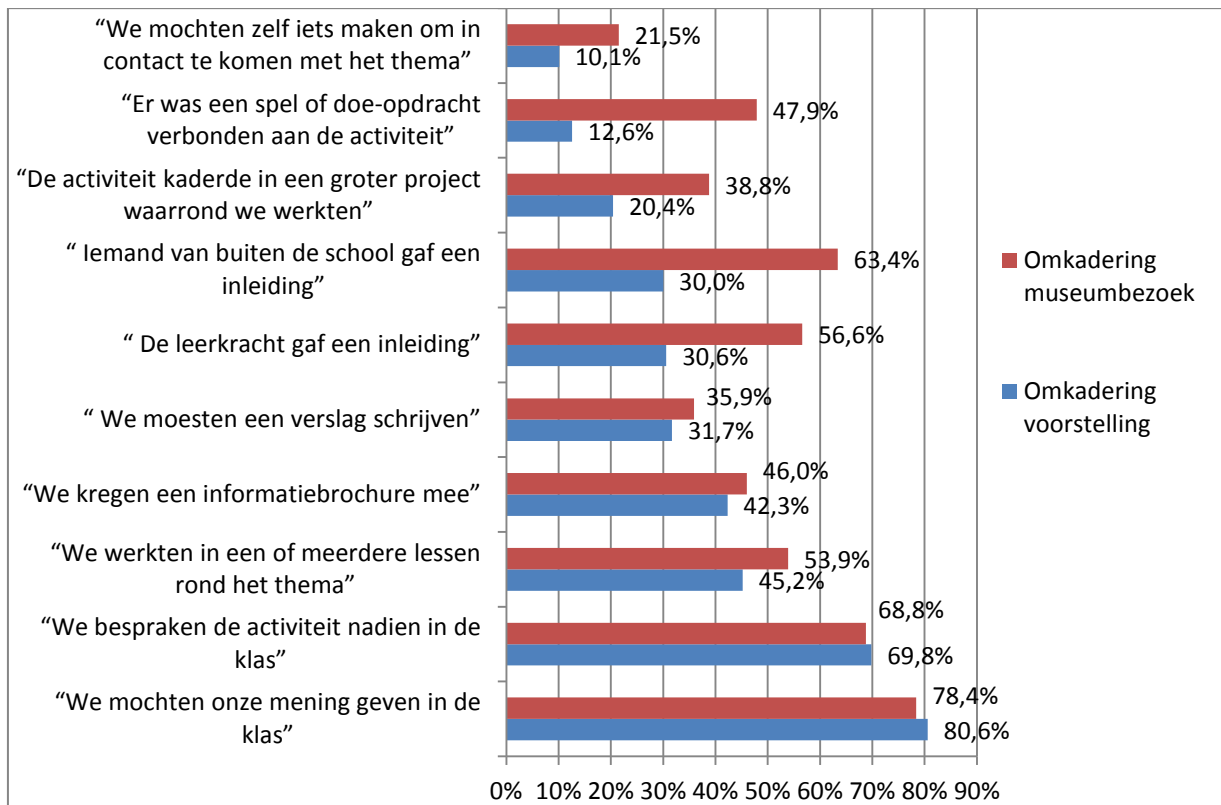
Net als bij het museumbezoek zijn de meest toegepaste omkaderingsactiviteit wederom het uiten van de mening betreffende de activiteit (80,6%) en de bespreking van de inhoud van de voorstelling in de les (69,8%). De andere omkaderingsactiviteiten worden heel wat minder toegepast. Bovendien worden ze ook minder toegepast dan bij een museumbezoek (zoals te zien in Figuur 20). Bij museumbezoek gaf 53,9% van de leerlingen aan dat rond het thema gewerkt werd in de lessen, voor theaterbezoek zegt 45,2% van de leerlingen dat ze dit doen. Inleidingen of extra informatie worden eveneens heel wat minder meegegeven bij voorstellingen: 30,6% van de leerlingen rapporteerde dat de leraar een inleiding gaf, 30% van de studenten duidde aan dat er iemand van buiten de school de voorstelling op voorhand kaderde (ter vergelijking bij museumbezoek was dit respectievelijk 56,6% en 63,4%). Wel diende ook hier ruim 30% van de leerlingen een verslag te schrijven voor de activiteit.

In het kader van het theaterbezoek blijft de omkadering nog meer een passief gebeuren dan bij het museumbezoek. Slechts 10,1% van de leerlingen gaf aan zelf iets gemaakt te hebben om zich in te

werken in het thema. Slechts 14,3% kon met de regisseur, choreograaf, acteurs of dansers spreken achteraf. Voor 12,6% van de leerlingen was er een spel of doe-opdracht verbonden aan de activiteit. Hier treffen we het grootste verschil aan met de omkadering van een museumbezoek, waar voor bijna de helft van de leerlingen (47,9%) een spel-of doe-opdracht georganiseerd werd in het thema van de uitstap. Tenslotte kadert toneelbezoek nog veel minder in een groter project waarrond wordt gewerkt op school: 20,4% gaf aan dat de activiteit kaderde in een groter geheel. Een museumbezoek wordt dus opvallend meer en diepgaander omkaderd dan een theater- of dansvoorstelling. We stellen dit vast voor alle omkaderende activiteiten, behalve dat er na een voorstelling meer dan na een museumbezoek over gepraat wordt in de klas of aan de leerlingen de mening gevraagd wordt.

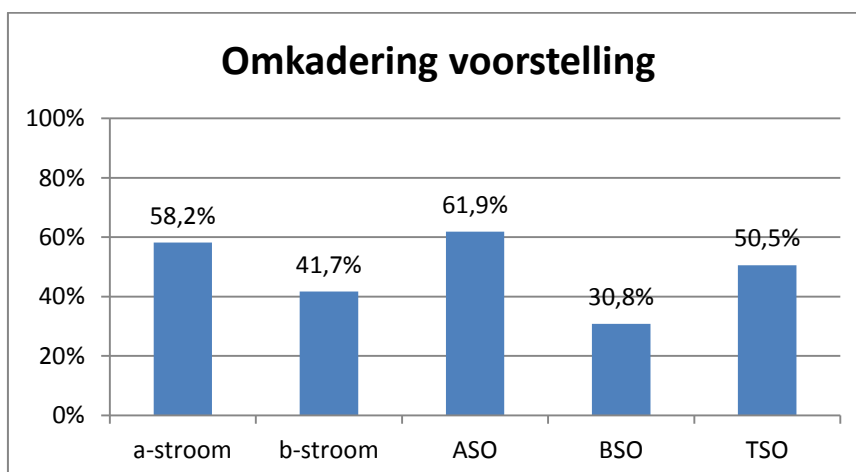
Tabel 32. Omkaderende activiteiten bij een voorstelling; percentage leerlingen dat aangeeft per activiteit dat dit gebeurde (enkel leerlingen die voorstelling bezochten met school)

	% dat aangeeft dat deze omkadering plaatsvond bij voorstelling	N
"We mochten onze mening geven in de klas"	80,6%	2197
"We bespraken de activiteit nadien in de klas"	69,8%	2193
"We werkten in een of meerdere lessen rond het thema"	45,2%	2209
"We kregen een informatiebrochure mee"	42,3%	2209
" We moesten een verslag schrijven"	31,7%	2195
" De leerkracht gaf een inleiding"	30,6%	2197
" Iemand van buiten de school gaf een inleiding"	30,0%	2202
"De activiteit kaderde in een groter project waarrond we werkten"	20,4%	2201
" We konden met de regisseur, choreograaf, acteurs of dansers spreken achteraf"	14,3%	2195
"Er was een spel of doe-opdracht verbonden aan de activiteit"	12,6%	2201
"We mochten zelf iets maken om in contact te komen met het thema"	10,1%	2199

Figuur 20. Omkadering culturele uitstappen, vergelijking theaterbezoek en museumbezoek; percentage van deelnemers per activiteit die aangeven dat deze omkadering georganiseerd werd (enkel leerlingen die aangaven dat museum- of voorstellingsbezoek plaatsvond)

Wanneer we specifiek naar omkaderende activiteiten bij een voorstelling per onderwijsvorm kijken, stellen we vast dat er daar in de A-stroom meer aandacht voor is dan in de B-stroom. De aandacht voor omkadering is ongeveer even hoog in de A-stroom als in het ASO, waar er op zijn beurt meer aandacht is voor omkadering dan in het TSO. In deze laatste is er wederom meer aandacht voor omkadering dan in het BSO.

Figuur 21. Omkaderende activiteiten voorstelling naargelang onderwijsvorm; algemeen voor alle omkaderende activiteiten bij een voorstelling

Net als bij museumbezoeken, wordt er van jongeren uit de eerste graad (vooral in de A-stroom) minder verwacht een verslag te schrijven. Dit is eerder een activiteit voor de hogere graden. In de eerste graad ligt de klemtoon veel meer op het ervaren en doen. Als er al actieve activiteiten plaatsvinden in het thema van de voorstelling, is dit voornamelijk in de eerste graad. Zo dienen leerlingen in de eerste graad vaker zelf iets maken om in contact te komen met inhoud van de voorstelling. In de B-stroom hebben ze bovendien meer de kans om een acteur, danser of de regisseur te ontmoeten na een voorstelling of is er vaker een spel of doe-opdracht verbonden aan de voorstelling dan voor leerlingen uit de A-stroom. 27% van de B-stroom jongeren geeft aan dat een spel- of doe-opdracht georganiseerd werd wanneer een voorstelling bezocht werd, terwijl slechts 16% van de leerlingen uit de A-stroom dit aangeeft¹².

Ook in de bovenbouw blijven verschillen tussen de onderwijsvormen bestaan. In het BSO blijkt de omkadering vaker topdown te gebeuren. Leraren geven vaker een inleiding en leerlingen hebben minder de mogelijkheid om nadien hun meningen over de activiteit te geven in de lessen, iets wat eerder in het ASO en het TSO gebeurt. In het BSO wordt er eveneens minder in verschillende lessen rond het thema van de voorstelling gewerkt. Wel is het zo dat áls er een voorstelling bezocht werd in het BSO, er vaker een spel-of doe-opdracht aan verbonden was (16,2%) dan in het ASO (8,4%)¹³.

Tabel 33. Omkadering voorstelling: percentages leerlingen dat bepaalde soort omkadering krijgt naar onderwijsvorm (enkel leerlingen die voorstelling bezochten met school)

	A-stroom	B-stroom	ASO	BSO	TSO
"We kregen op voorhand een informatiebrochure mee over de activiteit"	60,9% _a	38,0% _b	57,6% _a	60,2% _a	59,2% _a
"We werkten in één of meerdere lessen rond de inhoud/het thema van de voorstelling"	42,3% _{a,b,c}	49,3% _{a,b,c}	48,7% _c	35,9% _b	46,5% _{a,c}
"De activiteit kaderde in een groter project waarrond we werkten"	22,2% _a	31,4% _a	20,8% _{a,b}	19,7% _{a,b}	15,0% _b
"Onze leraar/lerares gaf ons ter plekke een inleiding"	31,4% _{a,b,c}	48,2% _d	25,9% _c	41,6% _{b,d}	26,1% _{a,c}
"Iemand van buiten de school (bv. iemand van het museum) gaf ons een inleiding"	38,4% _a	31,7% _{a,b}	26,1% _b	30,6% _{a,b}	26,8% _b
"Er was een spel en/of doe-opdracht verbonden aan de activiteit (bv. zoektocht, quiz, ...)"	15,9% _a	27,0% _b	8,4% _c	16,2% _{a,b}	11,6% _{a,c}
"We konden de regisseur, choreograaf of dansers ontmoeten"	16,4% _{a,b}	23,9% _b	13,3% _a	14,3% _{a,b}	10,4% _a
"We moesten nadien een verslag schrijven over de activiteit"	21,1% _a	27,2% _{a,b}	33,9% _b	36,6% _b	37,1% _b
"We bespraken de activiteit nadien in de les"	68,7% _a	63,2% _a	71,8% _a	64,3% _a	71,9% _a
"We mochten nadien onze mening geven over de activiteit"	81,5% _{a,b,c,d}	71,5% _d	82,9% _c	73,4% _{b,d}	82,4% _{a,c}
"Door zelf iets te maken kwamen we in contact met het thema van de tentoonstelling/museum"	13,4% _a	27,5% _b	7,7% _c	10,0% _{a,c}	5,4% _c

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

¹² Let op: in de A-stroom (of ASO) wordt een voorstelling wel vaker bezocht dan in de B-stroom (of BSO). Bovendien geven niet veel leerlingen aan dat er een spel-of doe-opdracht voorzien was bij een voorstelling. Maar als deze er is en B-stroom- (of BSO-) leerlingen bezochten een voorstelling, wordt een spel- of doe-opdracht vaker door hen aangegeven.

¹³ Zie voetnoot 12

3.3.2 Beoordeling aanbod door leerlingen

- *Meest geapprecieerd door leerlingen: pop- of rockconcert, film bekijken en stadsbezoek*
- *Algemene beoordeling kunstmuseum: Eerder negatief. Toch is het belangrijk dat er musea bestaan en is het iets voor iedereen. Maar 38,5% denkt er niet aan om zelf naar een kunstmuseum gaan*
- *De grootste groep leerlingen vindt het laatste museumbezoek of voorstelling wel leerrijk, plezierig en boeiend, maar eerder iets waar ze nooit zelf naartoe zouden gaan.*

We lieten leerlingen de culturele activiteiten en uitstappen die ze met hun school het voorbije jaar reeds gedaan hadden, quoteren op tien. De activiteiten die het meest positief beoordeeld werden, zijn het bezoeken van een pop-of rockconcert en het gaan kijken naar een film. Zij kregen een gemiddelde score van respectievelijk 7,6 en 7,4 op tien en de helft van de klas gaf een score van 8 op tien of meer. De populariteit van deze activiteiten is niet zo verwonderlijk, vermits het hier gaat om activiteiten die sterk aanleunen bij de leefwereld van jongeren. Meer verrassend is de vaststelling dat de gemiddelde quoteringen van de andere culturele activiteiten niet zo sterk verschillen. Ook stadsbezoeken, theatervoorstellingen, projecten rond kunst en cultuur en literaire evenementen krijgen een gemiddelde score van 7 of meer. Museumbezoek behaalt net geen gemiddelde score van 7. Opvallend hierbij is dat kunstmusea en musea over wetenschap en techniek gelijke scores behalen van 6,8 op 10. De minst positief beoordeelde activiteiten zijn het bijwonen van een concert van klassieke muziek of opera, maar met toch nog een gemiddelde- en mediaanscore van 6 op 10.

We merken ook dat, met uitzondering voor de eerder zelden aangeboden literair evenementen, deze scores verschillen naargelang onderwijsvorm. Onder meer voor film merken we dat A-stroom en ASO- leerlingen positiever zijn dan BSO-leerlingen. ASO- en A-stroom-leerlingen zijn opvallend meer dan leerlingen in andere richtingen geïnteresseerd in niet-kunstmusea en kunstmusea. Een popconcert wordt positiever onthaald in de A-stroom dan in de B-stroom. ASO-leerlingen staan ook positiever tegenover de bezochte klassieke concerten dan leerlingen in het BSO en TSO. Andere activiteiten worden grotendeels op dezelfde manier beoordeeld, waarbij leerlingen uit de A-stroom en het ASO positiever beoordelen, positiever dan zowel leerlingen in het TSO als in het BSO en vaak ook positiever dan de B-stroom-leerlingen (maar voor B-stroom zijn er minder significante verschillen terug te vinden¹⁴).

¹⁴ Deze gegevens zijn het resultaat van een ANOVA-analyse, met Bonferroni-toets. Resultaten te verkrijgen op aanvraag.

Tabel 34. Beoordeling receptieve cultuureducatie; scores voor activiteiten dit schooljaar aangeboden door de school (enkel leerlingen die deze activiteit aangeboden kregen beoordelen de activiteit)

	Mediaan	Gemiddelde score op 10	N
Pop- of rockconcert	8	7,6	167
Film bekijken	8	7,4	2038
Stadsbezoek met rondleiding	7	7,3	1616
Toneel of dansvoorstelling	7	7,2	2181
Groot project rond kunst en cultuur	7	7,1	654
Literair evenement	7	7,0	359
Kunstmusea	7	6,8	794
Musea betreffende wetenschap en techniek	7	6,8	1803
Bibliotheekbezoek	6	6,3	680
Concert van klassieke muziek of opera	6	5,9	120

Aan alle leerlingen, ongeacht of ze reeds met de school een museum bezochten, werd gevraagd kunstmusea te beoordelen aan de hand van een uitgebreide set van differentiaal. De leerlingen kregen daartoe 6 semantische differentiaal (bv. boeiend-saai) voorgelegd. Ze dienden op een zevenpuntenschaal aan te duiden waar ze hun evaluatie positioneerden. Uit de antwoorden blijkt duidelijk dat jongeren zelf niet naar een kunstmuseum toe zouden gaan; maar liefst 38,5% van de leerlingen duidt de uiterst negatieve score (-3) aan. Een meerderheid van de jongeren vindt kunstmusea saai (59,3% positioneert zich aan de saai-zijde) en 35,7% van alle respondenten geeft zelfs aan deze musea heel saai te vinden. Ook de andere cijfers vallen vrij negatief uit. Zo vindt ook meer dan helft een museumbezoek niet ontspannend, en plaatst zelfs 30% van de respondenten zich in de uiterste categorie. Meer dan de helft kan er zich niet op concentreren en geeft aan dat het echt niets voor hem/haar is. Ook voelen de meeste jongeren er zich eerder een buitenbeentje. Dit kan mogelijk gerelateerd zijn aan het gegeven dat 40,7% van de leerlingen aangeeft er te weinig van te kennen. Desalniettemin vindt 43% van de jongeren het belangrijk dat er kunstmusea bestaan en vindt 47,5% van de jongeren dat kunstmusea voor iedereen zijn en niet elitair te noemen zijn.

Tabel 35. Algemene perceptie kunstmusea, vraag voorgelegd aan alle respondenten (N=3726-3817)

	(-3)	(-2)	(-1)	(0)	(1)	(2)	(3)	
Saai	35,7	13,0	10,6	23,9	9,2	4,9	2,7	Boeiend
Ik denk er niet aan om er naartoe te gaan	38,5	15,0	12,6	22,5	7,2	2,3	1,9	Ik denk er vaak aan om er naartoe te gaan
Helemaal niet ontspannend	29,8	11,7	12,0	24,9	13,1	5,6	2,9	Zeker ontspannend
Ik ken er te weinig van	40,6	16,4	11,8	17,0	7,8	4,3	2,2	Ik ken er wel iets van
Ik kan me er niet op concentreren	32,1	12,2	11,3	22,1	13,0	5,9	3,4	Ik kan me er wel op concentreren
Dat is echt iets voor mij	14,3	6,7	7,5	17,7	10,4	14,3	29,2	Dat is echt niets voor mij
Je moet er heel veel van kennen	19,2	9,1	9,4	37,9	10,0	5,5	8,8	Je moet er helemaal niet veel van kennen
Kunstenaars doen altijd overdreven	23,7	9,7	11,4	39,7	9,1	3,5	2,9	Kunstenaars doen nooit overdreven
Een warme sfeer	11,1	8,2	13,4	36,7	11,4	6,0	13,2	Een kille sfeer
Zeer belangrijk dat het bestaat	17,0	13,6	12,5	28,8	9,0	6,3	12,8	Helemaal niet belangrijk dat het bestaat
Heel veel van mijn familie of vrienden gaan naar musea	12,0	5,0	7,3	21,9	12,6	15,7	25,4	Niemand van mijn familie of vrienden gaat naar musea
Goedkoop	10,0	4,2	5,6	42,9	14,6	9,2	13,5	Duur
Ik zou me er een buitenbeentje voelen	21,9	11,3	10,1	32,7	9,9	6,8	7,2	Ik zou me er geen buitenbeentje voelen
Voor iedereen	29,0	10,3	8,2	26,5	9,1	5,0	11,8	Elitair, voor een bepaald soort mensen

Voor het laatste bezoek aan een museum en een podiumkunstenvoorstelling met school, werd tevens een meer inhoudelijke evaluatie gevraagd, naar analogie met de vraag over kunstmusea (zie tabel 36 en 37). Ook hier dienden leerlingen scores te geven aan de hand van differentiaal. Hieruit blijkt dat de meningen niet zo uitgesproken zijn. De meeste leerlingen positioneren zich veilig in de middencategorie. Wel geeft 29% bij de evaluatie van het laatste museumbezoek en 24,5% bij het laatste theaterbezoek resoluut aan dat het iets is waar ze nooit zelf naartoe zouden gaan. Meer dan de helft van de jongeren positioneert zich aan deze kant van de geponeerde tegenstelling. Sommeren we de percentages aan de positieve en negatieve zijden, dan kunnen we vaststellen dat een meerderheid van de leerlingen het laatste museumbezoek eerder leerrijk vond (55%). Met uitzondering van het mate waarin het bezoek ontspannend wordt bevonden en het hoger aangehaalde item omtrent het zelf bezoeken van een dergelijk museum, scharen zich wel steeds meer jongeren aan de positieve dan aan de negatieve zijde: meer leerlingen vonden het een boeiende, nuttige en plezierige activiteit. Het laatste theaterbezoek (let op het gaat hier niet noodzakelijk om dezelfde leerlingen) wordt over het algemeen positiever beoordeeld wanneer het over het amusementsgehalte gaat. Zo geeft 53% van de leerlingen die het afgelopen schooljaar reeds naar een theatervoorstelling zijn geweest aan, dat ze het een plezierige ervaring vonden en vond 51% de voorstelling boeiend. Wel wordt theaterbezoek minder leerrijk en nuttig bevonden dan museumbezoek.

Deze evaluatie is opvallend positiever dan de visie van leerlingen op kunstmusea in het algemeen. Voor een deel heeft dit wellicht te maken met het feit dat 40,7% in de algemene beoordeling ook aangeeft er te weinig van te kennen. Dit kan ook hier betekenen: onbekend maakt onbemind. Het

is maar door het te ervaren dat jongeren zich er een beeld van kunnen vormen en dat ze er zich voor kunnen openstellen en het waarderen.

Tabel 36. Evaluatie laatst museumbezoek met school; vraag enkel voorgelegd aan respondenten die aangeven dit schooljaar een museum bezocht te hebben met school (N=1561-1594)

Beoordeling museumbezoek	(-3)	(-2)	(-1)	(0)	(1)	(2)	(3)	
Saai	10,6	8,0	12,4	29,3	17,5	16,6	5,7	Boeiend
Helemaal niet leerrijk	6,2	5,8	9,5	23,4	27,3	19,0	8,8	Heel leerrijk
Heel ontspannend	8,6	9,9	16,6	30,0	16,3	9,8	8,7	Helemaal niet ontspannend
Iets waar ik nooit zelf naar toe zou gaan	28,9	12,7	11,9	20,0	11,3	8,1	6,9	Iets waar ik zelf wel eens naar toe wil gaan
Nutteloos	10,6	7,9	11,3	28,6	21,9	14,0	5,8	Heel nuttig
Helemaal niet plezierig	10,1	7,9	10,5	27,0	22,9	15,2	6,4	Heel plezierig

Tabel 37. Evaluatie laatste theaterbezoek met school; vraag enkel voorgelegd aan respondenten die aangeven dit schooljaar een theater bezocht te hebben met school (N=2169-2196)

Beoordeling theaterbezoek	(-3)	(-2)	(-1)	(0)	(1)	(2)	(3)	
Saai	8,8	5,2	9,7	25,2	20,4	19,6	11,1	Boeiend
Helemaal niet leerrijk	14,6	11,0	14,6	27,8	17,6	10,3	4,2	Heel leerrijk
Heel ontspannend	14,3	13,7	15	23,5	13,1	11,6	8,8	Helemaal niet ontspannend
Iets waar ik nooit zelf naar toe zou gaan	24,9	11,4	13,0	22,6	11,5	8,4	8,3	Iets waar ik zelf wel eens naar toe wil gaan
Nutteloos	13,8	9,3	12,5	30,8	19,3	8,9	5,4	Heel nuttig
Helemaal niet plezierig	9,1	5,7	8,2	23,9	20,6	18,8	13,6	Heel plezierig

3.3.3 Inbreng leerlingen

- Een kwart van de leerlingen mag zelf culturele activiteiten suggereren (28,4%) evenals zelf culturele uitstappen organiseren buiten de lessen (23,7%)

Jongeren worden zelden betrokken in het opstellen van een cultureel programma op school. Slechts 28,4% van de leerlingen geeft aan dat ze zelf culturele activiteiten mogen suggereren voor de lessen. Ook de inspraak in extra-curriculaire culturele uitstappen is beperkt en is maar mogelijk voor 23,7% van de ondervraagden. Wel kan meer dan de helft van de leerlingen (69,1%) in de leerlingenraad terecht met suggesties voor culturele activiteiten. Vraag blijft uiteraard in welke mate er rekening gehouden wordt met de geformuleerde suggesties en in welke mate jongeren ook effectief culturele activiteiten suggereren.

Conclusie paragraaf 3.3:

In bovenstaande paragraaf, gingen we in op de wijze waarop culturele activiteiten worden beleefd door jongeren. Het is duidelijk, de algemene percepties met betrekking tot kunsten en cultuur zijn niet altijd even positief. Een kunstmuseum beschrijven leerlingen eerder als saai, iets waar ze weinig van kennen, niet ontspannend, iets waar je je moeilijk op kan concentreren, waar je je een buitenbeentje voelt en iets dat echt niets voor hem of haar is. Toch geven ze aan dat het belangrijk is dat er musea bestaan en is het volgens hen iets voor iedereen. Wat wel opvalt is dat, wanneer leerlingen dan ook effectief een voorstelling of museum bezocht hebben, ze er veel positiever tegenover staan. De grootste groep leerlingen vindt het laatste museumbezoek of de laatste voorstelling met school leerrijk, plezierig, nuttig en boeiend. Het laatste theaterbezoek wordt in het algemeen positiever beoordeeld wanneer het de amusementswaarde betreft (plezant en boeiend), maar wordt minder leerrijk en nuttig bevonden dan het laatste museumbezoek. Deze positieve waardering voor culturele activiteiten met school blijkt ook uit de vrij hoge punten die leerlingen geven aan de receptieve activiteiten die ze het afgelopen schooljaar bezochten. Zeer hoge scores vonden we voor activiteiten die dicht aansluiten bij de leefwereld van jongeren zoals het bezoek aan een pop- of rockconcert en een uitstap naar de bioscoop. Evenwel opvallend is dat de andere activiteiten niet zoveel slechter beoordeeld worden; zo krijgen ook eerder highbrow activiteiten een heel positieve beoordeling. Wel blijkt dat leerlingen in de A-stroom en het ASO positiever zijn in de beoordeling van deze activiteiten.

De omkadering kan deze perceptie mogelijk beïnvloeden. Leerlingen kregen bijna altijd wel een of andere vorm van omkadering bij de georganiseerde culturele activiteit. Meestal wordt de activiteit in de les besproken en moeten leerlingen hun mening formuleren omtrent de activiteit. Doorgaans betreffen het meer passieve vormen van omgaan met de bezochte cultuuruitingen. Zelden gebeurt het dan ook dat leerlingen zelf iets maken om in contact te komen met het thema van de voorstelling of de tentoonstelling. Eveneens minder voorkomend, is dat een activiteit kadert in een groter project, waar men meerdere lessen rond werkt. In het kader van het theaterbezoek blijft de omkadering nog meer een passief gebeuren dan bij het museumbezoek en vinden tevens heel wat minder omkaderende activiteiten plaats. Op het vlak van omkadering gebeurt het meest in het ASO. Deze leerlingen worden bovendien ook vaker actief betrokken in het informatie- en evaluatieproces en de activiteit kadert vaker in een project of in lessen op langere termijn. Verder stellen we vast dat de meer actieve vormen van omkadering (een spel of opdracht of zelf iets maken) vaker voorkomen in de eerste graad.

Uit de beschrijving van de omkadering blijkt reeds dat er nog wat ruimte is om jongeren meer te betrekken in de organisatie, beleving en evaluatie van culturele activiteiten. Dat blijkt tevens uit de vragen die expliciet ingingen op de betrokkenheid van de leerlingen. Daaruit blijkt dat jongeren nog niet vaak betrokken worden bij de organisatie van culturele activiteiten op school.

Conclusie hoofdstuk 3:

In het eerste deel van dit hoofdstuk stelden we sterke sociale verschillen vast op het vlak van de buitenschoolse cultuurparticipatie en cultuureducatie naargelang de onderwijsvorm waarin jongeren zitten. Het zijn voornamelijk ASO-leerlingen die actief zijn in cultuureducatie in het algemeen, evenals in het kunstonderwijs. Het DKO wordt vaak gekozen als instantie om lessen in cultuur te volgen, eerder dan verenigingen, clubs, jeugdhuizen en cultuurcentra. Het zijn voornamelijk de highbrow, klassieke culturele activiteiten die in het kunstonderwijs aan bod komen. Meer recente vormen van cultuur die vaak bij een jeugdig publiek populair zijn, worden niet echt beoefend in deze context. In minder formele context worden deze activiteiten soms wel gevolgd, maar deze cultuuraanbieders blijken vooralsnog niet zo'n groot bereik te hebben als het deeltijds kunstonderwijs. Het kunstonderwijs en andere vormen van buitenschoolse cultuureducatie bereiken vooral de jongste leerlingen. Hoewel we niet beschikken over longitudinale gegevens, geven jongeren aan dat ze vroeger vaker deelnamen aan het buitenschoolse cultuureducatief aanbod dan nu.

Gelijkaardige tendensen zien we bij de scholen. De verwachtingen ten aanzien van scholen staan mogelijks wat hoog gespannen, maar de school blijft het instituut bij uitstek om de sociale kloof in participatie te verkleinen. Dit door allerlei vormen van cultuureducatie aan te bieden en alle leerlingen de kansen te geven te participeren. Al de analyses wijzen echter uit dat scholen er (vooralsnog) niet in slagen deze kloof te dichten. Het moet gesteld, vandaag gebeurt er reeds heel wat op het vlak van culturele activiteiten op school. Maar door het ongelijke aanbod aan cultuurparticipatie en –educatiemogelijkheden in de verschillende onderwijsvormen, lijken scholen deze sociale ongelijkheid in participatie nog te versterken. De verschillen treffen we al in de eerste graad aan, in die zin dat de leerlingen in de A-stroom vaker participeren, evenals in meer highbrow activiteiten. Terwijl er in de B-stroom een kleiner aanbod is, en de focus dan eerder ligt op meer populaire activiteiten. In de hogere graden zet de trend zich verder op het vlak van verschillen in onderwijsvormen: in ASO-richtingen is er opvallend meer aandacht voor cultuur dan in TSO- of BSO-richtingen. Naast de terugval van cultuureducatie als hobby op oudere leeftijd, stellen we deze terugval ook op school vast: zowel in het aanbod van de kunstzinnige vakken, als in het aandeel receptieve en actieve culturele activiteiten dat georganiseerd wordt door de school. Cultuureducatie op school heeft bovendien een eerder klassiek karakter: leerkrachten gebruiken film in de klas, bieden leerlingen de mogelijkheid om te schrijven en te zingen en cultuuruitstappen gaan meestal naar een toneel en de bioscoop. De aandacht voor meer recentere vormen van cultuur blijven alsnog beperkt.

Tenslotte gingen we dieper in op de beleving van jongeren. Jongeren geven aan dat de omkadering van culturele activiteiten eerder een passief gebeuren is, in plaats van dat ze zelf cultuur creëren. Zo is de omkadering van deze activiteiten vaak beperkt tot 'het bespreken in de klas'. Bovendien is het vaak ook geen lange termijn project en gaat het om eenmalige activiteiten. Wanneer er actiever omgegaan wordt met deze activiteiten is dit vaker in de eerste graad. Als het om een langere termijn-project gaat, zal dat beduidend meer in het ASO gebeuren.

Wanneer jongeren culturele activiteiten beoordelen, vinden we aanwijzingen dat scholen wel degelijk een verschil kunnen maken. In de algemene evaluaties van culturele uitstappen via school, merken we dat, hoewel de meer jeugdgeoriënteerde activiteiten op het meeste bijval kunnen

rekenen, eigenlijk alle activiteiten positief beoordeeld worden. Ook blijkt dat de perceptie van het laatst bezochte museum met de school, positiever is dan de algemene perceptie van musea. De algemene percepties betreffende musea zijn zelfs eerder negatief te noemen. Maar als er gevraagd wordt naar de laatste voorstelling of museum dat bezocht werd met school, blijken leerlingen er grotendeels positief tegenover te staan: ze noemen het leerrijk, nuttig, boeiend en plezant. Een indicatie dat culturele activiteiten op school mogelijk de algemene percepties van jongeren betreffende culturele activiteiten (hier meer specifiek musea) kunnen veranderen.

4 Leerkrachten

4.1 Inleidend

In de (representatieve) steekproef treffen we 877 leerkrachten aan. De leerkrachten in deze dataset variëren in geslacht, leeftijd, aantal jaren dat ze les geven en mate waarin ze cultureel actief zijn. Ze zijn in verschillende onderwijsvormen werkzaam en geven les in uiteenlopende disciplines (wiskunde, talen, wetenschap...).

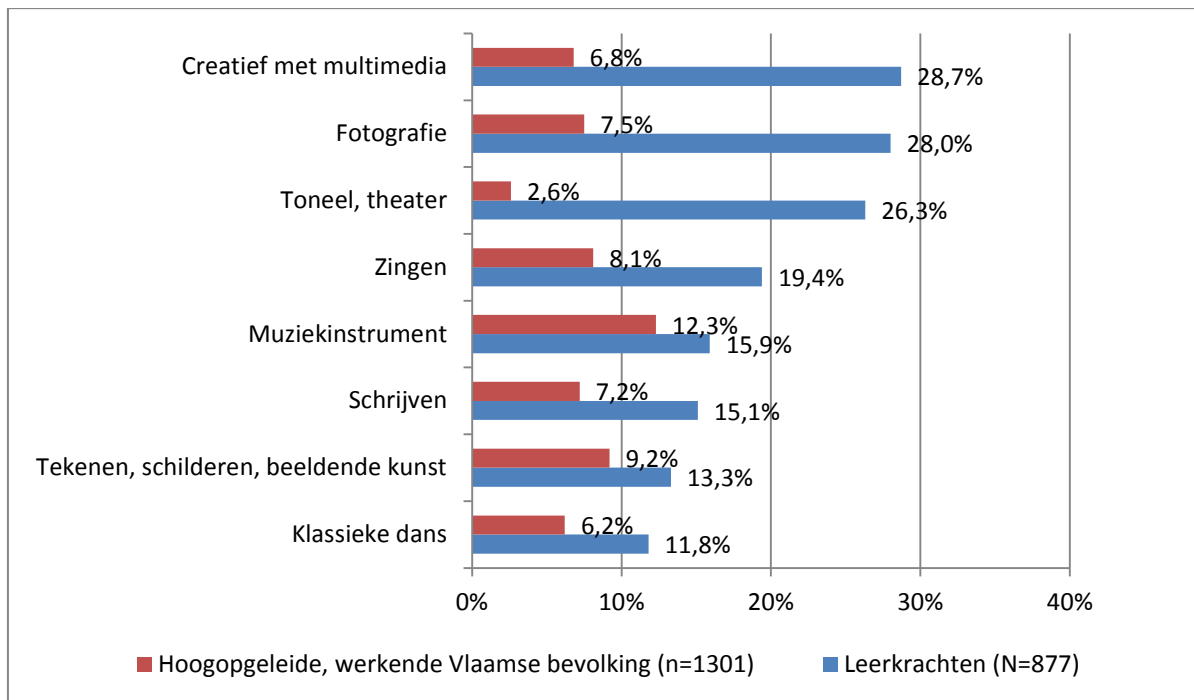
4.2 Cultuurparticipatie bij leerkrachten

- *Leerkrachten zijn cultureel actiever dan de Vlaamse, hoogopgeleide, werkende bevolking: zowel voor creatieve hobby's als voor receptieve participatie*

Eerder onderzoek wees al uit dat leraars zeer actief zijn op het vlak van cultuurparticipatie (de Jong & van de Kamp, 2000; Elchardus et al., 2009; Vanherwegen et al., 2010). Dit blijkt ook uit de huidige cijfers. Leraars zijn over het algemeen, zeer actief op het vlak van creatieve hobby's uitoefenen en als publiek bij culturele activiteiten. In figuur 22 vergelijken we de amateurkunstbeoefening van de leraren met andere werkende, hoger opgeleiden (minstens een diploma in het hoger onderwijs) in de Vlaamse bevolking¹⁵.

De verschillen zijn immens. Voor elk van de voorgelegde creatieve hobby's geven leraren meer aan deze te beoefenen tijdens hun vrije tijd. Zo geeft bijna 30% van de leerkrachten aan creatief te zijn met multimedia, evenals aan creatieve fotografie te doen, terwijl dit bij de rest van de hoogopgeleide, werkende bevolking in Vlaanderen respectievelijk slechts 6,8% en 7,5% is. Iets meer dan een kwart van de leerkrachten speelt ook toneel, bij de rest van de bevolking geeft slechts 2,6% aan toneel te spelen. Een vijfde van de leerkrachten zingt in de vrije tijd, tegenover de 8,1% van de hoger opgeleide, werkende bevolking die deze hobby aanduidt.

¹⁵ Dit doen we op basis van de Participatiesurvey 2014.

Figuur 22. Actieve culturele activiteiten van leerkrachten (N=877; Cultuureducatieonderzoek 2013) vergeleken met Vlaamse hoogopgeleide, werkende bevolking (N=1301; Participatiesurvey 2014)

Daarnaast wonen leraars ook heel wat culturele voorstellingen bij en bezoeken ze vaak culturele gelegenheden zoals een bezienswaardigheid of een bibliotheek. Drie kwart van de leerkrachten geeft aan dat ze de afgelopen maanden minstens eenmaal te vinden waren in een museum of dat ze een bezienswaardigheid bezocht hebben. Een gelijkaardig cijfer vinden we voor bibliotheekbezoek. Deze cijfers liggen eveneens een stuk hoger dan de algemene participatiecijfers en dan de participatiecijfers van andere hoger opgeleide werkenden in Vlaanderen. Slechts de helft van de hoogopgeleide, werkende Vlamingen bezoekt een museum, tentoonstelling of bibliotheek. 62,7% van hen bezoekt bezienswaardigheden of erfgoed. Bijna twee derde (64,2%) van de leraars bezoekt minstens één toneelstuk het afgelopen half jaar, dit in vergelijking met 42,9% van de hoogopgeleide, werkende bevolking.

Tabel 38. Receptieve cultuurparticipatie in de vrije tijd: leerkrachten versus hoogopgeleide, werkende Vlaamse bevolking

	% participerende leerkrachten	N	% hoogopgeleide, werkende bevolking	N
Museum of tentoonstelling	75,9%	711	53,1%	978
Bezienswaardigheden/Erfgoed	75,9%	710	62,7%	978
Bibliotheek	70,1%	710	47,6%	978
Toneel/theater	64,2%	712	42,9%	978
Niet-klassiek concert	44,2%	710	27,1%	978
Cultureel evenement	31,7%	707	-----	--
Ballet of dansvoorstelling	28,5%	709	18,2%	978
Literair evenement	27,7%	708	-----	--
Muziekfestival	26,9%	706	35,7%	978
Klassiek concert	21,7%	706	---	--

4.3 Cultuureducatie in de schoolcontext

4.3.1 Visie leerkrachten met betrekking tot cultuur op school

- Meer dan de helft van de leerkrachten is geïnteresseerd in cultuur (57,4%).
- 65,2% is het oneens met de stelling “Op school ligt de klemtoon op kennisoverdracht. De jongeren in contact brengen met kunst en cultuur is een zaak voor de ouders”.
- Meerderheid geeft aan dat leerlingen kunst moeten ervaren, eerder dan er kennis over te vergaren.
- Een vijfde vindt zijn/haar kennis van cultuur en het culturele aanbod te beperkt.
- 45% ervaart te weinig financiële middelen en te weinig tijd voor cultuur op school.
- Helft heeft geen idee of andere leerkrachten (ook) geïnteresseerd zijn in cultuur.
- Bijna drie kwart bevestigt de stelling dat ouders niet betrokken worden bij culturele activiteiten.

Aan de leerkrachten werden enkele stellingen voorgelegd waarvan ze moesten aangeven op een vijfpuntenschaal in welke mate ze het eens zijn. In deze lijst van stellingen vallen ruwweg drie categorieën te onderscheiden. Het eerste deel stellingen gaat over hoe leerkrachten zelf tegenover cultuur staan: zijn ze erin geïnteresseerd, kennen ze er iets van, vinden ze het belangrijk dit over te brengen op jongeren, vinden ze dat jongeren aan cultuur moeten deelnemen... Een tweede reeks stellingen gaat over de praktische mogelijkheden op school om cultuur tot bij de leerlingen te brengen. Het gaat dan over infrastructuur, tijd, middelen en de visie van de school ten opzichte van leerlingen en cultuur. Aansluitend daarbij worden de visie en handelingen van andere actoren in dit proces (volgens de leerkrachten) besproken. De rol die ouders, andere leerkrachten en de leerlingen in dit proces van cultuuroverdracht zouden moeten spelen.

We stellen in de eerste plaats vast dat 57,4% van de leerkrachten geïnteresseerd is in cultuur. Bijna de helft geeft aan voldoende van cultuur te kennen. Hoewel het een minderheid betreft, geeft toch nog ruim een vijfde (22,1%) van de leerkrachten aan dat hun kennis van cultuur en het culturele aanbod te beperkt is. De meerderheid van de leerkrachten is het er toch mee eens dat leerlingen

kunst en cultuur moeten ervaren, eerder dan er kennis over te vergaren. Al vindt 43,7% dat het nodig is leerlingen eerst wat kennis en inzicht te geven, alvorens ze mee te nemen naar culturele activiteiten. Het zou volgens de meerderheid ook beter zijn naar voorstellingen te gaan die aansluiten bij de leefwereld van jongeren. Anderzijds is 39,6% van mening dat het beter zou zijn mochten jongeren meer interesse tonen in kunst in plaats van zich puur op amusement te richten. In lijn hiermee is de meerderheid (64%) het er ook over eens dat leerlingen van vandaag hun klassiekers niet meer kennen.

Tabel 39. Stellingen voorgelegd aan leerkrachten met betrekking tot eigen kennis van cultuur en ideeën rond cultuur voor de leerlingen; percentages leerkrachten die het (helemaal) eens of (helemaal) oneens zijn

	(helemaal) eens	Tussen beide	(helemaal) oneens	N
Ik ken te weinig van cultuur en het cultureel aanbod	22,1%	33,2%	44,7%	774
Ik ben heel geïnteresseerd in cultuur	57,4%	32,5%	10,0%	769
Dat leerlingen kunst en cultuur ervaren is belangrijker dan dat ze kennis vergaren over kunst	51,4%	36,9%	11,7%	700
De leerlingen van vandaag kennen hun klassiekers niet meer	64,0%	30,7%	5,4%	704
Videospelletjes en gaming zijn niet goed voor de cognitieve ontwikkeling van de leerlingen	19,3%	42,6%	38,0%	699
De jongeren van vandaag zouden beter wat meer interesse tonen in de kunsten, in plaats van zich puur op amusement te richten	39,6%	43,8%	16,6%	703
Het is beter dat leerlingen naar voorstellingen gaan die aansluiten bij hun eigen leefwereld, dan om ze tegen hun zin naar een voorstelling te sturen	56,4%	24,9%	18,8%	703
Je moet leerlingen eerst kennis en inzicht in cultuur geven voor ze mee te nemen naar culturele activiteiten	43,7%	29,3%	27,0%	703

Ongeacht of leerkrachten nu geïnteresseerd zijn of niet in cultuur en dit willen overbrengen, moet de school hiervoor mogelijkheden bieden. De financiële, tijds- en infrastructuuraspecten zijn bijvoorbeeld van belang. De missie en visie van de school spelen hier eveneens een rol. In dat opzicht geeft drie kwart van de leerkrachten al aan, dat het zeker niet de bedoeling van de school is om de getalenteerde leerlingen naar de top te loodsen. 66,6% geeft aan dat zijn of haar school veel inspanningen doet om leerlingen uit sociaal zwakkere milieus alle kansen te geven. Specifiek met betrekking tot cultuureducatie, zegt 65,2% van de leerkrachten het oneens te zijn met de stelling “In deze school leggen we in de eerste plaats de klemtoon op kennisoverdracht. De jongeren in contact brengen met kunst en cultuur is een zaak voor de ouders”. Maar ongeveer 45% geeft aan dat de school te weinig financiële middelen en te weinig tijd heeft om daadwerkelijk culturele initiatieven op poten te zetten.

Tabel 40. Stellingen voorgelegd aan leerkrachten met betrekking tot mogelijkheden van de school om cultuureducatie te voorzien; percentages leerkrachten die het (helemaal) eens of (helemaal) oneens zijn

	(helemaal) eens	Tussen beide	(helemaal) oneens	N
In deze school leggen we in de eerste plaats de klemtoon op kennisoverdracht. De jongeren in contact brengen met kunst en cultuur is een zaak voor de ouders	7,5%	27,3%	65,2%	696
We hebben op deze school te weinig financiële middelen om echt grootschalige culturele projecten op te zetten	45,7%	35,8%	18,6%	755
De tijd die kan uitgaan naar culturele activiteiten op school is te beperkt	45,0%	31,3%	23,7%	771
We beschikken op deze school over te beperkte infrastructuur om culturele activiteiten te laten plaatsvinden	34,4%	28,4%	37,2%	764
In deze school doen we veel inspanningen om de leerlingen uit sociaal zwakkere milieus alle kansen te geven	66,6%	26,6%	6,8%	699
In deze school willen we voornamelijk de getalenteerde leerlingen naar de top loodsen	6,4%	18,7%	74,8%	700

Ondanks een gebrek aan tijd en financiën (voor bijna de helft van de leerkrachten), geeft ook 50,8% aan dat er ondersteuning komt van de directie bij de organisatie van culturele initiatieven. Men heeft daarentegen een zeer beperkt idee over de interesse van andere leerkrachten in cultuur: de helft van de leerkrachten heeft geen idee of andere leerkrachten (ook) geïnteresseerd zouden zijn in cultuur. Eveneens is bijna de helft van de leerkrachten onbeslist over de interesse van de leerlingen in cultuur: 44,8% zegt niet te weten of leerlingen interesse hebben in culturele activiteiten, 38,1% is er zelfs van overtuigd dat leerlingen niet geïnteresseerd zijn om hieraan deel te nemen.

Als deze activiteiten georganiseerd (zouden) worden, geeft de meerderheid van de leerkrachten (53,6%) aan dat ze te gauw in puur amusement (zullen) verglijden en dat er slechts een beperkte meerwaarde is. Leerlingen leveren ook volgens 38,7% van de leerkrachten geen actieve bijdrage aan deze organisatie, slechts 29,9% vindt dat leerlingen dit wel doen. Ouders worden al helemaal niet betrokken bij deze culturele activiteiten: 71,2% van de leerkrachten duidt dit aan, tegenover maar 6,6% die vinden dat ouders bij de organisatie van deze activiteiten worden betrokken.

Tabel 41. Stellingen voorgelegd aan leerkrachten met betrekking tot andere actoren die van belang zijn bij het realiseren van cultuureducatie; percentages leerkrachten die het (helemaal) eens of (helemaal) oneens zijn

	(helemaal) eens	Tussen beide	(helemaal) oneens	N
De meeste leerlingen op deze school zijn heel geïnteresseerd om deel te nemen aan culturele activiteiten	17,1%	44,8%	38,1%	772
De meeste leerkrachten op deze school zijn heel geïnteresseerd in cultuur	28,8%	49,4%	21,8%	772
Leerlingen leveren op deze school een actieve bijdrage aan de organisatie van culturele activiteiten	29,9%	31,5%	38,7%	763
Ouders zijn op deze school sterk betrokken bij de organisatie van culturele activiteiten	6,6%	22,3%	71,2%	763
Culturele activiteiten verglijden op deze school te gauw in puur amusement en entertainment met weinig meerwaarde	15,3%	31,1%	53,6%	765
Ik krijg op de school heel wat ondersteuning van de directie bij de organisatie van culturele initiatieven	50,8%	37,0%	12,1%	751

In tweede instantie gaan we na of leerkrachten die lesgeven in het ASO (of de A-stroom) van mening verschillen met leerkrachten die lesgeven in het BSO of TSO (of de B-stroom) of met leerkrachten die in beide of meerdere studierichtingen lesgeven¹⁶. Met betrekking tot kennis en interesse in cultuur, stellen we vast dat leerkrachten die lesgeven in het ASO meer geïnteresseerd zijn in cultuur (62,3%) dan leerkrachten in TSO-/BSO-onderwijsvormen (52%). Beiden verschillen niet significant van leerkrachten die les geven in een mix van onderwijsvormen. De groep met minder interesse in cultuur (leerkrachten in TSO/BSO) geeft ook vaker aan te weinig van cultuur en het culturele aanbod te kennen dan leerkrachten in meerdere onderwijsvormen of in ASO-richtingen. Toch geeft ook nog 21% van deze laatstgenoemde groep aan te weinig te kennen van cultuur en het culturele aanbod.

Tabel 42. Percepties van leerkrachten met betrekking tot cultuur; eigen kennis van cultuur ; percentages leerkrachten die het eens/oneens zijn, naargelang onderwijsvorm waarin ze lesgeven

		Enkel ASO of A- stroom	enkel BSO/TSO/ B-stroom	Mix van onderwijsv ormen
Ik ken te weinig van cultuur en het cultureel aanbod	(helemaal) oneens	50,4% _a	36,4% _b	48,0% _a
	tussen beide	29,0% _a	39,0% _b	31,2% _{a,b}
	(helemaal) eens	20,7% _a	24,6% _a	20,8% _a
Ik ben heel geïnteresseerd in cultuur	(helemaal) oneens	8,1% _a	11,4% _a	10,5% _a
	tussen beide	29,7% _a	36,5% _a	30,9% _a
	(helemaal) eens	62,3% _a	52,0% _b	58,6% _{a,b}

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

¹⁶ Voor de leesbaarheid verwijzen we hier naar leerkrachten ASO (wat ook A-stroom inhoudt) versus leerkrachten TSO/BSO (wat ook B-stroom inhoudt).

Wanneer we praktische belemmeringen over de onderwijsvormen bekijken, merken we dat leerkrachten die (uitsluitend) in het beroeps- of technisch onderwijs staan vaker aangeven over minder financiële middelen te beschikken. Tevens geven deze leerkrachten, meer dan leerkrachten die uitsluitend les geven in het ASO, aan niet over de tijd en infrastructuur te beschikken om deze culturele activiteiten tot stand te brengen.

Tabel 43. Percepties van leerkrachten met betrekking tot cultuur en mogelijkheden van de school om cultuureducatie te voorzien; percentages eens/oneens, naargelang onderwijsvorm

		Enkel ASO of A-stroom	enkel BSO/TSO/B-stroom	Mix van onderwijsvormen
We hebben op deze school te weinig financiële middelen om echt grootschalige culturele projecten op te zetten	(helemaal) oneens	26,3% _a	12,0% _b	17,0% _b
	tussen beide	36,8% _a	35,3% _a	33,9% _a
	(helemaal) eens	36,8% _a	52,6% _b	49,1% _b
De tijd die kan uitgaan naar culturele activiteiten op school is te beperkt	(helemaal) oneens	31,5% _a	19,0% _b	19,9% _b
	tussen beide	29,3% _a	30,9% _a	33,5% _a
	(helemaal) eens	39,1% _a	50,2% _b	46,6% _{a,b}
We beschikken op deze school over te beperkte infrastructuur om culturele activiteiten te laten plaatsvinden	(helemaal) oneens	49,6% _a	28,7% _b	31,5% _b
	tussen beide	21,3% _a	31,7% _b	32,9% _b
	(helemaal) eens	29,0% _a	39,6% _b	35,6% _{a,b}

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Duidelijke verschillen zien we ook wanneer het gaat over hoe leerkrachten de interesse van leerlingen in cultuur inschatten. Terwijl 31,8% van de ASO-leerkrachten van mening is dat leerlingen geïnteresseerd zijn in cultuur, is dat bij leerkrachten die daarnaast ook lesgeven in het beroeps- en/of technisch onderwijs nog maar 12,2% en slechts 6,3% bij de leerkrachten die uitsluitend les geven in TSO-/BSO-richtingen. Slechts 21,4% van deze laatstgenoemde leerkrachten en 27% van leerkrachten in diverse onderwijsvormen, vinden dan ook dat leerlingen een actieve bijdrage leveren wanneer deze activiteiten georganiseerd worden. In ASO-richtingen vindt 41,1% van de leerkrachten dat er een actieve bijdrage komt van leerlingen. Deze ASO-leerkrachten geven dan ook minder aan (10,7%) dat “culturele activiteiten snel verglijden in puur amusement en weinig meerwaarde hebben”. 19,8% van de leerkrachten die uitsluitend in TSO/BSO richtingen lesgeven is het hiermee eens. 15,9% van leerkrachten die in meerdere onderwijsvormen lesgeven bevestigt deze stelling.

Leerkrachten hebben weinig zicht op de interesse van hun mede-collega's ten aanzien van cultuur. Maar liefst de helft van de leerkrachten (over de onderwijsvormen heen) geeft aan hier geen idee over te hebben. Wel schatten leerkrachten die uitsluitend in onderwijsvormen BSO of TSO staan de interesse van mede-leerkrachten in cultuur lager in: 18,9% zegt dat de collega's geïnteresseerd zijn in cultuur. Terwijl van de leerkrachten die alleen in het ASO les geven 36,2% aangeeft dat collega-

leerkrachten zeer geïnteresseerd zijn in cultuur (de leerkrachten die in zowel ASO als TSO/BSO les geven sluiten hierbij aan). Ongeacht de onderwijsvorm waarin ze les geven is ongeveer de helft van de leerkrachten ervan overtuigd dat ze ondersteuning zouden krijgen van de directie bij de organisatie van culturele initiatieven. Ouders betrekken bij de organisatie van culturele activiteiten gebeurt zo goed als nooit. Maar toch nog net iets meer in ASO-richtingen (9,7%) dan in TSO-/BSO-richtingen, waar slechts 3,7% van de leerkrachten aangeeft dat ouders betrokken worden bij cultuureducatie.

Tabel 44. Stellingen voorgelegd aan leerkrachten met betrekking tot andere actoren die van belang zijn bij het realiseren van cultuureducatie; percentages leerkrachten die het (helemaal) eens of (helemaal) oneens zijn; naargelang onderwijsvorm

		Enkel ASO of A-stroom	enkel BSO/TSO/B-stroom	Mix van onderwijsvormen
De meeste leerlingen op deze school zijn heel geïnteresseerd om deel te nemen aan culturele activiteiten	(helemaal) oneens	17,5% _a	58,7% _b	38,7% _c
	tussen beide	50,7% _a	35,1% _b	49,1% _a
	(helemaal) eens	31,8% _a	6,3% _b	12,2% _b
De meeste leerkrachten op deze school zijn heel geïnteresseerd in cultuur	(helemaal) oneens	15,6% _a	27,8% _b	21,7% _{a,b}
	tussen beide	48,2% _a	53,3% _a	46,2% _a
	(helemaal) eens	36,2% _a	18,9% _b	32,1% _a
Ik krijg op de school heel wat ondersteuning van de directie bij de organisatie van culturele initiatieven	(helemaal) oneens	13,1% _a	13,2% _a	9,9% _a
	tussen beide	34,5% _a	37,2% _a	40,8% _a
	(helemaal) eens	52,4% _a	49,6% _a	49,3% _a
Leerlingen leveren op deze school een actieve bijdrage aan de organisatie van culturele activiteiten	(helemaal) oneens	28,9% _a	47,4% _b	40,1% _b
	tussen beide	30,0% _a	31,2% _a	32,9% _a
	(helemaal) eens	41,1% _a	21,4% _b	27,0% _b
Ouders zijn op deze school sterk betrokken bij de organisatie van culturele activiteiten	(helemaal) oneens	67,4% _a	75,6% _a	70,6% _a
	tussen beide	22,8% _a	20,7% _a	23,1% _a
	(helemaal) eens	9,7% _a	3,7% _b	6,3% _a
Culturele activiteiten verglijden op deze school te gauw in puur amusement en entertainment met weinig meerwaarde	(helemaal) oneens	61,0% _a	45,5% _b	54,1% _{a,b}
	tussen beide	28,3% _a	34,7% _a	30,0% _a
	(helemaal) eens	10,7% _a	19,8% _b	15,9% _{a,b}

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Daarnaast bekeken we ook of er verschillen in percepties zijn tussen leerkrachten naargelang de vakken die ze doceren. We onderscheiden daarbij de exacte wetenschappen, praktijkvakken, kunstvakken en de humane vakken¹⁷. Opvallende verschillen zien we bij de interesse in cultuur, waarbij kunstleerkrachten en leerkrachten humane wetenschappen opvallend meer interesse vertonen dan de andere twee groepen leerkrachten (praktijk en exacte wetenschappen). Waar bijna alle kunstleerkrachten (95,8%) evenals 72,2% van de leerkrachten humane wetenschappen interesse in cultuur aangeven, is dit voor leerkrachten praktijkvakken en exacte wetenschappen respectievelijk 37,5% en 38,5%. Ook geven deze laatste twee groepen aan dat ze te weinig kennen van cultuur en het culturele aanbod (26,9% en 38%), terwijl de leerkrachten humane wetenschappen dit minder aangeven (13%) en de kunstleerkrachten nog opvallend minder (4%).

Tabel 45. Percepties van leerkrachten met betrekking tot cultuur; eigen kennis van cultuur; percentages leerkrachten de het eens/oneens zijn, naargelang vakken die ze onderwijzen

		exacte wetenschappen	humane wetenschappen	praktijk vakken	kunstvakken
Ik ken te weinig van cultuur en het cultureel aanbod	(helemaal) oneens	27,2% _a	55,6% _b	25,0% _a	96,0% _c
	tussen beide	34,7% _{a,b}	31,5% _b	48,1% _a	0,0% _c
	(helemaal) eens	38,0% _a	13,0% _b	26,9% _a	4,0% _c
Ik ben heel geïnteresseerd in cultuur	(helemaal) oneens	15,9% _a	5,6% _b	12,5% _{a,b}	0,0% _{a,b}
	tussen beide	45,7% _a	22,2% _b	50,0% _a	4,2% _b
	(helemaal) eens	38,5% _a	72,2% _b	37,5% _a	95,8% _b

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Er zijn geen significante verschillen vast te stellen tussen leerkrachten met verschillende vakpakketten in het al dan niet aangeven van praktische belemmeringen voor cultuureducatie op school. Het grootste deel van de leerkrachten (ongeacht het vak dat ze doceren) zegt dat er te weinig geld en tijd kan uitgaan naar cultuur. Leerkrachten beschouwen veeleer een gebrek aan financiële middelen en tijd een probleem voor het organiseren van culturele activiteiten, dan wel het gebrek aan infrastructuur.

¹⁷ *Exacte wetenschappen* hier zijn: economische wetenschappen, wiskunde, wetenschappen, klassieke talen; *humane vakken*: geschiedenis, humane wetenschappen, levensbeschouwing, moderne talen, Nederlands; *kunstvakken*: kunstvakken (praktijk en theorie), plastische opvoeding, muzikale opvoeding en volgende vakken worden hier als *praktijkvakken* beschouwd: PAV, technische vakken (praktijk en theorie)

Tabel 46. Percepties van leerkrachten met betrekking tot cultuur; mogelijkheden van de school om cultuureducatie te voorzien; percentages leerkrachten die het eens/oneens zijn, naargelang vakken die ze onderwijzen

		exacte wetenschappen	humane wetenschappen	praktijkvakken	kunsvakken
We hebben op deze school te weinig financiële middelen om echt grootschalige culturele projecten op te zetten	(helemaal) oneens	18,8% _a	19,6% _a	19,8% _a	20,8% _a
	tussen beide	39,6% _a	37,4% _a	32,7% _a	16,7% _a
	(helemaal) eens	41,5% _a	43,0% _a	47,5% _a	62,5% _a
De tijd die kan uitgaan naar culturele activiteiten op school is te beperkt	(helemaal) oneens	28,0% _a	23,5% _a	24,3% _a	20,0% _a
	tussen beide	29,9% _a	31,6% _a	31,1% _a	32,0% _a
	(helemaal) eens	42,2% _a	44,9% _a	44,7% _a	48,0% _a
We beschikken op deze school over te beperkte infrastructuur om culturele activiteiten te laten plaatsvinden	(helemaal) oneens	43,8% _a	38,4% _a	28,4% _a	32,0% _a
	tussen beide	23,8% _a	29,1% _a	32,4% _a	44,0% _a
	(helemaal) eens	32,4% _a	32,5% _a	39,2% _a	24,0% _a

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

Leerkrachten kunstvakken beoordelen de culturele interesse van hun leerlingen merkelijk positiever dan de andere leerkrachten. Slechts 20% gaat niet akkoord met de stelling dat leerlingen geïnteresseerd zijn om deel te nemen aan culturele activiteiten. Ze onderscheiden zich hier vooral van de leerkrachten praktijkvakken, waarbij 53,4% aangeeft dat de meeste leerlingen op school niet geïnteresseerd zijn om deel te nemen aan culturele activiteiten. Slechts 9,7% van de praktijkleerkrachten is het eens met de stelling dat ze er wel in geïnteresseerd zijn. Uiteraard hebben deze verschillen voor een groot deel ook te maken met het type leerlingen waaraan ze les geven. De meeste leerkrachten lijken het er eerder over eens dat culturele activiteiten niet te snel in amusement en entertainment vervallen. Maar het zijn vooral de leerkrachten kunstvakken die het voor 68% oneens zijn met de stelling dat “culturele activiteiten snel in amusement en entertainment verglijden” (leerkrachten humane en exacte wetenschappen sluiten hierbij aan). Hierin verschillen ze van de leerkrachten praktijkvakken waarbij 38% het oneens is met deze stelling.

Leerkrachten in verschillende onderwijsvormen plaatsen zich in de middencategorie wanneer de vraag gesteld wordt of collega's geïnteresseerd zijn in cultuur. In de beoordeling van de ondersteuning die van directie en ouders komt, stellen we geen verschillen vast tussen de leerkrachten naargelang het vak dat ze doceren. Ze zeggen allen eerder dat ze ondersteuning zouden krijgen van de directie bij het organiseren van culturele activiteiten. Ouders worden niet betrokken bij het opzetten van culturele activiteiten volgens de leerkrachten.

Tabel 47. Percepties van leerkrachten met betrekking tot cultuur en andere actoren die van belang zijn bij het realiseren van cultuureducatie; percentages eens/oneens naargelang vakken die ze onderwijzen

		exacte wetenschappen	humane wetenschappen	praktijk vakken	kunsvakken
De meeste leerlingen op deze school zijn heel geïnteresseerd om deel te nemen aan culturele activiteiten	(helemaal) oneens	37,0% _a	35,1% _a	53,4% _b	20,0% _a
	tussen beide	46,9% _a	43,5% _a	36,9% _a	44,0% _a
	(helemaal) eens	16,1% _{a,b}	21,4% _{a,b}	9,7% _b	36,0% _a
De meeste leerkrachten op deze school zijn heel geïnteresseerd in cultuur	(helemaal) oneens	18,3% _a	23,6% _a	19,2% _a	20,8% _a
	tussen beide	52,1% _a	46,9% _a	52,9% _a	50,0% _a
	(helemaal) eens	29,6% _a	29,5% _a	27,9% _a	29,2% _a
Ik krijg op de school heel wat ondersteuning van de directie bij de organisatie van culturele initiatieven	(helemaal) oneens	9,9% _a	13,9% _a	15,0% _a	12,0% _a
	tussen beide	41,4% _a	31,6% _a	40,0% _a	36,0% _a
	(helemaal) eens	48,8% _a	54,5% _a	45,0% _a	52,0% _a
Leerlingen leveren op deze school een actieve bijdrage aan de organisatie van culturele activiteiten	(helemaal) oneens	44,1% _a	41,6% _a	29,0% _a	28,0% _a
	tussen beide	24,6% _a	30,1% _a	45,0% _b	24,0% _{a,b}
	(helemaal) eens	31,3% _a	28,3% _a	26,0% _a	48,0% _a
Ouders zijn op deze school sterk betrokken bij de organisatie van culturele activiteiten	(helemaal) oneens	69,5% _a	75,0% _a	67,3% _a	72,0% _a
	tussen beide	22,4% _a	19,8% _a	27,7% _a	24,0% _a
	(helemaal) eens	8,1% _a	5,2% _a	5,0% _a	4,0% _a
Culturele activiteiten verglijden op deze school te gauw in puur amusement en entertainment met weinig meerwaarde	(helemaal) oneens	56,9% _a	58,7% _a	38,4% _b	68,0% _a
	tussen beide	28,0% _a	29,2% _a	46,5% _b	28,0% _{a,b}
	(helemaal) eens	15,2% _a	12,2% _a	15,2% _a	4,0% _a

Elke letter duidt aan of de onderwijscategorieën significant van elkaar verschillen (eenzelfde letter betekent dat ze niet significant van elkaar verschillen op het 0,05-niveau)

4.3.2 Belang van (culturele) eigenschappen

- *Algemeen voor leerkrachten: tolerantie, eerlijkheid en doorzettingsvermogen worden een stuk belangrijker geacht dan culturele eigenschappen, wel vindt drie kwart creativiteit belangrijk*
- *Leerkrachten vinden creativiteit, kennis van het culturele canon, kritische reflectie, burgerschapszin, cultuurparticipatie en brede intellectuele bagage opvallend belangrijker dan ouders.*
- *Ouders hechten dan weer opmerkelijk meer belang aan traditiegetrouwheid, schoolprestaties, voorkomen en kledij, competitiviteit en discipline*

De leerkrachten kregen een lijst met eigenschappen voorgelegd waarbij hen werd gevraagd in welke mate ze deze eigenschappen belangrijk vinden bij leerlingen. Voor elke eigenschap kunnen ze antwoorden aan de hand van een vijfpuntenschaal gaande van helemaal niet belangrijk tot heel belangrijk. Deze lijst bevat geen rangorde en is niet exhaustief, maar geeft wel een idee over het belang dat leraren hechten aan culturele (en andere) eigenschappen.

We stellen vast dat er heel wat van de voorgelegde eigenschappen belangrijker geacht worden dan culturele eigenschappen. Consensus bestaat er over tolerantie, doorzettingsvermogen, eerlijkheid, zelfcontrole, zelfstandigheid, solidariteit, beleefdheid en kritische reflectie. Elk van deze eigenschappen wordt door meer dan 90% van de leerkrachten belangrijk tot heel belangrijk bevonden. De cultuur-gerelateerde eigenschappen moeten het met heel wat minder doen: slechts 33,4% van de leerkrachten vindt kennis van het culturele canon belangrijk en 43,5% van de leerkrachten kruist kunstzinnigheid aan als een (heel) belangrijke eigenschap. Cultuurparticipatie wordt eveneens door slechts 44,1% van de leerkrachten als (heel) belangrijk gezien. Wel geeft drie kwart van de leerkrachten aan creativiteit en burgerschapszin belangrijk te vinden. Een brede intellectuele bagage is voor 64,8% van de leerkrachten een (heel) belangrijke eigenschap. Slechts twee eigenschappen scoren slechter dan de culturele eigenschappen bij leraars, met name traditiegetrouwheid en competitiviteit.

Het is opvallend dat creativiteit veel belangrijker wordt geacht door de leerkrachten dan door de ouders. Terwijl 76,3% van de leerkrachten creativiteit belangrijk vindt, geeft maar 55,5% van de ouders dit aan als een (heel) belangrijke eigenschap. Ook de kennis van het culturele canon ziet 33,4% van de leerkrachten als (heel) belangrijk, terwijl dit bij de ouders slechts 19,8% is. Kritische reflectie geeft 91,8% van de leerkrachten aan als een belangrijke eigenschap bij jongeren, bij de ouders is dat slechts 77,8%. Eigenschappen als burgerschapszin, cultuurparticipatie, brede intellectuele bagage worden eveneens door een groter aandeel leerkrachten dan ouders belangrijk geacht. Ouders hechten dan weer opmerkelijk meer belang aan traditiegetrouwheid: bijna de helft van de ouders geeft aan dit belangrijk te vinden, tegenover slechts 27,4% van de leerkrachten. Hetzelfde geldt voor schoolprestaties: 89,3% van de ouders kruiste dit aan als belangrijk, tegenover 72,5% van de leerkrachten. Voorkomen en kledij, competitiviteit en discipline zijn ook een stuk belangrijker voor ouders dan leerkrachten.

Tabel 48. Percentage leerkrachten dat een bepaalde eigenschap (heel) belangrijk vindt bij kinderen; in vergelijking met het percentage ouders dat deze eigenschap (heel) belangrijk vindt

	% leerkrachten dat deze eigenschappen (heel) belangrijk vindt	Ter vergelijking: % ouders die deze eigenschappen (heel) belangrijk vindt
Tolerantie	96,3%	89,0%
Eerlijkheid	95,8%	94,6%
Doorzettingsvermogen	95,8%	88,9%
Zelfcontrole	94,3%	91,4%
Zelfstandig werken	93,6%	91,2%
Solidariteit	93,4%	89,3%
Beleefde manieren	92,7%	93,2%
Kritische reflectie	91,8%	77,8%
Orde en netheid	88,5%	82,4%
Planningscapaciteiten	88,3%	82,0%
Welsprekendheid	86,8%	80,3%
Voorkomen en kledij	79,1%	94,2%
Creativiteit	76,3%	55,5%
Burgerschapszin	74,5%	61,3%
Schoolprestaties	72,5%	89,3%
Brede intellectuele bagage	64,8%	52,5%
Discipline	62,6%	67,4%
Bescheidenheid	51,5%	55,4%
Cultuurparticipatie	44,1%	34,4%
Kunstzinnigheid	43,5%	38,1%
Kennis van het culturele canon	33,4%	19,8%
Traditiegetrouwheid	27,4%	49,2%
Competitiviteit	15,9%	24,0%
N	697-705	1631-1642

4.3.3 Plaats van cultuur in de klas

- *Film is het meest gebruikte cultuurproduct in de klas.*
- *Leraars verwerken cultuur in hun lessen, maar eerder op een passieve wijze.*
- *Meerderheid van leerkrachten gebruikt creatieve hobby niet op school, sommigen wel 'om iets uit te leggen/te illustreren' (47% van de leerkrachten met creatieve hobby)*

Ook aan leraars legden we een aantal cultuurproducten voor en vroegen we hoe vaak ze deze culturobjecten het voorbije schooljaar reeds gebruikt hadden in de context van hun lessen. Om bijvoorbeeld iets te illustreren, om een thema te bespreken of een uitstap voor te bereiden. Net als bleek uit de resultaten van de leerlingen, is film het meest gebruikte culturele medium in de klas (75,3% van de leerkrachten geeft aan dit meer dan eens gebruikt te hebben het afgelopen schooljaar). Niet-klassieke muziek en beeldende kunst volgen op geruime afstand, respectievelijk 45,5% en 39,4% van de leerkrachten geeft aan hiervan gebruik gemaakt te hebben. Nauwelijks tot niet gebruikt blijken dans, toegepaste kunsten, klassieke muziek en erfgoed.

Tabel 49. Gebruik culturele elementen in de klas dit schooljaar; percentages leerkrachten dat naar frequentie het gebruik van culturele elementen in de klas aangeeft

	Niet	Eenmalig	Meermaals	N
Klassieke muziek	75,5%	13,8%	10,7%	795
Niet-klassieke muziek	42,9%	11,7%	45,5%	805
Film (ook korte filmpjes op Youtube, Vimeo, etc.)	17,4%	7,2%	75,3%	820
Fotografie (kunst- of creatieve fotografie)	55,2%	13,4%	31,4%	803
Beeldende kunst (bv. schilderijen, tekeningen, beeldhouwwerken, ...)	46,2%	14,4%	39,4%	808
Literatuur (extra bovenop de verplichte leerstof)	61,2%	13,3%	25,5%	811
Architectuur/design	64,9%	14,0%	21,1%	807
Toegepaste kunst (bv. juwelen, kledij ...)	79,0%	9,7%	11,3%	801
Dans	80,0%	10,2%	9,7%	807
Toneel of theater	65,8%	14,4%	19,9%	806
Erfgoed	71,6%	11,1%	17,3%	796

Bij leraren werd nog wat dieper dan bij de leerlingen ingegaan op het specifieke gebruik van cultuur in de klas. Er werd tevens gevraagd naar de manier waarop zij cultuur benaderden of betrekken in het lesgebeuren. Hoewel cultuur zeker aan bod komt in de lessen, zoals ook reeds hierboven bleek, blijkt het toch een weinig actief gebeuren. Leraren vragen al wel eens naar de culturele vrijetijdsactiviteiten van de leerlingen en vertellen de leerlingen zelf ook over cultuur; meer dan de helft van de leerkrachten heeft dit zelfs meermaals gedaan het afgelopen schooljaar (respectievelijk 52% en 64%). Dat zij cultuurproducten ook laten zien bleek reeds uit vorige vraag. Op onder andere die manier tracht een meerderheid van de leerkrachten leerlingen cultuur te laten ervaren. Opvallend is tevens het belang dat gehecht wordt aan media-educatie: 68,2% van de leerkrachten geeft aan meermaals dit schooljaar informatie gegeven te hebben omtrent het veilige gebruik van media.

Kijken we naar het meer actief gebruik van cultuur, bv. leerlingen zelf iets laten maken, culturele uitstappen maken, reflecteren over cultuur, ... dan blijkt dat dit heel wat minder gebeurt. Zo geeft bijvoorbeeld slechts 12,5% van de leerkrachten aan al eens een kunstenaar of schrijver te hebben uitgenodigd in de klas. 35% heeft het voorbije jaar al wel eens internettoepassingen gebruikt om leerlingen kennis te laten maken met bepaalde cultuuruitingen. Uiteraard kan ook niet verwacht worden dat elke leraar deze actieve cultuurbenaderingen hanteert in de eigen lessen. Vervolanalyses dienen bijgevolg vooral na te gaan in welke mate op schoolniveau cultuur een actieve plaats krijgt in het lesgebeuren.

Tabel 50. Culturele activiteiten georganiseerd in de lessen door de leerkracht; percentages leerkrachten naar frequentie uitvoering dit schooljaar

	Niet	Eenmalig	Meermaals	N
Vragen over cultuur. Ik stel vragen over wat de leerlingen doen in hun vrije tijd op cultureel vlak.	24,3%	23,7%	51,9%	822
Vertellen over cultuur. Ik vertel de leerlingen over cultuur	19,8%	15,9%	64,3%	819
Aanraden. Ik raad de leerlingen culturele voorstellingen aan.	40,2%	19,6%	40,2%	813
Laten zien . Ik laat films, beeldhouwwerken, schilderijen, muziek, e.d. zien/horen tijdens mijn lessen en koppel dit aan de leerstof.	26,2%	13,6%	60,2%	822
Leren over cultuur. Ik leer de leerlingen iets bij over cultuur door hen cultuur te laten ervaren (laten zien, luisteren, naar of lezen over cultuur).	33,7%	12,6%	53,6%	816
Organiseren. Ik probeer actief mee te werken aan het opzetten van culturele voorstellingen op school of culturele uitstapjes voor de leerlingen.	47,3%	23,1%	29,6%	814
Nadenken over cultuur. Ik probeer met de leerlingen dieper na te denken over cultuur (bv. klasgesprekken, schrijven, ... over cultuur).	45,0%	15,0%	40,0%	814
Maken. Ik tracht de leerlingen zelf cultuurproducten/ creaties te laten maken en eventueel te tonen aan een publiek.	59,1%	18,6%	22,3%	817
Media-educatie. Ik tracht de leerlingen bewust te leren omgaan met diverse media.	17,1%	14,7%	68,2%	812
Uitnodigen. Ik nodig een kunstenaar, schrijver, ontwerper,.. uit om in het kader van mijn les zijn/haar werk te tonen aan de leerlingen.	87,5%	8,7%	3,8%	806
Internet. Ik gebruik toepassingen of websites (zoals Google Arts, Erfgoeddatabanken,...) om de leerlingen kennis te laten maken met cultuur in het kader van mijn les.	65,1%	10,6%	24,4%	813
Uitstappen. Ik neem mijn leerlingen mee naar culturele voorstellingen die relevant zijn voor het vak dat ik geef.	62,4%	21,2%	16,5%	813

Tevens vroegen we de leerkrachten met een creatieve hobby, of ze gebruik maken van deze hobby tijdens de lessen. Daarbij onderscheidde we uiteenlopende redenen voor gebruik. Leerkrachten gebruiken de culturele hobby voornamelijk om 'iets te illustreren' (47% van de leerkrachten met een creatieve hobby) of 'het lesmateriaal aangenamer te maken' (34,3%). Een minderheid (12,9%) geeft een demonstratie van de hobby of organiseert er culturele activiteiten voor de leerlingen mee (16,9% van de leerkrachten met een creatieve hobby).

Tabel 51. Percentage leerkrachten met creatieve hobby die gebruik maken van creatieve hobby tijdens de lessen; percentages naargelang manier van creatieve hobby gebruiken (enkel leerkrachten met creatieve hobby)

	% van leerkrachten met een creatieve hobby
Gebruik creatieve hobby om iets uit te leggen/ te illustreren	47,0%
Gebruik creatieve hobby om het lesmateriaal aangenamer te maken	34,3%
Creatieve hobby gebruiken om culturele activiteiten voor leerlingen mee te organiseren of te begeleiden	16,9%
Demonstratie van de creatieve hobby	12,9%
N	525

4.3.4 Gebruik van cultuur in de les: motivering

- *Algemene en intellectuele bagage meegeven: belangrijkste reden om cultuureducatie te geven*

Aan de leerkrachten werd gevraagd wat de belangrijkste redenen zijn om cultuur in hun lessen te betrekken. Het was de bedoeling dat ze de drie belangrijkste redenen opgaven, waarbij ze drie keer (voor de belangrijkste reden, tweede belangrijkste reden en derde belangrijkste reden) de keuze hadden uit een lijst met acht redenen. Over de drie redenen heen, zien we dat de meest aangeduide motiveringen om cultuur te gebruiken tijdens de lessen de volgende zijn: ‘algemene en intellectuele bagage meegeven’, ‘om het vak interessanter te maken’ en ‘om de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen te stimuleren’. Het leerplan wordt het minst aangeduid als reden om cultuur in de lessen te betrekken.

Tabel 52. Belangrijkste redenen om cultuur te betrekken in de lessen

	Belangrijkste reden	2 ^e belangrijkste reden	3 ^e belangrijkste reden	Gemiddeld belangrijkste reden
Om de leerlingen algemene intellectuele en culturele bagage bij te brengen	23,2%	19,8%	14,7%	19,2%
Om de inhoud van mijn vak interessanter te maken voor de leerlingen	11,6%	17,3%	22,8%	17,2%
Om hun persoonlijke ontwikkeling te stimuleren – zelfbeeld, sociale vaardigheden, etc.	13,5%	20,9%	16,7%	17,0%
Om de leerlingen via cultuur iets bij te brengen over mijn vak	25,6%	12,6%	7,6%	15,3%
Om de leerlingen te leren omgaan met verschillende culturen	7,8%	15,4%	18,6%	13,9%
Om de leerlingen bewust te maken van het cultureel erfgoed	8,3%	5,2%	7,4%	7,0%
Om hun deelname aan kunst en cultuur buiten de school te stimuleren	7,5%	6,2%	7,4%	7,0%
Omdat het moet volgens de leerplannen	2,4%	2,7%	4,7%	3,3%
N	757	729	719	

4.3.5 Informatie omtrent cultuureducatie

- *Meeste informatie bereikt leerkrachten via papier en drukwerk, zelden via persoonlijke gesprekken*
- *Leerkrachten voornamelijk geïnformeerd door Klasse, schooldirectie en culturele-, gemeenschaps- of kunstencentra*
- *41,5% vindt dat er (veel) te weinig informatie omtrent cultuureducatie is*

We peilden naar de bronnen die leerkrachten raadplegen voor culturele informatie. Alvorens de resultaten te bespreken, dienen we een belangrijke kanttekening hierbij te plaatsen: de vragenlijst werd in 2013 afgenomen, een aantal van de voorgelegde informatiebronnen bestaan vandaag niet meer of bestaan in een andere vorm. Zo wordt het magazine Klasse sinds januari 2015 niet langer

gedrukt en gratis verspreid onder alle leraren¹⁸. Ook werd ongeveer gelijktijdig met de start van onze bevraging vanuit Canon Cultuurcel “Cultuurkuur.be” gelanceerd. Op het moment van de bevraging was het daarom nog te vroeg om bij de leerkrachten reeds te peilen naar deze site.

De bron bij uitstek voor leerkrachten anno 2013 bleek Klasse. Maar liefst 91,5% van de leerkrachten gaf aan zich via Klasse geïnformeerd te hebben over het cultuuraanbod voor scholen. De overgrote meerderheid van de leerkrachten zegt meermaals per jaar geïnformeerd te zijn over het cultuuraanbod via Klasse. Klasse bereikte leerkrachten voornamelijk via het gedrukte tijdschrift, maar 20,52% van de leerkrachten geeft ook aan dat ze ingeschreven zijn op de nieuwsbrief (hier niet weergegeven in de tabel).

Twee derde van de leerkrachten duidt aan ook al wel eens door de directie op de hoogte gesteld te worden over het cultuuraanbod voor leerlingen, en 46,8% van de leerkrachten zegt meermaals per jaar geïnformeerd te worden door de schooldirectie. De schooldirectie verspreidt informatie voornamelijk via e-mail. Slechts 9% had een persoonlijk gesprek betreffende dit onderwerp met de directie.

Een derde bron die door ruim de helft van de leerkrachten wordt vermeld, zijn de cultuur-, gemeenschaps- en kunstcentra. 59,2% van de leerkrachten wordt hierdoor bereikt: 29,7% jaarlijks, 29,5% meermaals per jaar. Cultuur-, gemeenschaps- en kunstcentra werken vooral via drukwerk (30,8% van alle leerkrachten geeft aan hier al drukwerk van ontvangen te hebben) en 16,2% werd door deze centra geïnformeerd via e-mail of nieuwsbrief.

Naast deze drie belangrijke instanties om cultuureducatieve informatie te verwerven, blijkt ook ongeveer een kwart van de leraren meermaals per jaar geïnformeerd te worden via lerarendirect, de bibliotheek, kunstgezelschappen, de lokale cultuurbeleidscoördinator en musea.

Op het moment van de bevraging bleken leerkrachten nog weinig vertrouwd met de kanalen die Canon Cultuurcel en Cultuurnet aanbieden (ondertussen is Cultuurkuur meer verspreid). Slechts een kwart van de leerkrachten gaf aan zich te informeren over het cultuuraanbod voor scholen via kanalen zoals UiTinVlaanderen en UiTmetVlieg van Cultuurnet. Slechts 21% gaf aan zich geïnformeerd te hebben via Canon Cultuurcel.

¹⁸ In september 2015 werd door dezelfde redactie en onder dezelfde naam een nieuw magazine gelanceerd, maar dit tijdschrift is enkel via een betaald abonnement te krijgen.

Tabel 53. Percentage leerkrachten dat geïnformeerd wordt met betrekking tot cultuureducatie, naar instantie en frequentie

	Niet	Jaarlijks	Meermaals per jaar	N
Klasse	8,5%	8,7%	82,8%	658
Schooldirectie	33,8%	19,4%	46,8%	634
Cultureel centrum, gemeenschaps- of kunstencentrum	40,8%	29,7%	29,5%	654
Museum	51,9%	24,0%	24,0%	624
Lokale cultuurbeleidscoördinator/ cel cultuurbeleid van de gemeente	53,3%	22,2%	24,5%	657
Theater- of dansgezelschap, muzikanten	54,7%	20,6%	24,7%	632
Bibliotheek	55,6%	19,4%	25,0%	639
Bioscoop	61,1%	18,5%	20,4%	632
Lerarendirect	64,4%	8,1%	27,5%	626
Cultuureducatieve organisatie	69,9%	16,8%	13,3%	632
Erfgoedinstelling	72,9%	19,4%	7,7%	638
Cultuurnet (UiT in Vlaanderen, UiT met Vlieg)	74,1%	11,2%	14,7%	626
Deeltijds Kunstonderwijs	79,1%	13,1%	7,9%	635
Canon cultuurcel	79,4%	11,7%	8,9%	626
Individuele kunstenaar	80,5%	11,9%	7,5%	637
Vereniging voor amateurkunsten	83,5%	10,3%	6,2%	632
Archief, beeldbank of documentatiecentrum	85,7%	7,3%	7,0%	630

Voor bijna elk van deze instanties geven leerkrachten aan dat ze voornamelijk via brochures en drukwerk worden geïnformeerd. Alleen bij Canon Cultuurcel, Cultuurnet, de bioscopen en de schooldirectie worden eerder nieuwsbrieven of e-mails vermeld. Persoonlijke gesprekken vinden nauwelijks plaats. Slechts 9% van de leerkrachten had omtrent het cultuuraanbod een persoonlijk gesprek met de schooldirectie. Verder had telkens 3 à 4 % een gesprek met een personeelslid van een cultuur-, gemeenschaps- of kunstencentrum, een individuele kunstenaar en/of een lokale cultuurbeleidscoördinator.

Ondanks het niet zo uitgebreide bereik van deze culturele instanties, vinden de meeste leerkrachten dat ze voldoende informatie krijgen omtrent het cultuuraanbod. 56,3% zegt voldoende informatie te verkrijgen. Toch geeft ook 41,5% aan over te weinig informatie te beschikken. Alleszins, is er op dit moment nog geen overaanbod van informatie; slechts 2% van de leerkrachten vindt dat er teveel informatie over het cultuuraanbod hen bereikt.

Tabel 54. Percentage leerkrachten die vinden dat informatie inzake cultuur hen voldoende/onvoldoende bereikt

	% leerkrachten
Veel te weinig informatie	7,5%
Te weinig informatie	34,0%
Voldoende informatie	56,3%
Te veel informatie	1,9%
Veel teveel informatie	0,3%
N	630

4.3.6 Extra inspanningen met betrekking tot cultuur op school

- *11,5% volgde bijles omtrent cultuur*
- *10,3% in vakoverschrijdend cultuurteam*

Tenslotte werd bij de leerkrachten gepeild of ze extra inspanningen leveren met betrekking tot cultuureducatie op school. Meer precies, werd aan de leerkrachten de vraag gesteld of ze de laatste drie jaar bijscholing of vormingen gevolgd hebben omtrent cultuur. Slechts 11,5% van de leerkrachten gaf aan een van deze vormingen de voorbije drie jaar gevolgd te hebben. Tevens stelden we hen de vraag of ze deel uitmaken/uitmaakten van een vakoverschrijdend team dat verantwoordelijk is voor cultuur op school. 30,9% geeft aan dat een dergelijke groep niet bestaat op hun school en 24,1% heeft hier geen weet van. 45% van de leerkrachten heeft weet van een vakoverschrijdende groep van leerkrachten op hun school die werkt aan culturele activiteiten of cultuureducatie. Indien men er wel weet van heeft en dus de optie heeft om deel te nemen, doet 23,2% dat. Dit komt overeen met 10,3% van alle bevroegde leerkrachten die ook effectief deel uitmaken van een vakoverschrijdende cultuurteam. Ruim een derde (36,7%) van de ondervraagde leerkrachten die geen vakoverschrijdende cultuurteam hebben op hun school, zou wel willen deel uitmaken van zo'n team mocht het bestaan in hun school. Dit komt overeen met 20% van de leerkrachtenpopulatie. Leerkrachten die kunstvakken of humane vakken doceren, zijn opvallend meer actief in vakoverschrijdend cultuurteams dan leerkrachten die praktijkvakken en exacte wetenschappen doceren. Van de leerkrachten die rapporteren dat een dergelijk vakoverschrijdende werkgroep momenteel niet bestaat zou drie kwart van de leerkrachten die kunstvakken geven willen deelnemen mocht zo'n werkgroep bestaan. Ook zou meer dan de helft van de leerkrachten humane wetenschappen willen deelnemen, tegenover slechts 22% van de praktijkleerkrachten en leerkrachten exacte wetenschappen.

Verwezenlijkingen van het vakoverschrijdend cultuurteam die genoemd worden zijn onder meer: de organisatie van een schoolmagazine, schooltoneel, poëzie-momenten, mondiale dag, gedichtendag, werkgroepen rond film en toneel, uitstappen naar onder meer toneel en film, "art rock" (samenwerking met alle disciplines van de kunstschool), cultuurkaart, cultuurcel, stedenbezoeken, doedagen, dynamoprojecten enzovoort. In totaal zijn er 247 leerkrachten die de projecten, georganiseerd door dit team op hun school, omschreven. Wanneer ze dergelijke projecten dan organiseren, zijn het meestal meerdere en bredere projecten.

Conclusie: Leerkrachten zijn zeer actief op cultureel vlak. Ze participeren sterker aan het culturele leven dan andere hoger opgeleide werkenden in Vlaanderen. Tevens vinden ze eigenschappen als creativiteit, kennis van het culturele canon, kritische reflectie, burgerschapszin, cultuurparticipatie en brede intellectuele bagage in het algemeen belangrijker voor jongeren dan de gemiddelde ouder. 57,4% van de leerkrachten zegt geïnteresseerd te zijn in cultuur en de helft geeft aan voldoende van cultuur te kennen. Wel stellen we vast dat het voornamelijk leerkrachten zijn die lesgeven in het ASO of kunstvakken of humane vakken doceren die deze interesse in en kennis van cultuur uiten (eerder dan leerkrachten in TSO- of BSO- onderwijsvormen of leerkrachten die exacte wetenschappen of praktijkvakken doceren).

De meerderheid van de leerkrachten geeft ook aan dat de nadruk moet liggen op de ervaring van cultuur, niet per se op kennis en dat deze cultuur liefst ook aansluit bij de leefwereld van jongeren. Ze vinden ook niet dat het enkel de taak is van de ouders om kinderen in contact te brengen met cultuur. De belangrijkste reden om zelf cultuureducatie te geven, is het meegeven van algemene en intellectuele bagage. 11,5% van de leerkrachten volgt bijles omtrent cultuur. Leerkrachten hebben ook interesse in een vakoverschrijdend cultuurteam, hoewel maar 10,3% van de leerkrachten hier ook effectief aan deelneemt. Dit heeft natuurlijk ook te maken met het aanbod: 30,9% van de onderwijzers geeft al aan dat een dergelijk team niet bestaat en 24,1% weet niet van het bestaan van zo een initiatief af. Een derde van de leerkrachten zou wel willen deel uitmaken van zo een team mocht het bestaan.

Informatie omtrent cultuureducatie bereikte bijna alle leerkrachten voornamelijk via (het toenmalige) magazine Klasse. Verder geeft ook meer dan de helft van de leerkrachten aan minstens eenmaal per jaar via e-mail geïnformeerd te worden door de directie, alsook drukwerk van cultuur- en gemeenschapscentra te ontvangen. Opvallend is dat er heel weinig persoonlijke gesprekken plaatsvinden. Dit vormt mogelijk een verklaring voor de vaststelling dat 41,5% van de leerkrachten aangeeft over te weinig informatie te beschikken. Een kwart van de leerkrachten geeft aan dat hun kennis van cultuur en het culturele aanbod te beperkt is om zelf activiteiten te organiseren. Financiële en tijdsbeperkingen worden eveneens aangehaald door de helft van de leerkrachten, voornamelijk leerkrachten in technisch- en beroepsgeoriënteerde richtingen. De helft van de leerkrachten heeft geen idee of andere leerkrachten (ook) geïnteresseerd zouden zijn in cultuur. Leerkrachten in TSO-/BSO-richtingen schatten de interesse van mede-leerkrachten in cultuur lager in. Leerkrachten zijn er grotendeels (minstens 38%) ook niet van overtuigd dat leerlingen een actieve bijdrage leveren aan culturele activiteiten en dat leerlingen geïnteresseerd zouden zijn in cultuur. Deze visie leeft sterker bij zij die les geven in het TSO/BSO of praktijkvakken doceren. Ouders worden volgens de overgrote meerderheid van de leerkrachten niet betrokken bij de organisatie van culturele activiteiten.

Tenslotte past de meerderheid van de leerkrachten, wanneer ze cultuureducatie geven, vooral een passieve manier van cultuureducatie toe: ze laten leerlingen cultuur ervaren door het te laten zien (voornamelijk via film), ze vragen naar culturele activiteiten van leerlingen en vertellen over de eigen culturele activiteit. Bovendien gebruikt minder dan de helft van de leerkrachten de eigen creatieve hobby in de les. Wanneer de eigen creatieve talenten gebruikt worden, is dit vooral om een voorbeeld uit de les te illustreren.

5 Verder onderzoek naar cultuureducatie op deze data

In dit rapport beschreven we de status van cultuurparticipatie en cultuureducatie bij Vlaamse leerlingen op basis van de leerlingen- en leerkrachtenvragenlijsten. Daarnaast werden tevens een aantal meer geavanceerde en diepgaande analyses uitgevoerd op deze data. We geven hieronder een korte samenvatting van deze analyses en papers.

5.1 Cultureel leren in gezinscontext

Beunen, S. & Siongers, J. (2015). *De plaats van cultuur in de opvoeding. Een studie naar de mate waarin ouders hun adolescente kinderen aanzetten tot cultuurparticipatie.*

Onderzoek toonde meermaals aan dat deelname aan culturele activiteiten positieve effecten heeft. Verder wijst onderzoek op de vooraanstaande rol die ouders vervullen als toeleider naar cultuurparticipatie. Dit zowel via de sociale, culturele en economische hulpbronnen die ze meegeven aan hun kinderen als via hun voorbeeldgedrag en de expliciete sturing van hun kinderen. Op basis van etnografisch onderzoek stelde Lareau dat deze sturing klassegebonden is en dat vooral middeklasseouders de opvoedingsstijl die zij als “concerted cultivation” benoemde, toepassen. We testen in deze bijdrage via grootschalig surveyonderzoek Lareau’s these. We gaan na in welke mate de plaats die ouders geven aan cultuur in de opvoeding, klasse- of gendergebonden is, alsook verschilt naargelang het participatiegedrag van de ouders.

We maken daartoe gebruik van een dataset van 1973 ouders met kinderen op secundaire schoolleeftijd. Aan de hand van multivariate regressie-analyses stellen we vast dat de eigen participatiegraad van de ouders de sterkste verklaringskracht heeft. Daarnaast hebben zowel sociale als culturele componenten van sociale klasse (opleidingsniveau, afstudeerrichting, jobkenmerken) een effect op de mate waarin ouders cultuur belangrijk vinden voor hun kinderen en hun cultuurparticipatie ook daadwerkelijk sturen. Deze invloed gebeurt enerzijds onrechtstreeks via de participatie van de ouders zelf, maar heeft daarnaast ook een directe invloed op de opvoedingsstijl. De economische of materiële aspecten (beroepsstatus, beroepsstatuut en inkomen) hebben daarentegen enkel een invloed op het daadwerkelijke sturingsgedrag (en niet specifiek op het belangrijk vinden van bepaalde culturele waarden). Deze bevindingen pleiten voor een nuancering van Lareau’s stellingen.

5.2 Cultuurparticipatie en cultuureducatie bij kansengroepen

Beunen, S., & Siongers, J. & Lievens, J. (2015). *Same, but different: Youth active cultural participation of different ethnic groups in Belgium*

Bij het analyseren van cultuurparticipatie, stellen onderzoekers stevast sociale ongelijkheid vast. Etniciteit wordt recent ook aangehaald als een stratificerende factor, maar nog niet vaak diepgaand onderzocht. Hoewel multiculturalisme een 'hot topic' is en cultuurparticipatie gezien wordt als een middel tot (sociale) integratie, zijn analyses die cultuurparticipatie van verschillende etnische groepen in kaart brengen schaars.

In 2013 werden 5086 scholieren in 84 secundaire scholen in Vlaanderen (België) bevestigd. Door de overbevestiging van de steden, bekomen we een dataset waarbij 30% van de respondenten een niet-Belgische achtergrond heeft. Deze dataset creëert dus een perfecte opportuniteit om verschillen in cultuurparticipatie tussen jongeren van Belgische en niet-Belgische achtergrond te onderzoeken. We analyseren actieve (bv. zingen en toneel spelen) en receptieve (bv. een museum bezoeken) highbrow cultuurparticipatie. Resultaten tonen een lagere participatie in beide vormen van cultuurparticipatie vooral voor jongeren van Turkse en Marokkaanse origine. Bovendien blijken ook jongeren van Oost-Europese en andere niet-Westerse origine minder deel te nemen aan receptieve activiteiten. We gaan na of de lagere participatie, voornamelijk in receptieve activiteiten, te maken heeft met socio-economische beperkingen of etnische factoren. Vervolgens kijken we of er een reproductie is van deze factoren of dat er door acculturatie en scholing mogelijkheden zijn tot sociale mobiliteit. Meer specifiek analyseren we ook de invloed en mogelijkheden van cultuureducatie. Daarvoor maken we gebruik van multilevel logistische regressie. Waar vooral opleidingsniveau verklaart waarom Oost-Europeanen minder participeren, zijn het voornamelijk schoolkenmerken (etnische compositie en cultuureducatie) die verschillen tussen de groep van 'anderen' en etnische Belgen verklaren. Jongeren met Turkse en Marokkaanse roots participeren minder, vooral omwille van de lagere participatie van de ouders en het lagere ouderlijke opleidingsniveau. We stellen bovendien ook een noemenswaardige invloed vast van de organisatie van actieve culturele activiteiten op school, op zowel de actieve als receptieve cultuurparticipatie van de verschillende etnische groepen.

Beunen, S., Siongers, J. & Lievens, J. (2015). *Reading between the lines: Understanding youth's reading behaviour and the ethnical difference in this practice.*

Door recente en minder recente migratiestromen, bestaat een significant deel van de Europese bevolking uit mensen met een migratieachtergrond. Weinig is vooralsnog geweten over hun culturele preferenties. Wij beschrijven etnische verschillen in leesgedrag van jongeren en de mate waarin dit samenhangt met etnische of socio-economische factoren (ethnicity-marginality paradigma) en ouderlijke versus schoolse kenmerken. Meer specifiek willen we ook nagaan wat de invloed is van schoolse leesstimulatie (cultuureducatie) op het leesgedrag.

In 2013 werden 5086 scholieren in 84 secundaire scholen in Vlaanderen (België) bevestigd. Door de overbevestiging van de steden, bekomen we een dataset waarbij 30% van de respondenten een niet-Belgische achtergrond heeft. Door gebruik te maken van multilevel multinomiale logistische regressie, stellen we de meest opvallende verschillen in leesgedrag vast tussen etnische Belgen en

jongeren met Turkse of Marokkaanse roots. Etnische verschillen in leesgedrag zijn eigenlijk verschillen in onderwijsfactoren. De onderwijsvorm waarin jongeren les volgen, en meer specifiek de aandacht voor boeken lezen in die onderwijsvorm, verklaart het sterkst etnische verschillen in leesgedrag. Ook of leerkrachten literatuur gebruiken tijdens de lessen beïnvloedt het leesgedrag. Bovendien is lezen beïnvloed door de intergenerationele overdracht van belichaamd, geobjectiveerd en geïnstitutionaliseerd cultureel kapitaal in de familie. Kinderen zijn dus het onderwerp van verschillende socialiserende instanties, waar de school een onmiskenbare invloed uitoefent, wat eerder aansluit bij de sociale mobiliteitstheorie. Wanneer de school jongeren stimuleert om te lezen, heeft dit een sterker effect op het leesgedrag van jongeren van Turkse en Marokkaanse origine dan op het leesgedrag van etnische Belgen.

5.3 Relatie tussen kunsteducatie op school en schoolprestaties

Vanherwegen, D. (2015). Arts education in context. The relation between art education and school performance in relation to students ses background and school cultural climate.

We maken gebruik van gegevens verzameld bij 4187 studenten in 84 Vlaamse middelbare scholen om de relatie in te schatten tussen de sociale achtergrond, het volgen van kunstonderwijs, en schoolkenmerken enerzijds en schoolprestaties anderzijds. Op basis van multilevel regressie-analyse, geven de resultaten aan dat de effecten van buitenschoolse kunsteducatie sterk afhankelijk zijn van de studenten hun SES-achtergrond en hun onderwijsrichting, maar niet van schoolkenmerken. De associatie tussen het volgen van binnenschoolse kunsteducatie, aan de andere kant, zijn voornamelijk afhankelijk van de mate waarin het onderwijzend personeel in de scholen zelf belang hechten aan het cultureel kapitaal van hun leerlingen. Deze effecten werden vooral gevonden voor gerapporteerde cijfers voor taalvakken, terwijl er geen positieve effecten van kunstonderwijs gevonden werden voor wiskunde. De resultaten worden besproken in het licht van zowel de sociale reproductie theorie en het model van culturele mobiliteit. Ze benadrukken het samenspel tussen de verschillende vormen van kunstonderwijs en leerkracht-kenmerken in cultureel kapitaal onderzoek.

5.4 Leerkrachten

Siongers, J. (2015). Teachers, pacesetters for cultural participation? Cultural profiles of secondary school teachers and their views on cultural education.

Verschillende studies tonen aan dat culturele ervaringen op school bevorderlijk zijn voor de cultuurparticipatie buiten de schoolmuren en om een blijvende culturele belangstelling en participatie te bewerkstelligen. Bovendien geeft onderzoek aan dat deze culturele ervaringen een impact hebben op het schoolwelbevinden en de schoolloopbaan van leerlingen. Nemen we aan dat het onderwijs wel degelijk een meerwaarde kan bieden en de culturele bagage die men van thuis uit meekrijgt kan aanvullen, dan kunnen we ons de vraag stellen welke functie de leraars in dit proces spelen. Op het vlak van waardevorming toonde onderzoek immers reeds aan dat leraren een belangrijke schakel zijn en dat eigen attitudes en gedragingen van leraren een impact hebben op de attitudes van leerlingen. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat leraren en hun culturele praktijken belangrijke schakels vormen in het proces van cultuurvorming en –verspreiding op school.

In deze paper gingen we daarom dieper in op de culturele profielen van leraren op basis van het cultuureducatieonderzoek en relateerden we deze aan hun visie op cultuureducatie. Daartoe werden de gegevens van alle leraren (n = 1098) gebruikt. Op basis van identieke of sterk gelijkaardige kenmerken vonden we met behulp van latente klasse analyse 4 latente klassen. De eerste respondentengroep die we onderscheiden op basis van deze LCA, kan benoemd worden als **'de schoolse kunst- en erfgoedbezoekers'**; 39.0% van de respondenten behoort tot deze groep. Hun deelname beperkt zich, al dan niet toevallig, tot de typische culturele activiteiten/uitstappen die vaak ook in een schoolcontext met de leerlingen worden gedaan: het bezoeken van musea en tentoonstellingen, het bezichtigen van bezienswaardige gebouwen, bioscoopbezoek, bibliotheekbezoek en het bijwonen van theatervoorstellingen. Een tweede cluster omvat de **'amateurkunstenaars'**. Hiertoe kan 23,5% van de leerkrachten worden gerekend. Deze groep omvat de leraren die heel sterk participeren aan cultuur, en dit zowel receptief als actief. De leerkrachten die de derde cluster (22%) vormen staan in schril contrast met de vorige groep en vallen vooral op door hun afwezigheid op het vlak van culturele activiteiten, vandaar de benaming **"cultuur ontwijkers"**. De vierde cluster tenslotte, omvat zo'n 16% van de respondenten. Leraren welke net als de vorige groep zelf weinig culturele hobby's uitoefenen; voor het gros van de culturele hobby's ligt de participatiegraad hier zelfs nog lager dan bij voorgaande groep. Wel blijkt deze groep meer deel te nemen aan het receptieve aanbod. Hun participatiegraad ligt daar op gelijke hoogte als deze bij de 'amateurkunstenaars', uitgezonderd dan de meer highbrow activiteiten zoals dansvoorstellingen en klassieke concerten. Daarom noemden we deze groep de **"receptieve cultuurparticipanten"** noemen.

De gevonden culturele profielen werden vervolgens gerelateerd aan hun visie op cultuureducatie. Multivariate analyses toonden significante verschillen aan tussen deze groepen op het vlak van hun benadering en visie van cultuureducatie op school.

6 Bibliografie

- Anciaux, B. (2004). *Beleidsnota Cultuur 2004-2009*. Brussel: Vlaamse Regering. Consulted on 01/02/2016:https://cjsm.be/cultuur/sites/cjsm.cultuur/files/public/beleidsnota2004-2009_cultuur.pdf
- Bamford, A. (2007) *Kwaliteit en Consistentie: Kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen*. Consulted on: 01/02/2016: <http://www.ond.vlaanderen.be/publicaties/eDocs/pdf/300.pdf>
- Beunen, S., Siongers, J., Cops, D., & De Vos, H. (2015a). *Technisch verslag scholenonderzoek Cultuureducatie, Steekproeftrekking, veldwerk, responsanalyse, frequenties en schaalconstructie*. Gent: Onderzoeksgroep CuDOS-Vakgroep Sociologie, UGent.
- Beunen, S., & Siongers, J. & Lievens, J. (2015b). *Same, but different: Youth active cultural participation of different ethnic groups in Belgium*. Working paper.
- Beunen, S., Siongers, J., & Lievens, J. (2015c). *Reading between the lines. Understandig youth's reading behaviour and the ethnical differences in this practice*. Working paper.
- Gatz, S. (2015a). *Beleidsnota Cultuur 2014-2019*. Brussel: Vlaamse Regering. Consulted on 02/02/2016: .
- Gatz, S. (2015b). *Beleidsbrief cultuur 2015-2016*. Brussel: Vlaamse Regering. Consulted on 02/02/2016:: <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2015-2016/g529-1.pdf>
- Schauvliege, J. (2009). *Beleidsnota Cultuur 2009-2014*.// Brussel: Vlaamse Regering. Consulted on 2/9/2015: http://www.locusnet.be/portal/page/portal/ver-1/Locus/Wet_en_Regelgeving/BeleidsnotaCultuur/beleidsnota_cultuur.pdf
- Schauvliege, J. & Smet, P. (2012). *Groeien in cultuur. Conceptnota cultuureducatie*. Brussel: Vlaamse regering.
- Siongers, J., & Smits, W. (2014). In het culturele spoor van ... ? Genderspecifieke intergenerationele overdracht van sociale en culturele participatie. In B. Spruyt & J. Siongers (Eds.), *Gender(en) : over de constructie en deconstructie van gender bij Vlaamse jongeren* (pp. 37–58). Leuven: ACCO.
- Siongers, J., Vanherwegen, D. & Lievens, J. (2014) The multiple layers of arts education in school. In: O'Farrell, L., Schonmann, S. & Wagner, E. (ed.). *International Yearbook for Research in Arts Education*. Münster/New York: Waxmann. pp. 79-86.
- Thomson, P. & Sanders, E. (2010). Creativity and whole school change: An investigation of English headteacher practices. *Journal of educational change*. 11, 63-83.
- Vanherwegen, D. & Lievens, J. (2014). The mechanisms influencing active arts participation: An analysis of the visual arts, music and the performing arts. *Sociological Inquiry*, 84(3): 435-471.
- Vlegels, J., & Lievens, J. (2011). Louter een kwestie van voorkeur en goesting? Over kunsten- en erfgoedparticipatie, bekeken door een cultuursociologische bril. In John Lievens & H. Waeghe

(Eds.), *Participatie in Vlaanderen 2 : eerste analyses van de participatiesurvey 2009* (pp. 235–272).
Leuven, België: Acco.

Willekens, M., & Lievens, J. (2014). Family (and) culture: the effect of cultural capital within the family on cultural participation of adolescents. *POETICS*.